T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

GELENEKSEL ÇARŞILARDA MEKÂNSAL SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ, ISPARTA ÜZÜM PAZARI ÖRNEĞİ

Süleyman Cevat ÇEVRİMLİ

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Hasan Ş. HAŞTEMOĞLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
ISPARTA - 2017

© 2017 [Süleyman Cevat ÇEVRİMLİ]

TEZ ONAYI

Süleyman Cevat ÇEVRİMLİ tarafından hazırlanan **"Geleneksel Çarşılarda Mekânsal Sorunlar ve Çözüm Önerileri, Isparta Üzüm Pazarı Örneği"** adlı tez çalışması aşağıdaki jüri üyeleri önünde Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü **Mimarlık Anabilim Dalı**'nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak başarı ile savunulmuştur.

Danışman	**Yrd. Doç. Dr. Hasan Ş. HAŞTEMOĞLU** Süleyman Demirel Üniversitesi
Jüri Üyesi	**Prof. Dr. Şefika Gülin BEYHAN** Süleyman Demirel Üniversitesi
Jüri Üyesi	**Doç. Dr. M. Rafet KISTIR** Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi

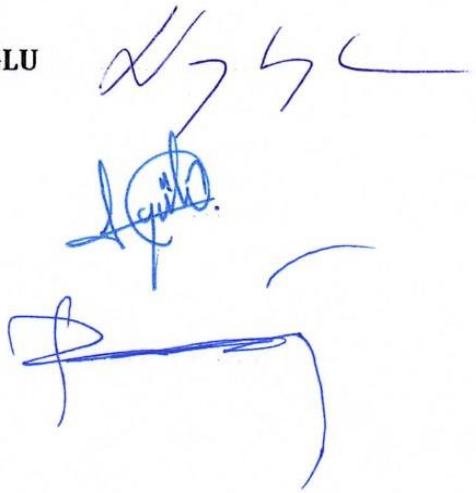

Enstitü Müdürü **Prof .Dr.Yasin TUNCER**

TAAHHÜTNAME

Bu tezin akademik ve etik kurallara uygun olarak yazıldığını ve kullanılan tüm literatür bilgilerinin referans gösterilerek tezde yer aldığını beyan ederim.

Süleyman Cevat ÇEVRİMLİ

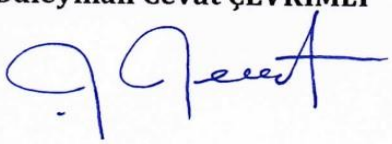

İÇİNDEKİLER

Sayfa

İÇİNDEKİLER i
ÖZET ii
ABSTRACT iii
TEŞEKKÜR iv
ŞEKİLLER DİZİNİ v
ÇİZELGELER DİZİNİ ix
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ x
1. GİRİŞ 1
2. KAYNAK ÖZETLERİ 3
2.1. Çarşı Kavramı 3
2.2. Geleneksel Çarşıların Tarihsel Gelişimi 4
2.3. Osmanlı Dönemi Geleneksel Çarşıları 6
2.3.1. Osmanlı kentinde çarşı kültürü 9
2.3.2. Osmanlı kentinde çarşıların fiziksel yapıya etkisi 11
2.3.3. Osmanlı kentinde çarşıyı oluşturan yapılar 13
2.3.3.1. Kapalı çarşılar 14
2.3.3.2. Arastalar 18
2.3.3.3. Bedestenler 21
2.3.3.4. Hanlar 24
3. MATERYAL VE YÖNTEM 27
3.1. Materyal 27
3.1.1. Üzüm Pazarı kentsel sit alanının konumu 27
3.1.2. Kaymakkapı Meydanı ve alanın dönüşüm süreci 29
3.1.3. Üzüm Pazarı kentsel sit alanının oluşum süreci 36
3.2. Araştırmanın Yöntemi 55
3.2.1. Üzüm Pazarı Kentsel Sit Alanı Mimari Analizi 56
3.2.1.1. Üzüm Pazarı Kentsel Sit Alanı Doku Analizi 56
3.2.1.2. Üzüm Pazarında Yer Alan Tescilli Dükkânlar 60
4. ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA 105
4.1. Üzüm Pazarı Kentsel Sit Alanında Mevcut Sorunlar 105
4.1.1. Altyapı Sorunları 105
4.1.2. İklimlendirme Sorunları 107
4.1.3. Parsel Büyüklüğü Sorunları 109
4.1.4. Güvenlik Sorunları 112
4.1.5. Görsel Algı ve Estetik Sorunları 113
5. SONUÇ VE ÖNERİLER 118
5.1. Üzüm Pazarı Kentsel Sit Alanında Çözüm Önerileri 118
5.2. Üzüm Pazarı Kentsel Sit Alanında Öneri Projesi 120
KAYNAKLAR 135

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

GELENEKSEL ÇARŞILARDA MEKÂNSAL SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ, ISPARTA ÜZÜM PAZARI ÖRNEĞİ

Süleyman Cevat ÇEVRİMLİ

Süleyman Demirel Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Mimarlık Anabilim Dalı

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Hasan Ş. HAŞTEMOĞLU

İnsanlar geçmiş dönemlerden bu yana gündelik hayattaki birtakım ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla han, arasta, kapalı çarşı ve bedesten gibi geleneksel ticari mekânlarda alışveriş eylemini gerçekleştirmiştir. Bu mekânlar kentin belleğinde önemli bir yere sahip olup, kentin bir parçası olarak görülmüştür. Geleneksel çarşılar yıllar önce olduğu gibi bugün de alışveriş eyleminin gerçekleştiği yerlerdir. Ancak günün şartlarına göre yaşanan değişimler ve insanların beklentilerinin farklılaşmasıyla bu geleneksel çarşılarda farklı mekânsal gereksinimler ortaya çıkmıştır. Bu mekânlar zaman içinde insanların beklentilerine cevap veremez hale gelmiş ve birçok sorunla karşı karşıya kalmıştır. Bu bağlamda bu sorunların yaşandığı geleneksel çarşılardan biri de Isparta Üzüm Pazarıdır.

Bu çalışmada geleneksel çarşılardan biri olarak bilinen Isparta Üzüm pazarı ve çevresinin dönüşüm süreci araştırılmış, mevcut yapıların zaman içinde geçirmiş olduğu değişimleri tespit etmek amacıyla çarşıda yer alan mekânların analizleri yapılmıştır. Elde edilen analiz sonuçlarıyla birlikte yapılan alan incelemesinde Isparta Üzüm pazarındaki mevcut sorunlar tespit edilmiştir. Yaşanan tüm bu sorunlar çarşının her geçen gün önemini yitirmesine sebep olmuştur. Çalışmanın amacı ise Isparta Üzüm pazarının tespit edilen sorunlarına çözüm bulmak ve bu çarşıyı yeniden bir cazibe merkezi haline getirmektir. Bu kapsamda Isparta Üzüm Pazarında yer alan mekânların rölöve çizimleri yapılmış, bu çizimler üzerinden cephe tipolojileri çıkartılmış ve çalışma alanı incelenerek fotoğraflanmıştır. Elde edilen veriler ile geçmiş dönemlerdeki ulaşılan mekânların cephelerine ait fotoğraflar karşılaştırılarak Üzüm Çarşısında zaman içinde yaşanan değişimler tespit edilmiştir. Tüm bu veriler değerlendirilerek Üzüm Pazarı'na yönelik öneri projesi hazırlanmıştır. Hazırlanan öneri projesi ile çarşının mevcut sorunlarının giderilerek günümüzde tekrar cazibe merkezi haline gelmesi çalışmanın hedefleri arasındadır.

Anahtar Kelimeler: Üzüm Pazarı, Geleneksel Çarşı, Ticaret Yapıları, Isparta, Kaymakkapı Meydanı

2017, 139 sayfa

ABSTRACT

M.Sc. Thesis

SPATIAL PROBLEMS AND SOLUTION PROPOSALS IN TRADITIONAL BAZAARS, ISPARTA GRAPE MARKET EXAMPLES

Süleyman Cevat ÇEVRİMLİ

Süleyman Demirel University
Graduate School of Natural and Applied Sciences
Department of Architecture

Supervisor: Asst. Prof. Dr. Hasan Ş. Haştemoğlu

People have been shopping in traditional commercial spaces such as inns, arastas, covered bazaars and bedestenes to meet their everyday needs since the past. These places have an important place in the memory of the city and are seen as a part of the city. Traditional bazaars are places where shopping is performed as it was many years ago. However, due to the changes experienced and the differentiation of people's expectations according to the conditions of the day, different spatial requirements emerged in these traditional bazaars. Over time, these places have become unable to respond to people's expectations and face many problems. Isparta Üzüm Pazarı is one of the traditional bazaars where these problems are experienced in this context.

In this study, the conversion process of Isparta grape market and its surroundings, which is known as one of the traditional bazaars, was researched and analysis of the places in the market was carried out in order to determine the changes that the existing constructions had over time. With the results of the analysis obtained, the current problems in the Isparta grape market have been identified in the area survey. All these problems have caused the bazaar to lose its importance every passing day. The aim of the work is to find solutions to the problems identified in the Isparta Grape market and to make this bazaar a center of attraction again. In this context, the drawings of the places located in the Isparta Grape Market were made, the front typologies were removed from these drawings and the study area was examined and photographed. The photographs of the facades of the places reached in the previous periods were compared with the obtained data and the changes that have been experienced over time in Üzüm Çarşı have been determined. With the prepared proposal project, it is one of the objectives of studying to solve the existing problems of the bazaar and become a center of attraction again.

Keywords: Grape Bazaar, Traditional Market, Trade Structures, Isparta, Kaymakkapı Square

2017, 139 pages

TEŞEKKÜR

Tez çalışmamda beni daima yönlendiren, yol gösteren ve her konuda beni destekleyip bana yardımcı olan değerli danışmanım Yrd. Doç. Dr. Hasan Ş. HAŞTEMOĞLU'na sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Tez çalışmam sırasında daima benim yanımda olan ve beni destekleyen A. Begüm AKÖZ'e, tezimin her aşamasında benden maddi ve manevi desteğini esirgemeyen ve bu tezi başarı ile tamamlayacağıma inanan aileme çok teşekkür ederim.

Süleyman Cevat ÇEVRİMLİ
ISPARTA, 2017

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa

Şekil 2.1. İki tarafı sıralı dükkânlardan oluşan çarşı örneği 3
Şekil 2.2. Osmanlı Devleti'nde ticaret yolları 7
Şekil 2.3. Edirne çarşısı, planlar 15
Şekil 2.4. Edirne çarşısı, kesitler 15
Şekil 2.5. Edirne, Ali Paşa kapalı çarşısı 16
Şekil 2.6. İstanbul Kapalıçarşı 17
Şekil 2.7. Bursa kapalı çarşısı ile çevresinde yer alan han ve camiler 17
Şekil 2.8. Bir eksen üzerinde yan yana dizilmiş dükkânlar 19
Şekil 2.9. Bir eksen üzerinde yan yana ve karşılıklı dizilmiş dükkânların oluşturduğu arasta 19
Şekil 2.10. Çift eksen üzerinde yan yana ve karşılıklı dizilmiş dükkânların oluşturduğu arasta 19
Şekil 2.11. Lüleburgaz külliyesi içerisinde konumlanmış arasta örneği 20
Şekil 2.12. Bursa Tuz Pazarı 21
Şekil 2.13. Edirne Bedesteni, yapım yılı 1421 22
Şekil 2.14. Bursa bedesteni şematik planı, yapım yılı 1400 23
Şekil 2.15. Kayseri Bedesteni iç mekânı, yapım yılı 1498 24
Şekil 2.16. Şematik bir han planı 26
Şekil 3.1. Isparta şehir merkezi ana ulaşım aksları 28
Şekil 3.2. Üzüm pazarı Kentsel Sit Alanı sınırları 29
Şekil 3.3. Üzüm pazarı Kentsel Sit Alanı sınırları 29
Şekil 3.4. Hükümet Konağından Kaymakkapı meydanının görünümü 30
Şekil 3.5. Sol tarafta Vilayet Matbaası (Mevcut İyaş Park Otel'in bulunduğu alan), sağ tarafta "Kaymak Kapusu" tabelası bulunan işyeri 30
Şekil 3.6. Hükümet Konağının inşa edilmiş durumu 31
Şekil 3.7. İş Bankası ve PTT inşa edilmiş durumu 31
Şekil 3.8. Vilayet Matbaasının yıkıldıktan sonraki Isparta Oteli'nin bulunduğu alan 32
Şekil 3.9. Kaymakkapı Meydanının 1970'li yıllarda Isparta Oteli'nin inşası sonrası görünümü 32
Şekil 3.10. 1980'li yıllarda, sağ taraftaki "Sıra Mağazalar", sol tarafta Kültür Merkezi 33
Şekil 3.11. 1990'lı yıllarda "Sıra Mağazalar" yerine inşa edilen İş Hanı 33
Şekil 3.12. 1990 Öncesi Firdevs Bey Bedesteni etrafında bulunan arastalar 34
Şekil 3.13. 1970'li yıllarda Firdevs Bey Bedesteni etrafında bulunan arastalar 34
Şekil 3.14. 1990'lı yıllarda Firdevs Bey Bedesteni etrafında bulunan arastalar 35
Şekil 3.15. 2000'li yıllarda Firdevs Bey Bedesteni ve çevresi 35
Şekil 3.16. Kaymakkapı Meydanı 36
Şekil 3.17. Kaymakkapı Meydanı bölgesi, 2015 36
Şekil 3.18. Firdevs Bey Cami 38
Şekil 3.19. Firdevs Bey Camisinin 1889 tarihli görüntüsü 39
Şekil 3.20. Firdevs Bey Camisi 39

Şekil 3.21. Firdevs Bey Bedesteni 40
Şekil 3.22. 1925 yılında Firdevs Bey Cami ve çevresi 41
Şekil 3.23. 1950-1960'lı yıllardaki Firdevs Bey Camisi ve Üzüm Pazarı bölgesi 42
Şekil 3.24. Firdevs Bey Cami ve Üzüm Pazarı çevresi 43
Şekil 3.25. Firdevs Bey Cami ve Üzüm Pazarı çevresi 43
Şekil 3.26. Firdevs Bey Cami kubbesinden Üzüm Pazarı çevresi 44
Şekil 3.27. Ziraat Bankası binasından Üzüm Pazarı çevresi 44
Şekil 3.28. Firdevs Bey Cami etrafında yer alan ahşap dükkânlar 45
Şekil 3.29. Firdevs Bey Cami etrafında yer alan ahşap dükkânlar 45
Şekil 3.30. İrfan Yardımcı tarafından çizilen Üzüm Pazarı krokisi 48
Şekil 3.31. 1955 yılındaki Firdevs Bey Cami, Kaymakkapı Meydanı, Üzüm Pazarının güneybatı köşesi 50
Şekil 3.32. 1960 yılındaki Firdevs Bey Cami, Kaymakkapı Meydanı, Üzüm Pazarının güneybatı köşesi 51
Şekil 3.33. 1960 yılında Firdevs Bey Bedesteni çevresi, Üzüm Pazarının doğu köşesi 51
Şekil 3.34. 1990 yılı öncesi Firdevs Bey Bedesteni etrafında bulunan arastalar 52
Şekil 3.35. 1990 yılı öncesi Firdevs Bey Bedesteni etrafında bulunan arastalar ve Üzüm Pazarı çevresi 52
Şekil 3.36. 1990 yılı sonrası Firdevs Bey Bedesteni çevresi 53
Şekil 3.37. 1990 yılı sonrası Firdevs Bey Bedesteni çevresi ve Üzüm Pazarı 53
Şekil 3.38. 1996 yılı Üzüm Pazarı durumu 54
Şekil 3.39. 1998 yılı Üzüm Pazarının üstü örtülü durumu 54
Şekil 3.40. Çatı örtüsünün yenileme sonrası durumu 55
Şekil 3.41. Üzüm pazarında bulunan tescilli dükkânlar 61
Şekil 3.42. 383 ada 3 parsel 62
Şekil 3.43. Dükkânın 2000'li yıllardaki durumu 63
Şekil 3.44. Dükkânın 1990'li yıllardaki durumu 63
Şekil 3.45. 387 ada 9 parsel 64
Şekil 3.46. Dükkânın geçmişteki durumu 65
Şekil 3.47. Dükkânın kaplama yapılmış durumu 66
Şekil 3.48. 387 ada 10 parsel 67
Şekil 3.49. Dükkânın geçmişteki durumu 68
Şekil 3.50. Dükkânın günümüzdeki durumu 69
Şekil 3.51. 389 ada 10 parsel 70
Şekil 3.52. Dükkânın geçmişteki durumu 71
Şekil 3.53. Dükkânın günümüzdeki durumu 72
Şekil 3.54. 389 ada 12 parsel 73
Şekil 3.55. Dükkânın geçmişteki durumu 74
Şekil 3.56. Dükkânın günümüzdeki durumu 75
Şekil 3.57. 389 ada 13 parsel 76
Şekil 3.58. Dükkânın geçmişteki durumu 77
Şekil 3.59. Dükkânın günümüzdeki durumu 78
Şekil 3.60. 391 ada 1 parsel 79
Şekil 3.61. Dükkânın geçmişteki durumu 79
Şekil 3.62. Dükkânın günümüzdeki durumu 80

Şekil 3.63. 391 ada 2 parsel 81
Şekil 3.64. Dükkânın geçmişteki durumu 82
Şekil 3.65. Dükkânın günümüzdeki durumu 83
Şekil 3.66. 391 ada 7 parsel 84
Şekil 3.67. Dükkânın geçmişteki durumu 85
Şekil 3.68. Dükkânın günümüzdeki durumu 86
Şekil 3.69. 391 ada 9 parsel 87
Şekil 3.70. Dükkânın geçmişteki durumu 88
Şekil 3.71. Dükkânın günümüzdeki durumu 89
Şekil 3.72. 398 ada 2 parsel 90
Şekil 3.73. Dükkânın geçmişteki durumu 91
Şekil 3.74. Dükkânın günümüzdeki durumu 91
Şekil 3.75. 398 ada 4 parsel 92
Şekil 3.76. Dükkânın geçmişteki durumu 93
Şekil 3.77. Dükkânın günümüzdeki durumu 93
Şekil 3.78. 398 ada 5 parsel 94
Şekil 3.79. Dükkânın geçmişteki durumu 95
Şekil 3.80. Dükkânın günümüzdeki durumu 95
Şekil 3.81. 398 ada 6 parsel 96
Şekil 3.82. Dükkânın geçmişteki durumu 97
Şekil 3.83. Dükkânın günümüzdeki durumu 97
Şekil 3.84. 398 ada 8 parsel 98
Şekil 3.85. Dükkânın geçmişteki durumu 99
Şekil 3.86. Dükkânın günümüzdeki durumu 100
Şekil 3.87. 398 ada 9 parsel 101
Şekil 3.88. Dükkânın geçmişteki durumu 101
Şekil 3.89. Dükkânın günümüzdeki durumu 102
Şekil 3.90. Alanda bulunan tescilli dükkânların cephe tipolojisi 104
Şekil 4.1. Üzüm pazarındaki elektrik hatları 105
Şekil 4.2. Üzüm pazarındaki yağmur iniş boruları 106
Şekil 4.3. Üzüm pazarındaki yağmur iniş boruları 107
Şekil 4.4. Üzüm pazarında bulunan klima motorları 108
Şekil 4.5. Üzüm pazarında bulunan dükkânlar 109
Şekil 4.6. Dar kenar uzunluğuna göre parseller 110
Şekil 4.7. Alan büyüklüğüne göre parseller 111
Şekil 4.8. Sokaklara taşan dükkânlar 112
Şekil 4.9. 1950'li yıllarda Üzüm pazarı ve çevresi 113
Şekil 4.10. 1999 yılında Üzüm pazarı ve çevresi 114
Şekil 4.11. Yapı yüksekliği farklılıkları 114
Şekil 4.12. Farklı tabela ve vitrin uygulamaları 115
Şekil 4.13. Sokaklara çıkma yapan vitrinler 115
Şekil 4.14. Dükkân cephelerindeki farklı malzeme uygulamaları 116
Şekil 4.15. Dükkân cephelerindeki farklı malzeme uygulamaları 116
Şekil 4.16. Arka sokak vitrinlerini kapatma 117
Şekil 4.17. Dükkân cephelerinde baca uygulamaları 117
Şekil 5.1. Üzüm pazarındaki yapıların yüksekliği 118
Şekil 5.2. Dükkân cephelerindeki uyumsuzluklar 119
Şekil 5.3. Dükkân cephelerindeki klima motorları 119
Şekil 5.4. Üzüm pazarı öneri projesi, yeni güneşlik uygulaması 120

Şekil 5.5. Üzüm pazarı öneri projesi, iki farklı tip güneşlik uygulaması 121
Şekil 5.6. Üzüm pazarı öneri projesi, zeminde karo taş kullanımı 121
Şekil 5.7. 114. cadde Atatürk bulvarından Üzüm Pazarına bakış, rölöve çizimi 122
Şekil 5.8. Mimar Sinan caddesinden Üzüm Pazarına bakış, rölöve çizimi..... 122
Şekil 5.9. 1012 Sokaktan kuzey cephesine bakış rölöve çizimi 122
Şekil 5.10. 1032 sokak cephesi, rölöve çizimi 123
Şekil 5.11. 1031 sokak cephesi, rölöve çizimi 123
Şekil 5.12. 1031 sokak cephesi rölöve çizimi 123
Şekil 5.13. Üzüm pazarı öneri projesi, yeni kat düzenlemeleri 124
Şekil 5.14. Üzüm pazarı öneri projesi, yeni kat düzenlemeleri 124
Şekil 5.15. Üzüm pazarı öneri projesi, yeni kat düzenlemeleri 125
Şekil 5.16. Üzüm pazarı öneri projesi, yeni kat düzenlemeleri 125
Şekil 5.17. Üzüm pazarı öneri projesi, yeni kat düzenlemeleri 126
Şekil 5.18. Üzüm pazarı öneri projesi, alanın genel görünümü 126
Şekil 5.19. Üzüm pazarı öneri projesi, alanın genel görünümü 127
Şekil 5.20. Üzüm pazarı öneri projesi, alanın genel görünümü 127
Şekil 5.21. Üzüm pazarı öneri projesi, alanın kuşbakışı görünümü 128
Şekil 5.22. Üzüm pazarı öneri projesi, alanın kuşbakışı görünümü 128
Şekil 5.23. Üzüm pazarındaki dükkânların cephe uyumsuzluğu 129
Şekil 5.24. Üzüm pazarı öneri projesi, cephe tasarımı 130
Şekil 5.25. Üzüm pazarı öneri projesi, dükkânlardaki yeni tabela yerleri 131
Şekil 5.26. Dükkân cephelerindeki klima motorları 131
Şekil 5.27. Üzüm pazarı öneri projesi, dükkânlardaki klima motor yerleri . 132
Şekil 5.28. Üzüm pazarının mevcut andezit zemin kaplaması 133
Şekil 5.29. Üzüm pazarı öneri projesi, pürüzlü andezit zemin kaplaması 133
Şekil 5.30. Üzüm pazarı öneri projesi, zeminde su kanalı uygulaması 134

ÇİZELGELER DİZİNİ

	Sayfa
Çizelge 3.1. Üzüm pazarında yer alan iş yerleri	57
Çizelge 4.1. Dar kenar uzunluğuna göre parseller	109
Çizelge 4.2. Alan büyüklüğüne göre parseller	110
Çizelge 4.3. Alandaki dükkânlara ait merdiven ve tuvalet kullanımı	111
Çizelge 4.4. Güvenlik ve aydınlatma koşullarının yeterliliği	113

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

AVM	Alışveriş Merkezi
m.	Metre
m^2	Metrekare
PTT	Posta Telefon Telgraf
yy.	Yüzyıl

1. GİRİŞ

Çarşılar insanların gündelik birtakım ihtiyaçlarını karşılamak için gittiği mekânlardır. Geleneksel çarşılar 11. Yüzyıldan günümüze kadar önemini korumuş olup kent kimliğinde önemli bir yere sahip olmuştur. Tarihsel süreç içerisinde geleneksel çarşılar hem çağın isteklerine karşılık verememiş hem de birtakım sebeplerden dolayı mimari dokusu zarar görmüştür. Bu mekânlar zaman içinde insanların beklentilerine cevap veremez hale gelmiş ve birçok sorunla karşı karşıya kalmıştır. Bu bağlamda bu sorunların yaşandığı geleneksel çarşılardan biri de Isparta Üzüm Pazarıdır. Çalışmada Isparta Üzüm Pazarının zaman içinde karşılaştığı sorunların mevcut durumda tespitleri yapılarak bu sorunlara çözüm önerileri getirmek tezin ana amacını oluşturmuştur.

Tez çalışması 5 ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm olan giriş bölümünde tez çalışmasının amacına ve kapsamına dair bilgilere yer verilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümü olan kaynak özetleri bölümünde çarşı kavramına ve geleneksel çarşıların tarihsel gelişimine değinilerek, Osmanlı kentinde çarşı kültürü, Osmanlı kentinde çarşıların fiziksel yapıya etkisi ve Osmanlı kentinde çarşıyı oluşturan yapılar olan kapalı çarşılar, arastalar, bedestenler ve hanlar incelenmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde ise çalışma alanı olarak seçilen Isparta Üzüm Pazarı ile çevresinin konumu, dönüşüm süreci ve kentsel sit alanının oluşum sürecine değinilmiş ve Üzüm pazarı kentsel sit alanı içerisinde yer alan tescilli ve tescilli olmayan 109 adet dükkâna ait doku analizleri yapılmıştır. Bu dükkânların her birinin parsel derinliği, cephe genişliği, saçak yüksekliği ve parsel alanı gibi belli başlı özellikleri tespit edilmiştir. Yapılan doku analizlerinin yanı sıra alanda bulunan tescilli yapıların geçmişe dair resimlerine ulaşılıp, şu anki mevcut durumlarıyla karşılaştırmaları yapılarak çalışma alanı daha detaylı bir şekilde incelenmiştir. Çalışmanın dördüncü bölümünde ise yapılan doku analizleri ve geçmişe dair ulaşılan belgelerle yapıların zaman içinde geçirdiği değişimler tespit edilmiş ve mevcut sorunlar görseller ile desteklenerek aktarılmıştır. Çalışmanın sonuç ve önerilerinin aktarıldığı beşinci bölümde ise yapılan tüm araştırmalar sonucunda Üzüm Pazarı için sunulan önerilere yer verilerek öneri projesi hazırlanmış, proje görseller ile ifade edilmiştir.

Tez çalışması kapsamında mevcut sorunların tespit edilmesi ve bu sorunlara yönelik öneri projesi hazırlanarak Üzüm Pazarı kentsel sit alanının geçmişte olduğu gibi bugün tekrar cazibe merkezi olması hedeflenmiş, kentin ulaşım akslarının kesişiminde yer alan bu alanın Isparta'nın kent kimliğine katkı sağlaması tezin ana amacını oluşturmaktadır.

2. KAYNAK ÖZETLERİ

2.1. Çarşı Kavramı

Çarşı sözcüğü kökenini Farsça'da "dört" anlamına gelen "çar" ve sokak cadde anlamına gelen "suk" terimlerinden almıştır (Şahinalp ve Günal, 2012). Bu iki terimin birleşmesiyle "çar-sû" sözcüğü oluşarak dört tarafı olan şey, dört sokak anlamına gelen çarşı kavramı ortaya çıkmıştır (Cezar, 1985).

Karpuz (2010) çarşı kavramını dükkânların düzenli olarak yan yana sıralandığı üstü açık veya kapalı sokaklar, alışveriş ve pazar yerleri olarak tanımlamıştır (Karpuz, 2010). Pazar ve çarşı terimleri yıllar boyunca ticari alanın adlandırılmasında kullanılmış olmasına rağmen XVI. Yüzyıl sonlarına kadar 'bazar' sözcüğüne daha çok yer verilmiştir. Ardından çarşı sözcüğü daha çok kullanılır hale gelmiş, çarşı ve bazar sözcükleri arasında anlamca nüans farklılığı ortaya çıkmıştır (Cezar, 1985).

Çarşı, uzun bir ana cadde ve bu caddeye açılan sokaklar üzerine dükkânların yan yana dizilmesiyle oluşmuştur (Şekil 2.1) (Küçükkömürcü, 2005). Kentin gün boyunca en hareketli alışveriş merkezi olan çarşılarda ekonomik faaliyetlerinin yürütülmesinin yanı sıra değişik meslek grupları üretim yapmaktadır. Müşteriler bu dükkânlarda yiyecek, içecek, giysi, gerekli eşyalar ve ticari mallar temin edebilmektedir.

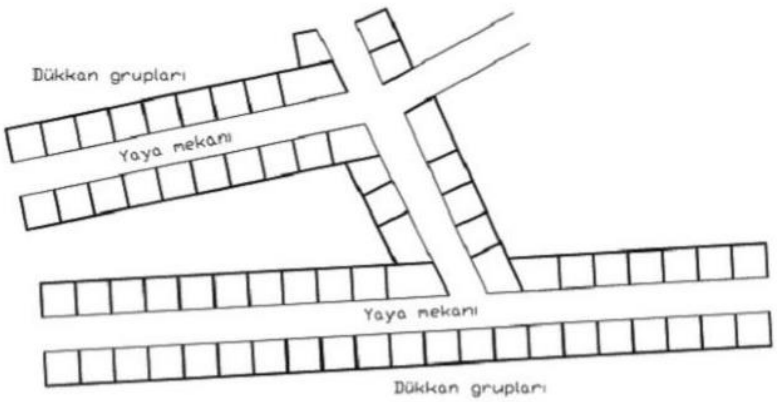

Şekil 2.1. İki tarafı sıralı dükkânlardan oluşan çarşı örneği (Küçükkömürcü, 2005)

Kentlerde bir çarşının verdiği hizmetin yeterli olamaması durumunda ikinci bir çarşı kurulmuştur (Doğru, 1995). Şehirlerin büyüklüğü, bazı sanatların gelişmişliği ve merkezileşmesi ile çarşıların büyüklüğü ve sayısı değişim göstermiştir. Ayrıca dükkânların sattığı mal veya eşyaların niteliği de çarşı içindeki mekânların kendi içinde farklılaşmasını sağlamıştır. Örneğin büyük tacirler, kıymetli eşya satan dükkânlar kapalı ve korumalı çarşılarda yer almış ve çevrede yer alan büyük ve emniyetli hanlarda bulunmuşlardır (Şatıroğlu ve Okan, 2011). Kaleye yakın bir yerde konumlanan çarşılar ise dükkânlarda satılan malların güvenceye alınmasını sağlamanın yanı sıra şehir halkının emniyetli olarak gördüğü bu bölgede rahat ve güvenli alışveriş yapılmasını sağlamıştır (Cezar, 1985).

2.2. Geleneksel Çarşıların Tarihsel Gelişimi

Alışveriş eyleminin tarihi insanlık tarihi kadar eskidir. Bu eylem farklı dönemlerde farklı tür yapılarda daha organize ve düzenli mekânlara ihtiyaç duyması ile gelişim göstermiştir (Küçükkömürcü, 2005). Anadolu'da alışveriş eylemi 11. Yüzyıl ve sonrasında var olan arasta, bedesten, han ve kapalı çarşı yapılarının inşası ile gelişim göstermiş ve alışveriş mekânlarının temelini oluşturmuştur (Kartal, 2013).

Osmanlı Devleti çarşılarının şekillenmesi ve gelişmesinin temeli Selçuklular döneminde inşa edilmiş olan çarşılar ile atılmıştır. Anadolu Selçuklu Devleti döneminde çok sayıda han, kervansaray, köprü gibi yapılar inşa edilmiş ve ticaretin gelişmesi için uygun ortam hazırlamıştır. Bunun neticesinde Kayseri ve Konya gibi başlıca şehirlerde çok sayıda ticaret merkezi oluşmuştur. Anadolu'ya Osmanlı Devleti'nin hükmetmesiyle çarşı sistemi aynı korunmuş, yeni imaret yapıları ve ticari yapılar inşa edilerek geliştirilmiştir (Şahinalp ve Günal, 2012). Zaman içinde gelişim göstermiş olan arasta, bedesten, han ve kapalı çarşı yapıları asıl niteliğini geleneksel Osmanlı çarşılarında bulmuştur.

Çarşıların oluşum süreci içinde bedesten odak noktası olarak görülmüş ve gelişim bedesten etrafında gerçekleşmiştir (Uysal, 2016). Çarşılar büyüklükleri, biçimleri

ve barındırdıkları kullanımlarının çeşitliliği sebebiyle genel olarak tarihi şehir merkezlerinde yer almışlardır (Kılıç ve Aydoğan, 2006). Kent merkezinde konumlanan çarşılar, kent merkezi gelişim gösterdikçe bu merkez bölümünün daha da belirginleşmesini sağlamıştır. Zamanla büyüyen çarşılar çevresiyle uyum içinde zamanla yatayda yayılım göstermiştir. Toptan ticaret ise çarşının çevresinde konumlanmış olan hanlarda yapılmıştır (Uysal, 2016). Bu hanların şehrin önemine, ticaret ve sanayi açısından potansiyeline göre sayılarının değişiklik gösterdiği görülmektedir (Ergenç, 2010). Çarşı yapılarından ticaret merkezi olan han ve bedesten yapıları Osmanlı Devleti'nin kuruluşu ile birlikte ilk başta Edirne ve Bursa'da görülmüş, daha sonraları gelişerek İstanbul'a ve ardından tüm ülkeye yayılım göstermiştir (İntepe, 2005).

Alışveriş eyleminin gerçekleşmiş olduğu geleneksel çarşılarda alışveriş mekânlarının yanı sıra çeşitli işlevlere yönelik mekânlar gereksinimler doğrultusunda zaman içinde ortaya çıkmıştır. Dönemin ve toplumsal yapının ihtiyaçlarına uygun olarak mescit, depo, atölye, çeşme, mutfak, wc, ahır gibi çeşitli işlevdeki yapılar zaman içinde çarşı yapısına eklenen bu mekânlara örnek olarak verilebilmektedir (Kartal, 2013).

Yurdalan (2011) geleneksel çarşı yapılarının mimarisinin yüzlerce yıl aynı olduğunu, her bir geleneksel çarşı yapısını yüksek kubbeli, kemerli ve ferah dükkânların küçük ve vitrinsiz olduğunu söylemiştir. Çarşının düzeni ise esnaf ile müşteri arasında ilişkinin doğrudan kurulabilmesine uygun olarak düzenlenmektedir (Yurdalan, 2011). Geleneksel çarşılarda ilk başlarda esnaf, imalat, sergileme ve müşteriyle olan ilişki aynı mekân içerisinde yürütülmekteyken, 20.yy'da sanayileşmenin beraberinde getirmiş olduğu değişimlerle, alışverişin boyutu, niteliğini ve niceliği büyük değişime uğramıştır. Zaman içinde ürünlere duyulan ihtiyaçların artması, üretimin çoğalmasına yol açmış, üretim ve satışın aynı ortamda yapıldığı mekân, ihtiyaçları karşılayamaz duruma gelmiştir. Mekânların değişime uğramasıyla üretim ve sergileme işlevinin gerçekleştiği mekânlar birbirinden ayrılmıştır (Tunalı, 2011).
Sanayileşme ile birlikte el işi üretimin yerini endüstriyel üretimin almasıyla mal üretimi artmış olup, ulaşım ve iletişimin hızlanmış, tüketim alışkanlıkları

farklılaşmıştır. Bu durum Doğu'nun geleneksel çarşılarını farklılaştırmış, hanlar, bedestenler ve kapalı çarşılar yerini açık hava çarşılarına ve vitrinli aydınlık büyük dükkânlara bırakmıştır. Bu durum kapalı çarşılar ile kaldırımlı caddelerde yapılan büyük mağazaların rekabet etme durumuna gelmesine neden olmuştur (Yurdalan, 2011).

Geleneksel çarşılar her geçen gün çeşitli sebeplerle yok olmaya itilmektedir. Geleneksel çarşılar bugün kentsel gelişime direnemeyerek varlığını sürdürememiştir. Çarşı yapıları üzerinde yapılan plan değişiklikleri, yenileme gibi uygulamalar bu alanların giderek yok olmasına neden olmaktadır (Kartal, 2013). Geleneksel çarşılara ilginin azalmasındaki en büyük sebeplerden birisi de ulaşım ve otopark alanları konusundaki sıkıntılar olmuştur (Taner vd., 2002). Şehirlerdeki nüfusun artması ile birlikte taşıt kullanımında artış ve kentsel alanın fiziksel olarak genişlemesi alışveriş kültüründe ve alışveriş mekânlarında değişimler yaşanmasına ve bu alanların sorunlu mekânlar haline gelmesine neden olmuştur (Kartal, 2013).

Yaşanan tüm bu sorunlar Anadolu'da gelişen ticaret, yeni pazar organizasyonları ve yeni alışveriş şekilleri ile çarşı mimarisinin değişimine neden olmuştur. Dünyada "shopping mall" denilen büyük alışveriş merkezleri (AVM'ler) inşa edilmesi ile geleceğe dair yepyeni bir yaşam şekli ortaya atılmıştır (Yurdalan, 2011). Bu durum geleneksel çarşıları daha çok turizm amaçlı veya özel ihtiyaçlar için gidilir duruma getirmiştir (Tunalı, 2011).

Tüm bu bahsedilen olumsuzluklara rağmen geleneksel çarşılarda verilen hizmetler günümüze kadar değişime uğramış olsa da, geleneksel çarşılar yapı türü olarak varlığını sürdürmekte ve her geçen gün önemi artarak korunmaya çalışılmaktadır (Kartal, 2013).

2.3. Osmanlı Dönemi Geleneksel Çarşıları

Osmanlı Devleti dini hayat, askerlik ve eğitim ile ön plana çıktığı kadar, sahip olduğu coğrafi konum ve Avrupa ile Ortadoğu ve Uzakdoğu'yu birbirine bağlayan

Şekil 2.2'de görüldüğü gibi önemli güzergahlara sahip olmasından dolayı köklü ticari gelenek ve müesseseleriyle de ön planda olmuştur (İntepe, 2005; Şahinalp ve Günal, 2012). Osmanlı Devleti'nin Karadeniz ve Akdeniz'e kıyısı olan ülkelerle ve İran ile Ortadoğu üzerinden Uzakdoğu ülkeleriyle gerçekleştirdiği ticarette bu önemli güzergâhlara sahip olmuş yaklaşık dört yüzyıl süresince dünya ticaretinin önemli bir kısmını elinde tutmayı başarmıştır (Şahinalp ve Günal, 2012).

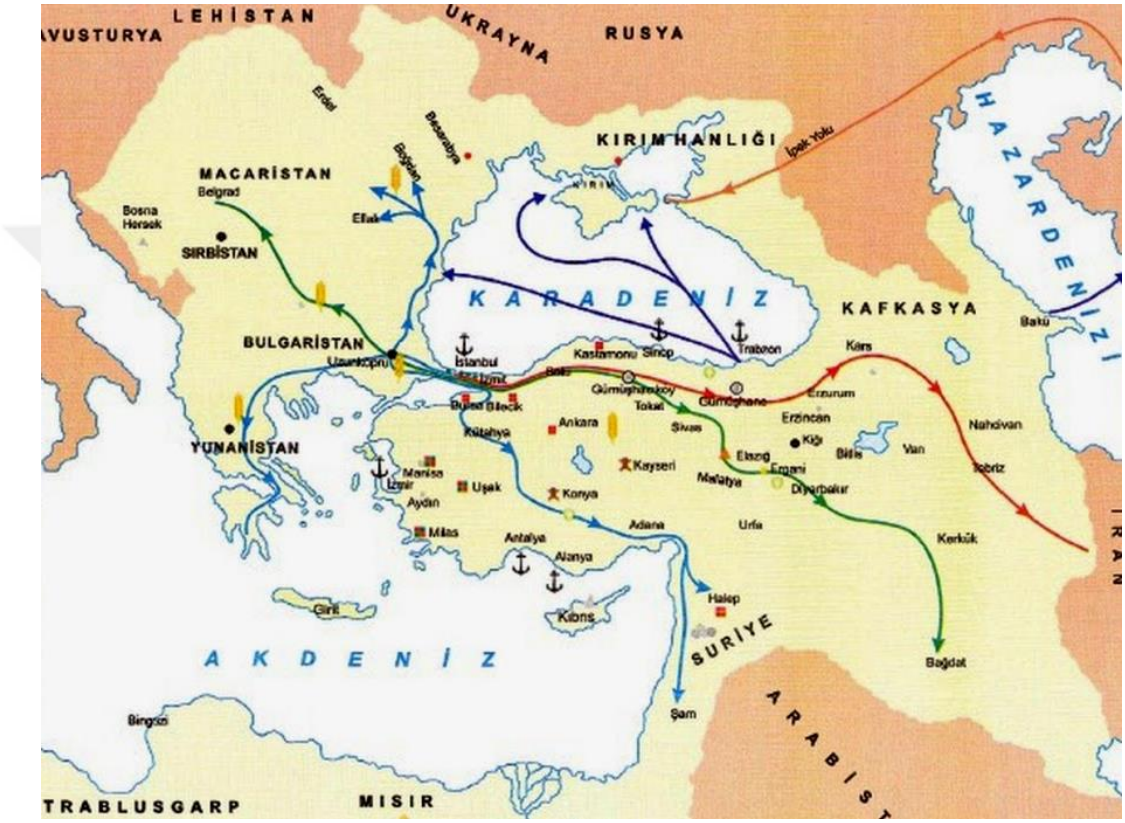

Şekil 2.2. Osmanlı Devleti'nde ticaret yolları (Url-1)

Bahsedilen bu güzergâhlardan en önemlisi olan İpekyolu ve Baharat Yolu'nun bazı kısımlarının ülkenin içerisinden geçmesi Osmanlı Devleti'ne ticari açıdan potansiyel ve stratejik önem kazandırmıştır. Devletlerin ekonomisi için uluslararası ticaret önemli bir gelir kaynağı olmuş, devlet yetkilileri transit geçişlere, iç ve dış ticaretin daha güvenli ve kolay bir şekilde olmasına önem vermiştir (Şahinalp ve Günal, 2012).

Osmanlı Devleti geniş topraklar üzerinde kurulmuş olmasından dolayı bünyesinde birbirinden uzak ve farklı özelliklerde birçok şehir barındırmaktadır.

Bu şehirlerin bulundukları bölge ve üzerinde yaşayan kişilerin farklı özelliğe sahip olması şehirlere ayrı bir kimlik kazandırmıştır. Ancak buna rağmen tüm şehirlerinde birbirine benzeyen plan ve bu planın belirleyici özelliklerini görmek mümkündür (Ergenç, 2010).

Yaklaşık altı yüz yıllık tarihinde, Osmanlı Devleti'ni yöneten kişiler yalnızca kışla, kale, cami ve medreseler inşa ettirmemiş, ticareti geliştirmek için hanlar, kervansaraylar, bedesten ve çarşılar da inşa ettirmişlerdir (İntepe, 2005). Bu çarşılar seri üretimin var olmadığı zamanlarda, alışveriş faaliyetlerinin yanı sıra sanayi faaliyetlerinin de gerçekleştiği sosyal etkileşim mekânları olmuştur (Cezar, 1985). Yani bu çarşılar aynı zamanda bir zanaat akademisidir (Tunalı, 2011).

Osmanlı Devleti'nin geleneksel çarşıları kuruluşundan günümüze kadar mimari açıdan sadece dükkânlar ve bunların farklı değişik gruplaşma çeşitleri değil, bununla birlikte hanları, bekâr odaları, zaviyeleri, bedestenleri, kervansarayları ve bunun gibi hizmet tesislerini içeren yapılar topluluğudur (Tunalı, 2011).

Osmanlı geleneksel çarşılarında bedestenin etrafında hanlar yer almaktadır. Bu hanların şehrin önemine, ticaret ve sanayi açısından potansiyeline göre sayılarının değişiklik gösterdiği görülmektedir. Buradaki hanlar iç avlulu, tek veya iki katlı, hem ticaret mekânı hem de dışarıdan gelenlerin konaklayıp buluştukları alandır. Cami, mescit, hamam, bozahane, meyhane ve kahvehane gibi toplanma yapıları vardır. Buralar ortak mekânlardır ve sadece eşya alınıp satılmaz. Aynı zamanda bu mekânlar haber alış-verişinin, moda ve davranış etkileşiminin olduğu yerler olmuştur. Osmanlı açısından bu mekânlar çok fonksiyonlu toplanma yerleri olarak oldukça önem taşımaktadır (Ergenç, 2010).

Her iki yapı türü de uzak yerlerden gelen tacirlerin getirdikleri ürünleri depoladıkları ya da pazarladıkları yerlerdir (Taş, 2010). Osmanlı çarşılarında satılmak için teşhir edilen mallar aslında doğal bir dekordur ve satışa sunulan eşya, sade bir biçimde öne çıkmaktadır. Osmanlı çarşısı dükkânlarında her şey birbiriyle iç içedir. Satış, teşhir, üretim ve depolama aynı mekânda yapılmaktadır.

Osmanlı dükkânlarında vitrin yoktur. Ürünlerin sunumu basit ve sade bir biçimde yapılmaktadır. Bu sadelik Osmanlı toplumunun fakirden zenginine tüm kesimine hitap etmektedir (Özgen, 2009). Bunun dışında şehir civarındaki kırsal alandan gelen ve ürettikleri ürünleri pazarlayanlar için ise şehrin ticari faaliyetlerinin yer aldığı başka mekânlar vardır. Bu mekânları tanımlamak için ise bazar, kapan ve kapan hanı gibi sözcükler kullanmışlardır (Taş, 2010).

Geleneksel Osmanlı çarşı yapılarında aydınlatma ve havalandırma sistemi dükkân akslarına gelecek şekilde planlanmış pencereler, kubbeli pencereler ve hava delikleri gibi açıklıklar vasıtasıyla sağlanmıştır (Küçükkömürcü, 2005). Çarşının üstünün kapalı veya açık olması ise çevresel koşullara bağlı olarak değişim göstermiştir (Küçükkömürcü, 2005).

2.3.1. Osmanlı kentinde çarşı kültürü

Şehir, insanın hayatını düzenleyen, insan hayatını yönelten, çevreleyen yapıdır. Şehir, toplumsal hayata, insanlar arasındaki ilişkilere biçim veren, sosyal mesafelerin en aza indiği, bu ilişkilerin büyük yoğunluk kazandığı yerdir. Şehrin ilk yapı taşı kuşkusuz insan barınma ihtiyacının bir ürünü olan evdir. Ancak, insan hayatını idame ettirmek için ihtiyacı olan maddeleri, bunların çeşitlerini üretmek ve bu ürettiklerinin başkalarının ürettikleri ile değiştirmek, satmak, satın almak ve benzeri ile oluşan iktisadi hayat da şehirlerin asli bir fonksiyonudur (Cansever, 1997). İnsanlar bu eylemi gerçekleştirmek amacı ile çeşitli mekânlara ihtiyaç duymuş ve zamanla çarşı mekânı şehirlerde oluşum göstermiştir. Çarşının kökeni farklı dönemlerde farklı değerlere dayanmış ve buna bağlı olarak her dönemde kendine özgü çarşı kültürünü oluşturmuştur.

Osmanlı geleneksel çarşı kültürünün temeli belli bir dini-ahlaki değerler üzerinde yükselen esnaf örgütüne dayanmaktadır. XVI ve XVII. Yüzyıl İstanbul'unda esnaf kültüründe dini geleneklerin devam ediyor olması ve esnaf grubu içinde bir duacının varlığı, çarşının cami veya mescitle ilişkili konumlanması durumunu doğurmuştur (Şatıroğlu ve Okan, 2011).

Osmanlı geleneksel çarşı yapılarında alışveriş etkinliğinin gerçekleştiği mekânların yapılma amacı ürün ve hizmet alma fonksiyonlarını karşılayacak olumlu özelliklere sahip çevreler yaratılmasıdır. Bu çarşı yapıları hem toptan ticaret hem de perakende ticaretin yapıldığı yerlerdir. Aynı zamanda külliyeler içinde yer alan çarşıların bir amacı da dini yapıların masraflarını karşılamaktır (Küçükkömürcü, 2005).

Osmanlı çarşılarında çarşı yapıları sadece ticaretin yapıldığı mekân olarak değerlendirilmemektedir. Her esnaf kuruluşunun bir dayanışma sandığı vardır. Esnaflar belirli bir ödenek karşılığında, herhangi bir zamanda ihtiyacı olduğunda maddi bir yardım sağlayacak olan toplumsal bir örgüte üyedir. Bu fonlar esnaf yönetim kurulu talimatları doğrultusunda kullanılmaktadır. Bu esnaf örgütü içerisinde biri hastalanırsa veya ailesinin giderlerini karşılayamaz duruma gelirse o kişiye belli bir miktar maddi yardım yapılmaktadır. Esnafın işleri kötüleştiğinde de aynı şekilde yardım yapılmıştır. Öte yandan hayatını kaybeden birinin ailesinin maddi durumu yetersiz olduğu durumda defin masrafları da karşılanmaktadır. Esnaf kuruluşunda en alt rütbede olan çırak bile bu çalışma ortamıyla bütünleşmektedir (Şatıroğlu ve Okan, 2011).

Osmanlı çarşı kültüründe bir dayanışma zihniyeti olmuştur. Çarşı esnafları Ramazan ayında camilerde kuran okutup, muhtaç kişilere bedava pirinç dağıtmış, esnaflar özel alanlarda şenlikler de düzenlemiştir. Bu esnada belli törenler yapılmış ve esnaflar ziyaretçilere ürünlerini sergilemişlerdir. Bütün masraflar ise esnaf örgütü tarafından karşılanmaktadır. Şehzade sünnetinde, yeni bir padişahın tahta çıkışında veya ordunun törenle sefere uğurlanmasında esnaf geçit yapmış ve faaliyetlerini sergilemiş, padişaha hediyeler vermiş ve halka bir şeyler dağıtılmıştır. Esnafın örgütlenmiş olması bu gibi durumlarda masrafları karşılamaya imkân vermiştir. Aynı zamanda esnafın belirli mekânda toplanması dayanışma ve birliği daha da güçlendirmiştir (Şatıroğlu ve Okan, 2011).

Hangi çağ olursa olsun çarşı, ticaretin ihtiyaç duyduğu güvenlik ortamını sürdüren bir çevredir. Osmanlı çarşılarında, komşu dükkânın kazancını kıskanmamak temel ahlaki değerdir. Çok para kazanmaya karşı tok gözlülük,

kanaatkârlık esnaflığa egemen olmuştur. Bir satıcı eğer komşusu siftah etmemişse kendisine gelen bir sonraki müşteriyi ona göndermiştir. Çarşıda tek ve doğru fiyat esastır. Pazarlık esnaf arasında ayıp olarak görülmüştür. Örneğin çarşıya gelen müşterilerin üzerine atlamamak, müşteriyi serbest bırakmak bir kültürel ekonomik ya da değer olarak görülmüştür. Çarşıda güvenlik ve rahatlık egemen olmuştur. Çarşıdaki dükkânların gündüz gözetleyen bekçisi yoktur. Çarşılarda saatlerce boş, sahipsiz kalan dolaplardan ve kerevetlerden hiçbir eşya çalınmamıştır. Dolayısıyla Osmanlı çarşı esnafı çarşı kültürüne bağlılığı yaşatmıştır. (Şatıroğlu ve Okan, 2011).

Geleneksel çarşı kültürümüz, tüm yaşam ile beraber alışveriş kültürünü de değiştiren küreselleşmeden dolayı oldukça değişmiştir. 1980'lerden itibaren ekonomik alandaki yeni yapılanmalar ister kent ölçeği olsun ister alışveriş işlevleri olsun büyük değişimleri meydana getirmiştir (Tunalı, 2011).

2.3.2. Osmanlı kentinde çarşıların fiziksel yapıya etkisi

Osmanlı Devleti'nde bir şehri üç temel unsur belirlemektedir. Bunlar; cami, medrese ve çarşıdır (Şatıroğlu ve Okan, 2011). Osmanlı şehirlerinin fiziksel görünümünün şekillenmesinde çarşı ve merkezi caminin büyük rolü olmuştur (Cezar, 1985). Osmanlı kentlerinin genel karakterinde Türk-İslam kültürünün belirgin bir hâkimiyeti söz konusudur. Dini faktörler İslam şehirlerinin fiziksel yapısının oluşmasında etkili olmuştur. İkamet alanlarıyla ticari alanlar hemen hemen kesin çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Bu iki alan arasında ise çoğunlukla eğitim kurumları ya da yönetsel yapıların yer aldığı bir geçiş kuşağı bulunmaktadır (Can, 1995).

Şehirde yaşayan insanların gündelik hayatlarındaki hareket yönlerinin alışveriş ve dini mekânlara doğru olması ise kentin yollarının oluşumunu etkilemiştir (Cezar, 1985). Osmanlı geleneksel çarşı yapıları da zaman içinde yayılarak oluştuğundan dolayı çevresiyle uyum içinde gelişmiş, çevresinde yer alan yollara ve yapılara bağlı olarak şekillenmiştir (Küçükkömürcü, 2005). Çarşıların önemli yollara göre yerleşmesi bazı durumlarda topoğrafik koşullardan da etkilemektedir. Düz alanlarda yolların uzanışı çok çeşitli doğru olabiliyorken,

engebeli alanlarda ise topoğrafik koşulların izin verdiği doğrultuda yollar uzanım görmektedir. Bundan dolayı tepelik ya da yamaç bölgelerde kurulmuş olan şehirlerde çoğunlukla tepeyi ya da yamacı çevreleyen ve eğim yönüne dik olup dairesel bir yol ağı gözlenir. Bu gibi şehirlerde çoğunlukla şehrin merkezini oluşturan bir ana yol bulunmakta ve şehrin imalat, ticaret ve kültürel alanları bu ana yolun yakınında gelişme göstermektedir (Şahinalp ve Günal, 2012). Pazar yerleri, çarşılar, alışveriş yerleri, ticaret yapıları tarih boyunca genellikle kent merkezlerinde, yolların kesiştiği alanlarda, nehir boylarında ve limanlarda oluşmuştur (Ayhan, 1987).

Osmanlı şehirleri genel anlamda külliye yapısı etrafında gelişim göstermiştir. Çarşı, bedesten, kervansaray ve han yapıları ise külliyenin bir parçasıdır. Selçukluların gelişigüzel görünen çarşısının aksine Osmanlılarda kent alanının %6-10'unu büyüklüğündeki çarşı yerleşkesinin belirgin bir modeli vardır. Bu modelde merkezde bedesten, bedesten etrafında gelişen sürekli açık çarşı ve bu yapıları tamamlayan ve belli günlerde açılan pazar yerleri bulunmaktadır (Mortan ve Küçükerman, 2007).

Kent cami, medrese ve çarşı olmak üzere üç zorunlu mekânla oluşmuştur. Kentlerde caminin görülür, medresenin erişilir ve çarşının güvenlikli yerde olması esastır (Şahinalp ve Günal, 2012). Osmanlı çarşılarının güvenlik endişelerinden dolayı çoğunlukla şehrin iç kalesine yakın bir yerde kurulduğu görülmektedir. Bursa, Sivas, Erzurum, Kayseri, Edirne, Şanlıurfa ve daha birçok şehirdeki çarşılar şehrin iç kalesinin hemen yakınında yer almıştır. Bu çarşıların kurulurken çoğunlukla düz bir alanın tercih edildiği görülse de, şehrin sit şartlarına göre, çarşıların yer aldığı yer, bir yamaç ya da eğimli bir alan olabilmektedir (Şahinalp ve Günal, 2012).

Çarşıların konum olarak şehrin kalesine yakın bir şekilde yer almasının diğer bir nedeni de Osmanlı şehircilik anlayışında, ekonomik ve sosyal merkez olabilecek bir alan yaratma eğiliminin bir sonucudur. Bu durumda ticari ve yönetsel yapılar birbirine yakın konumlandırılmış, şehrin ticaret alanları da bu bölgenin çevresinde toplanmıştır. Bu amaçla, şehrin önde gelenlerinin ikamet ettiği

yerlerin yakınlarına han, mescit, hamam gibi sosyal yapılar ile bedesten, han ve çarşı gibi ticari yapılar inşa edilmiştir. Şehrin ileri gelenlerinin yaşadığı alanlar, çarşı sistemini meydana getiren ticaret ve imalat mekânları ile sosyal yapıları kendine çekmiş olup, çarşıların iç kaleye yakın bölgelerde yoğunlaşması sonucunu doğurmuştur. Öte yandan bu yoğunlaşmada alanın ulaşım imkânlarının da önemli bir rolü vardır. Şehir dışından gelen yollar, şehrin girişinden itibaren merkezde bulunan çarşı alanında kesişme göstermektedir. Bu da şehrin dışından getirilen ya da şehirde üretilip diğer şehirlere pazarlanan eşyaların ulaştırılmasında ciddi bir kolaylık sağlamıştır. Öte yandan şehrin anayollarının kesiştiği alan, şehir sakinlerinin çarşılara ulaşımında da oldukça önem taşımaktadır (Şahinalp ve Günal, 2012).

Osmanlı kentlerinde çarşıların konumlandığı bir başka yer ise şehir surlarının yakın çevresidir. Şehir surları yakınında konumlanan çarşılar küçük ölçekte ve genellikle bir ya da birkaç çarşı veya arastadan oluşmaktadır. Bu çarşıların bir kısmı sur dışında konumlanmış olsa da genelde çarşıların sur içinde konumlandığı görülmüştür. Şehir kapılarının, şehrin merkezine giden ve şehir merkezinden çevreye uzanan yolların mecburi geçiş noktası olması, burada ticari faaliyetlerin gelişmesini sağlamış, bu bölgelerde gelişen pazarlar, bakırcılar, neccarlar, demirciler gibi genel olarak şehrin etrafındaki kırsal alanlara hizmet eden esnaflardan oluşmuştur (Şahinalp ve Günal, 2012).

Çarşıların kentin merkezinde yer alması zamanla çeşitli sorunları da beraberinde getirmiştir. Ortaya çıkan sorunlar, mevcut altyapı ve yapıların gereken ihtiyaçlara cevap verememesi özellikle kent merkezini oluşturan alışveriş ve ticaret bölgelerinde yenilemeyi zorunlu kılmıştır. Bu yenileme hareketi ise, koruma, sıhhileştirme ve yeniden geliştirme şeklinde yapılabilmektedir (Ayhan, 1987).

2.3.3. Osmanlı kentinde çarşıyı oluşturan yapılar

Osmanlı kentlerinde çarşıyı oluşturan dört ana yapı vardır. Bunlar kapalı çarşılar, arastalar, bedestenler ve hanlardır. Bu yapılar günümüze kadar ilk baştaki hallerinden bazı değişimlere uğramış olsa da bugün aynı işlevlerini çeşitli konseptlerle sürdürdükleri görülmektedir (Kartal, 2013).

Bu yapılardan kısaca bahsetmek gerekirse; geleneksel çarşılarda toptan ticaretin yapıldığı alanlar, çarşı etrafında yer alan hanlardır. Hanlar genel olarak tek katlı yapılar olarak inşa edilmiş olup yatayda yaya sirkülasyonun gerçekleştiği yerlerdir. Bedestenler ise Geleneksel Osmanlı çarşılarının merkezidir. Bedestenler kıymetli eşya ve malların satıldığı, depolandığı ve önemli belgelerin arşivlendiği yapılardır. Kapalı çarşılar sadece yayalara açık, yolların iki tarafına sıralanmış üstü kapalı dükkânlardan oluşan alışveriş yapılarıdır. Arastalar ise bir aks üzerinde yan yana veyahut karşılıklı olarak dizilmiş üstü açık ya da örtülü ticaret yapılarıdır.

2.3.3.1. Kapalı çarşılar

Hasol (1995) kapalı çarşıları üstü örtülü eski çarşı yapıları olarak tanımlar (Hasol, 1995). Kapalı çarşı yapılarının en eski örneklerine bakıldığında; büyük şehirlerde, ticaretin canlı ve yoğun olarak yapıldığı şehirlerde inşa edilmiştir (Cezar, 1985). İki, üç yüzyıl önce inşa edilmiş bu yapılar başlangıçta bedesten etrafındaki dükkânların zamanla gelişip, üstünün örtülmesiyle meydana gelmiştir (Şatıroğlu ve Okan, 2011).

İnsanların sürekli alışveriş yaptığı çarşı dükkânlarının önündeki sokakların üstünün kapatılmasını istemekteki nedeni insanların sıcaklardan korunmak istemesidir. Bu istek hem aşırı uzun süren sıcak günlere, hem de bol güneşli gökyüzüne sahip olan ülkeler için bir gerekliliktir. Bu tip kapalı çarşılara sahip olan ülkelere Türkiye, İran ve Arap ülkeleri örnek gösterilebilir. Ancak havanın sıcak olup da gökyüzünün genellikle bulutlu veya havanın yağmurlu olduğu ülkelerde, üstü örtülü çarşılar bir serinleme alanı olarak düşünülemeyeceği gibi, bu çarşılardaki dükkânların iç mekânının aydınlığı konusunda sıkıntılar yaşanabilmektedir (Cezar, 1985).

Aşağıdaki Şekil 2.3 ve Şekil 2.4'te görüldüğü üzere Edirne çarşısı örneğinde, kapalı çarşıların plan ve kesitleri bu düşünceyi doğrulamaktadır. Bu plan ve kesitlere bakıldığında yapılan üst örtü karşılıklı yer alan dükkânların üstünü

tamamen kaplamakta olup, dükkânlar ile bütünleşecek şekilde yapılmıştır. Mekânın aydınlatması ise tavanda yer alan açıklıklar ile sağlanmaktadır.

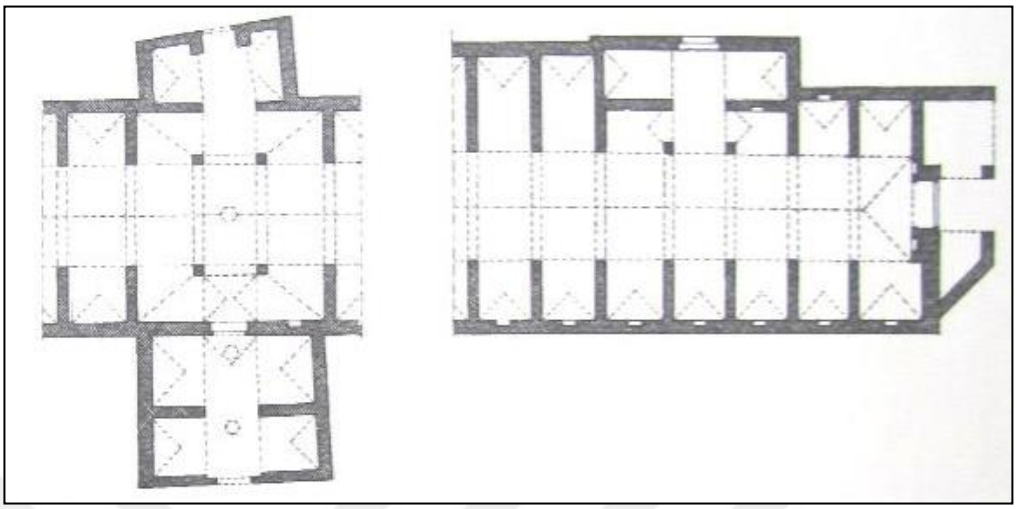

Şekil 2.3. Edirne çarşısı, planlar (Özdeş, 1998)

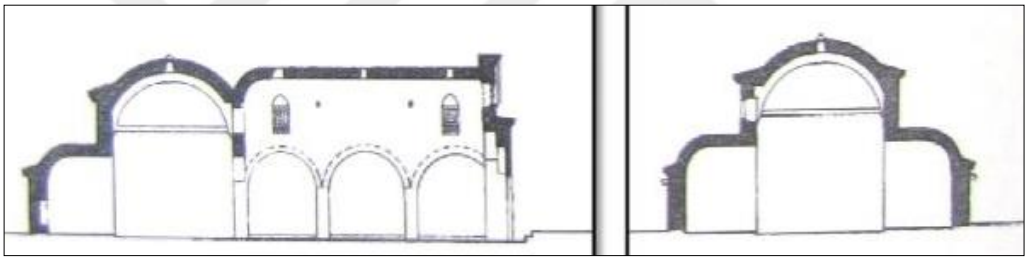

Şekil 2.4. Edirne çarşısı, kesitler (Özdeş, 1998)

İnsanları güneşin yakıcı etkisinden korumak için basit ve dayanıksız malzemelerle gölgelik yapmanın çok eskilere uzanan geçmişi olsa da yapılan her tip gölgelikte kapalı çarşının ön modelini aramak da kesinlikle doğru olamaz (Cezar, 1985).

Kapalı çarşılarda ahşap dükkânlar, meydana gelen bazı yangınlardan dolayı tahribata uğramış ve bu yapılar kâgire dönüştürülmüştür. Kapalı çarşıların yapı sistemi basit ve kolay inşa edilebilirdir. Kapalı çarşıların sokağa dik olan dükkân yapılarının ara duvarları taşıyıcı durumundadır ve üzerleri aynı yönde silindirik tonozlarla örtülmüştür (Sezgin, 1979). Buna örnek olarak aşağıdaki Şekil 2.5 gösterilebilir.

Şekil 2.5. Edirne, Ali Paşa kapalı çarşısı (Uysal, 2016)

Osmanlı döneminde inşa edilmiş kapalı çarşıların bir kısmı yok olmuş olsa da en önemli değere sahip olan kapalı çarşı yapıları ya bütünüyle ya da bölüm halinde bugünlere kadar gelebilmiştir (Cezar, 1985).

İstanbul Kapalıçarşı'sı kapalı çarşılara verilebilecek en iyi örneklerden biridir. Bu kapalı çarşı Türkiye'nin en iddialı ve günümüze kadar niteliğini kaybetmeyip varlığını sürdüren kapalı çarşılardandır (Dehkhoda, 2011). Şekil 2.6'da İstanbul Kapalıçarşı'sı gösterilmiştir. Görsel incelendiğinde sıra dükkânlar şeklinde inşa edilmiş mekânlar ve beşik tonoz strüktür sistemi kullanılarak oluşturulan üst örtü görülmektedir.

Şekil 2.6. İstanbul Kapalıçarşı (Taghızadehvadeh, 2015)

Diğer en iyi örneklerden biri de Bursa kapalı çarşısıdır. Kapalı çarşının bulunduğu yer Bursa çarşısının en eski bölgesidir (Dehkhoda, 2011). Şekil 2.7'de de Bursa kapalı çarşısı ve çevresinde yer alan yapılar gösterilmiştir. Kapalı çarşı tarihi hanlar ve cami ile yakın ilişki içerisindedir.

Şekil 2.7. Bursa kapalı çarşısı ile çevresinde yer alan han ve camiler (Url-2)

Anadolu'da yer alan birçok kapalı çarşı tarihinde çok fazla sayıda felaketlerle karşılaşmışlardır. Bu çarşı yapıları en fazla yangın ile depremlerden etkilenmiş ve zarar görmüşlerdir. Bu etki çoğu kez yapıları yerle bir etmiştir. Bu yıkılan yapılar ya yerine yenileri inşa edilmiş ya da eklentilerle çarşı biçim değiştirmiştir (Yurdalan, 2011).

Şehirlerde giderek genişleyen, yeni toplumsal kesime yönelik değişen lokanta, bar, giyim mağazası, döviz bürosu, fast food, hediyelik eşya gibi hizmetler kapalı çarşılarda mekânsal ve fonksiyonel birçok yenileşmeye zorunlu kılmıştır (Tunalı, 2011). Birçok geleneksel esnaf türü yok olmuş ve kapalı çarşılar günümüzde daha çok turistik bir çarşı görünümüne bürünmüştür.

2.3.3.2. Arastalar

Arasta sözcüğü Farsça'da "süslemek" anlamına gelen "arasten" sözcüğünden ve mimari yapıların üstünü örten saçak anlamına gelen "arastak" sözcüğünden türetilmiştir (Pakalın, 1993). Başka bir tanımla arasta sözcüğü saf ve sıra anlamına gelen "roske" ve müzeyyen manasına gelen arasten (süslü, bezeli) gibi kelimelerden türetilmiş, bir sırada yer alan aynı çeşit mal satılan dükkân anlamına da gelmiştir. Kavaf çarşısına, kavaf arastası ya da kürkçü çarşısına, kürkçü arastası denilmesi bu tanıma örnektir (Küçükkömürcü, 2005).

Sözen ve Tanyeli (2001) ise arastanın tanımını, üstü açık veya kapalı bir aks üzerine yan yana ya da karşılıklı olarak sıralanmış, aynı yükseklik ve boyuta sahip dükkân sıralarından meydana gelen, bir kerede inşa edilip, zamanla içerisine dükkân ilave edilerek şekil değişikliğine uğramayan yapılar olarak yapmıştır (Sözen ve Tanyeli, 2001). Osmanlı kentinde 15. Yy. sonrasında arasta adı verilen bu yapıların inşa edildiği belirtilmektedir (Şahin, 2012).

Şekil 2.8, Şekil 2.9 ve Şekil 2.10'da ise arastaların yan yana veya karşılıklı olarak sıralanmış dükkanların şematik planlarına yer verilmiştir.

Şekil 2.8. Bir eksen üzerinde yan yana dizilmiş dükkânlar (Küçükkömürcü, 2005)

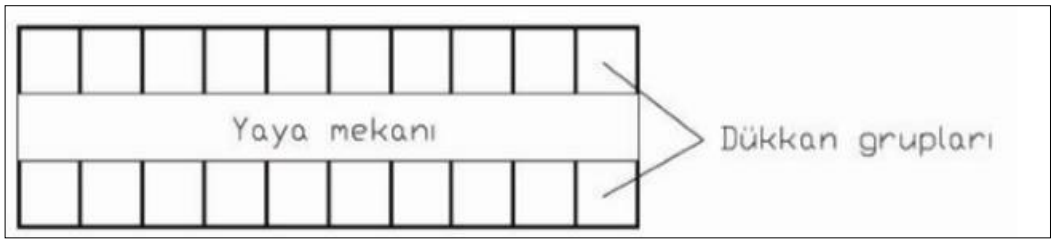

Şekil 2.9. Bir eksen üzerinde yan yana ve karşılıklı dizilmiş dükkânların oluşturduğu arasta (Küçükkömürcü, 2005)

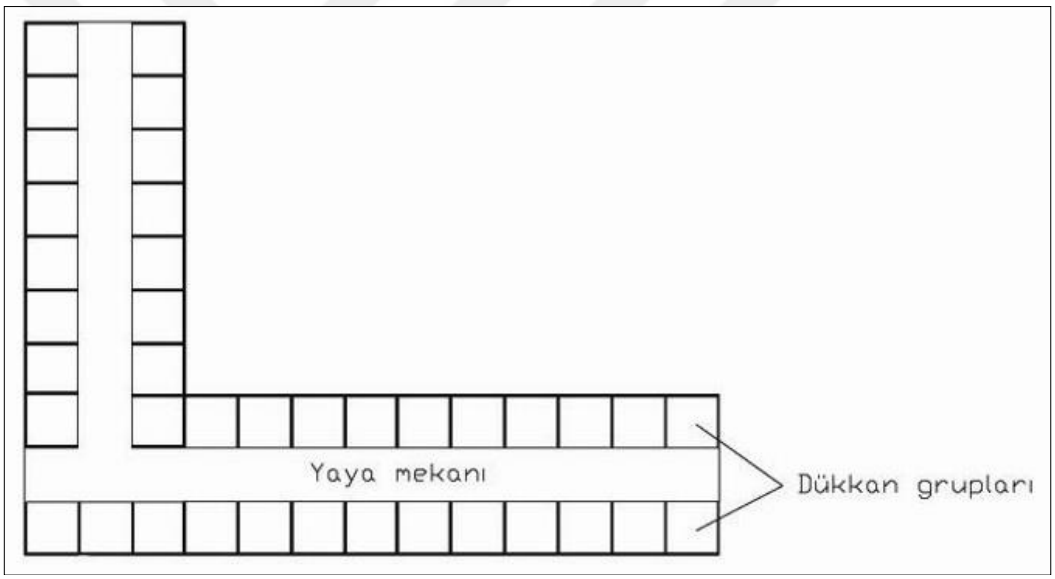

Şekil 2.10. Çift eksen üzerinde yan yana ve karşılıklı dizilmiş dükkânların oluşturduğu arasta (Küçükkömürcü, 2005)

Arasta türü yapılar genel olarak kamu yararına yapıların yaşatılması amacını gütmüştür. Arastaların gelir getirmesinin yanı sıra diğer bir görevi de camiye cemaat sağlamak olmuştur (Aksoy,2009). Arastaların şehirdeki konumu bir cami yanında veya medrese, hamam, imaret gibi hayır kurumlarının hemen yanında konumlandırılmıştır. Böylece arastalar, geliri olmayan kurumlara maddi destek sağlayacaktır (Kollektif, 1997). Aynı tür mal satan esnaflardan oluşan arastanın, bazen külliyelerin bir bölümünü oluşturduğu bilinmektedir (Hasol, 1995). Şekil 2.11'de Lüleburgaz Sokullu Külliyesi içinde yer alan arasta yapısı gösterilmiştir.

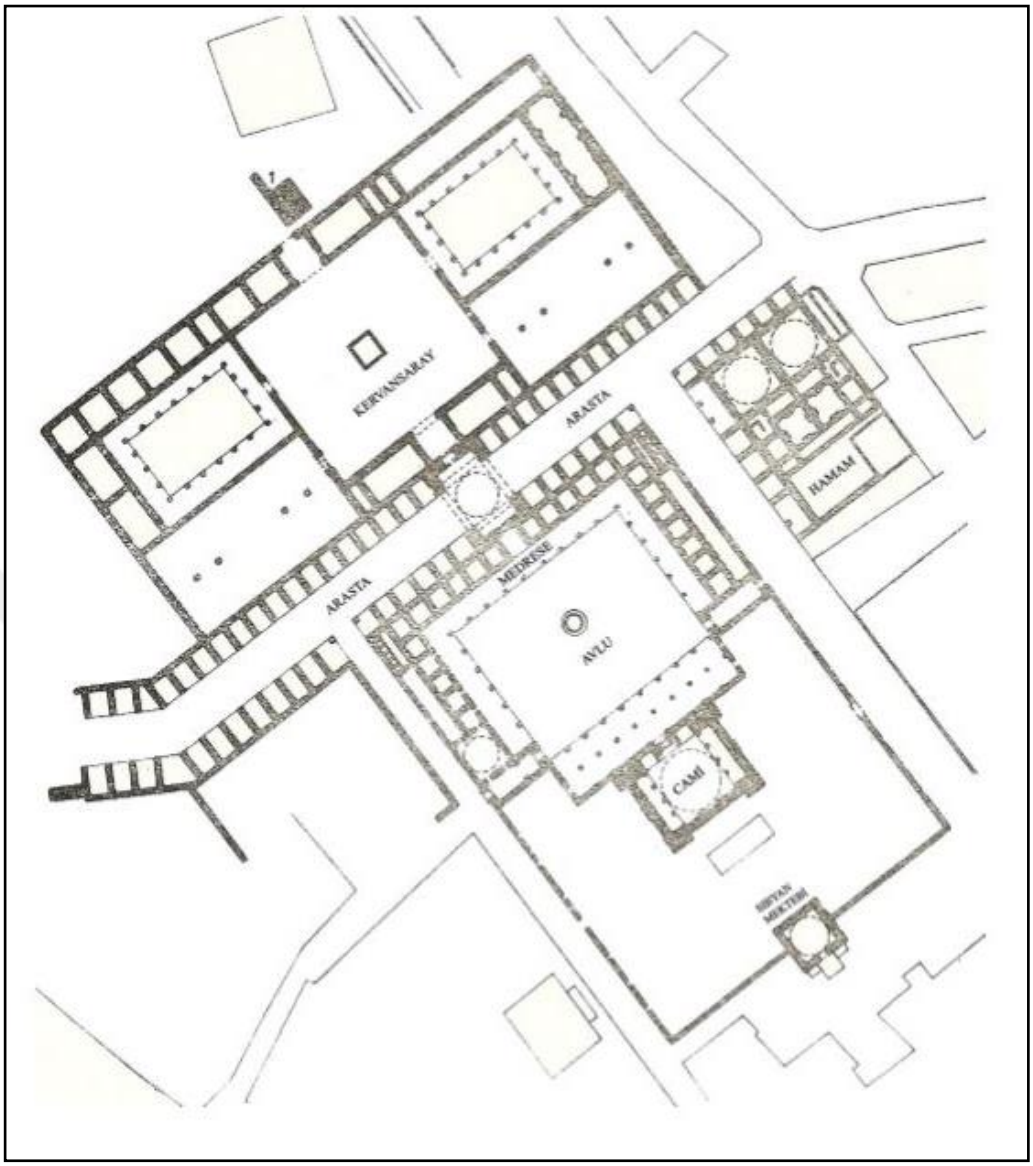

Şekil 2.11. Lüleburgaz külliyesi içerisinde konumlanmış arasta örneği (Cezar, 1983)

Yapı malzemesi kâgir olan arasta dükkânlarının üzeri çoğunlukla tonoz örtü ile örtülmüş, bazıları ise açık bırakılmıştır. Yapı malzemesi ahşap olan dükkânlardan oluşan arastalarda ise, sokağın üzeri genellikle açık bırakılmıştır. Arastaya ait bazı örneklerde ise kubbeye de yer verilmiştir (Cezar, 1985). Açık arastaların bazılarının üstüne ise sonrasında saçaklar eklenmiştir. Bu uygulamaya Şekil 2.12'deki Bursa Tuz pazarı örnek gösterilebilir (Dehkhoda, 2011).

Şekil 2.12. Bursa Tuz Pazarı (Url-3)

2.3.3.3. Bedestenler

Bedestenin kelimesinin kökü 'Bezistan' ve 'Bazzazistan'dan gelmektedir. Arapçada bez veya bezzaz bez satıcısı anlamına gelmektedir. Bezistan ise kumaş ve kıymetli eşya satıldığı yerlere verilen addır. Bu kelime daha sonraları dilimize bedesten olarak geçmiştir (Pakalın, 1993).

Bedestenler ilk olarak kumaş ve bez satmak için yapılmış, daha sonraları ise; değerli mal, antika eşya ve silah depolama ile satışını yapmak için kullanılmıştır. Bu yapılar hemen hemen her kentte bulunan, üstü örtülü çarşılardır (Özdeş, 1998).

Anadolu'da bedestenlerin inşasına Selçuklu döneminin sonlarında başlanmıştır. Anadolu Beylikleri döneminde gelişim gösteren bedestenler Osmanlı döneminde karakteristik açıdan oldukça gelişmiştir. Şehirde ticaretin çekirdeğini teşkil eden bedestenler var olan mütevazi ahşap dükkanların arasında, kagir malzeme kütlesiyle öne çıkan belirgin bir yapı olmuştur. Şehirdeki alışveriş faaliyetleri ise bedesten etrafında gerçekleşmiştir. Milletlerarası ticaretlerde bedestende

yapılmaktadır. Bedesten yapıları Osmanlı'da sadece çok önemli şehirlerde yapılmıştır. (İnan, 1996).

Bedestenler eskiden, aynı günümüzün banka ve borsa görevini üstlenmişlerdir. İnsanlar paralarını ve değerli eşyalarını buralarda saklamışlardır (Küçükkömürcü, 2005). Bedesten, yerleşik tüccarların merkezi noktası ve bu tüccarlar alım satım işlerini, kervanlarını ve ticari deniz seferlerini yönettiği yerdir. Bedestenin diğer bir faaliyeti ise; her meslek grubundan kişilere ait değerli malların devlet garantisi altında özel imal edilmiş kasalarda korunduğu bir müessesedir. Öte yandan emanet mallar da burada saklanmıştır. Sahipsiz kayıp mallar ise buralarda belli bir süre bekletilmekte olup uzun süre kullanılmayan kasalardaki mallar veya unutulmuş mirasçısı çıkmayan mallar buradan devlet hazinesine aktarılmıştır (İnan, 1996).

Bedestenler yapı olarak tamamen dışa doğru kapalıdır ve dış ortama sadece kapı aracılığıyla bağlanır (Dehkhoda, 2011). Bedestenlerdeki dükkânların sayısı yapının büklüğüne göre 3 ile 20 arasında değişmekte olup, bu dükkânların yan yana dizilmesi ile bedesten yapısı oluşmuştur (Öncel, 2014). Şekil 2.13'de bedestene ait bir örnek verilmiştir.

Şekil 2.13. Edirne Bedesteni, yapım yılı 1421 (Url-4)

Bedestenlerin genel yapısı ince, uzun ve dikdörtgen planlıdır (Cezar, 1985). Dikdörtgen formda tasarlanmış Bursa bedestenine ait şematik plan Şekil 2.14'te verilmiştir. Öte yandan kare formlu bedestenlerde mevcuttur. Bu bedesten yapıları genellikle dört yönde çarşıya açılan kapılar içerir (Akar, 2009).

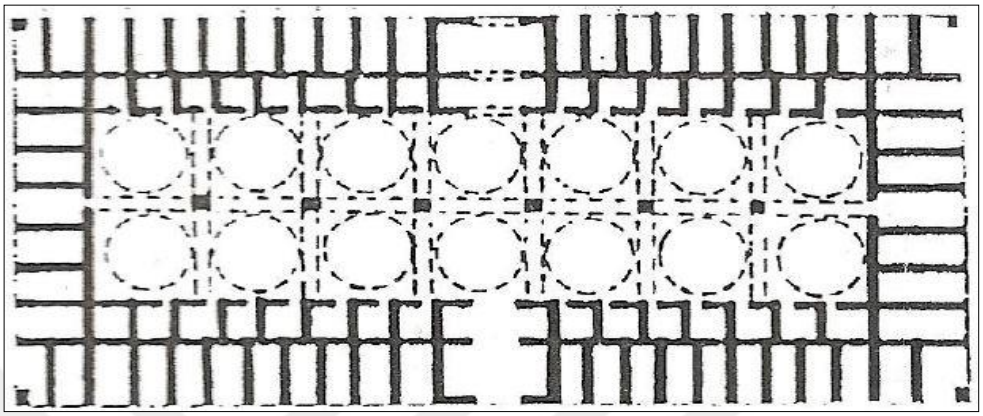

Şekil 2.14. Bursa bedesteni şematik planı, yapım yılı 1400 (Aksoy, 2009)

Bedestende kapılar demirden ya da abanoz ağacından yapılıp, mutlaka ahşap ve demir süslemelidir. Bedestenlerin örtü sisteminde kubbe yer almaktadır. Bedesten yapısı üzerleri demir kapaklı kubbelerle örtülen aşağı yukarı aynı büyüklükteki kare biçimli hacimler ile bu kubbeleri taşıyan duvarları, kemerleri, kemerleri taşıyan ayakları, ayakları taşıyan pabuçlarıyla, pencereleri, kapıları ve bezemeleriyle yapı bir bütün olarak inşa edilmektedir. Bedestenlerin etrafı, yarı boylarında, ana beden duvarına bitişik dükkânlarla çevrilmiş olup bu dükkânların iç mekânla bağlantıları yoktur (Öncel, 2014).

Bedestenlerin yapı malzemesi genelde kâgirdir. Kesme taş veya taş tuğlalardan inşa edilmiştir. Tonoz ve kubbeler tamamıyla tuğladan, kemerler kesme taş veya tuğladan, ayakları da genel olarak kesme taştan yapılmıştır. Çatısının örtüsü ise genellikle kurşunla kaplanmıştır. Pencereler az sayıda ve yüzeyleri küçük tasarlanmıştır. Bedesten yapılarının sağlam ve kapalı olmalarının ana sebepleri yangından korunma, içerisinde var olan kıymetli eşyaların güvenliği ve sürekliliğini sürdürmesi istediğidir (Kollektif, 1997). Şekil 2.15'te 1498 yılında tamamlanmış olan Kayseri bedesteninin iç mekânından bir fotoğrafa yer verilmiştir.

Şekil 2.15. Kayseri Bedesteni iç mekânı, yapım yılı 1498 (Url-5)

Şehirlerdeki bedesten sayısına baktığımızda, gelişmiş ve ticaretin yoğun olarak yapıldığı şehirlerde genellikle bir adet, ticaret açısından önemli şehirlerde iki veya en çok üç adet mevcuttur. Bedestenlerin boyutları ise, şehrin sahip olduğu ticari kapasiteye göre değişiklik göstermektedir (Cezar, 1985).

2.3.3.4. Hanlar

Han kelimesi Farsça kökenli olup, ticaret yapan kişilere yönelik gerekli mekânları barındıran yapılardır (Küçükkömürcü, 2005). Hasol (1995) ise hanları geçmişte yollar üzerinde ve kasabalarda yolcuların konakladığı, odaları, ambarları, avluları ve ahırları bulunan yapılara verilen isim olarak tanımlamaktadır (Hasol, 1995).

Han kelimesi, çoğu zaman kervansaray yerine de kullanılmıştır. Ancak mimari yönden ve kullanım açısından aralarında farklılıklar bulunmaktadır. Kervansaraylar, şehirlerarasında kurulan, kervan yol hattı üzerinde bulunan ve çarşı, hamam ve ahır mekânı bulunan yapılardır. Bu birimler şehir içi hanlarında daha küçük inşa edilmişlerdir. Kervansaraylar şehirlerarası yollarda bulunduğu için daha güvenli ve daha dayanıklı görünüme sahip olmuş ve bu görünüm kaleyi andırmıştır (Gürboğa, 1999)

Hanlar Osmanlı döneminde 15.yy. ve 16. yy.'da inşa edilmeye başlamıştır. Osmanlılarda hanlar menzil hanı ve kent içi han olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (Konur, 1997). Şehir içi hanlar, özellikle esnaf ile zanaatkârın ticaret yaptığı ve geceleme ihtiyaçlarını karşılayan yapılardır. Hanlardan bazıları belli bir ürünün ticaretine ayrılır ve zamanla o ürünün adıyla anılmaya başlar. Pamuk hanı, meyve hanı, pirinççiler hanı gibi. Kentte bulunan hanın sayısı ise; o kentin ticari faaliyet açısından ne kadar geliştiğini gösterir (Küçükkömürcü, 2005).

Osmanlı kent içi hanları genellikle avluludur. Hanların çarşı kısmında yer alanları, üretim ve dükkân işlevine sahiptir. (Karpuz, 2010). İç avluya bakan iş yerleri genelde kırsal kesimden ürününü pazarlamaya gelen kişilere yöneliktir. Hanların isimleri ya kurucularının ismi ya da satışı yapılan ürünün adı ile tanımlanır. Hanların geliri, burada konaklayan kişilerden alınan ücret ve hanın dış yüzeyinde sıralanan dükkânlardan alınan kiralardır (Doğru, 1995). Bu yapılar 2 veya 3 katlıdır. Üst katlarda genellikle konaklamak için odalar bulunur (Karpuz, 2010). Hanlarda konaklayan tüccar handa kaldığı süre boyunca malını burada saklayabilmektedir (Küçükkömürcü, 2005). Konaklama olarak kullanılan kısmı ise çarşının hareketli alanının dışında yer kalırlar (Cezar, 1985). Kent içi hanlar, kentsel dokunun yoğunluğundan dolayı düzgün dikdörtgen plan git gide organik biçimlere dönüşmüştür. Öte yandan Osmanlı dönemindeki bazı hanlar konaklama işlevini kaybetmiş, ticaret işlevine hizmet eden mekânlar olmuştur. Dönüşüm geçiren bu hanlarda zemin katta depolar, üst katta ise bürolar yer almıştır. Osmanlı kent içi hanlarının alt katta yer alan dükkânları sokağa açılmaktadır. Osmanlı hanlarında ayrıca mescit ve avlunun ortasında çeşme veya kıbleyi işaret eden bir namazgâh bulunmaktadır (Kollektif, 1997). Şekil 2.16'da han yapısına ait genel şematik bir plan verilmiştir.

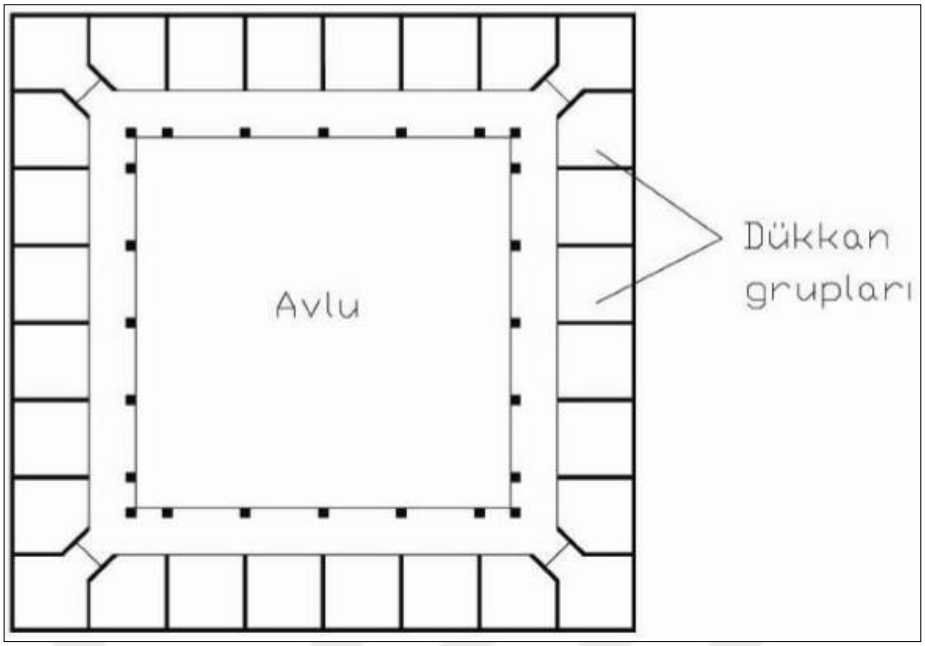

Şekil 2.16. Şematik bir han planı (Küçükkömürcü, 2005)

Hanların çoğu kâgir yapılarıdır (Cezar, 1985). Osmanlı hanlarında malzeme olarak taş ve tuğla kullanılmış, örtü sisteminde ise kubbe, ahşap çatı, tonoz ve dam tercih edilmiştir. Çatı örtüsünde beşik, aynalı veyahut çapraz tonoz en yaygın olarak kullanılan şekillerdir (Kollektif, 1997). Hanlar çoğunlukla bedestenlerin çevresinde inşa edilmiş ve ticaretin önemli merkezlerinden birisi olmuştur (Yurdalan, 2011). Günümüzde, ilk yapılma amaçlarının ötesinde yeni bir işlev yüklenen hanlar, farklı hizmet dallarına hizmet etmektedir (Şahin, 2005).

3. MATERYAL VE YÖNTEM

3.1. Materyal

Çalışmanın materyalini Isparta kentinin Kaymakkapı Meydanında yer alan Üzüm Pazarı oluşturmaktadır. Burada toplam 109 adet dükkân bulunup bunların 16 tanesi tescilli yapılardan oluşmaktadır. Bu çalışmada Kaymakkapı Meydanı'na, bu alanının dönüşüm süreci ile Üzüm Pazarı kentsel sit alanı ve bu alanın oluşum sürecine dair bilgilere yer verilmiştir. Bu sürece dair verilen bilgilerde alanın geçmiş yıllara dair fotoğraflarından yararlanılmış ve bu veriler literatür araştırmaları ile desteklenerek aktarılmıştır.

3.1.1. Üzüm Pazarı kentsel sit alanının konumu

Üzüm pazarı Isparta İli Merkez İlçe'de Kaymakkapı Meydanı'ndaki kavşakta yer almaktadır. Bu meydan kentin en önemli düğüm noktasını oluşturmaktadır. Aşağıdaki Şekil 3.1'de de görüldüğü üzere Isparta'yı, İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyük şehirlere bağlayan D685 Devlet Karayolu, Mimar Sinan Caddesi ve Süleyman Demirel Bulvarı; Antalya şehrine bağlayan D685 Karayolu, Adnan Menderes Bulvarı ve Konya Şehrine bağlayan D330 Karayolu, Atatürk Bulvarı Kaymakkapı meydanında kesişmektedir. Öte yandan 1936 yılında açılan demiryolu istasyonunu kent merkezine bağlayan istasyon caddesi de keşişim noktası olan Kaymakkapı Meydanı'na ulaşmaktadır.

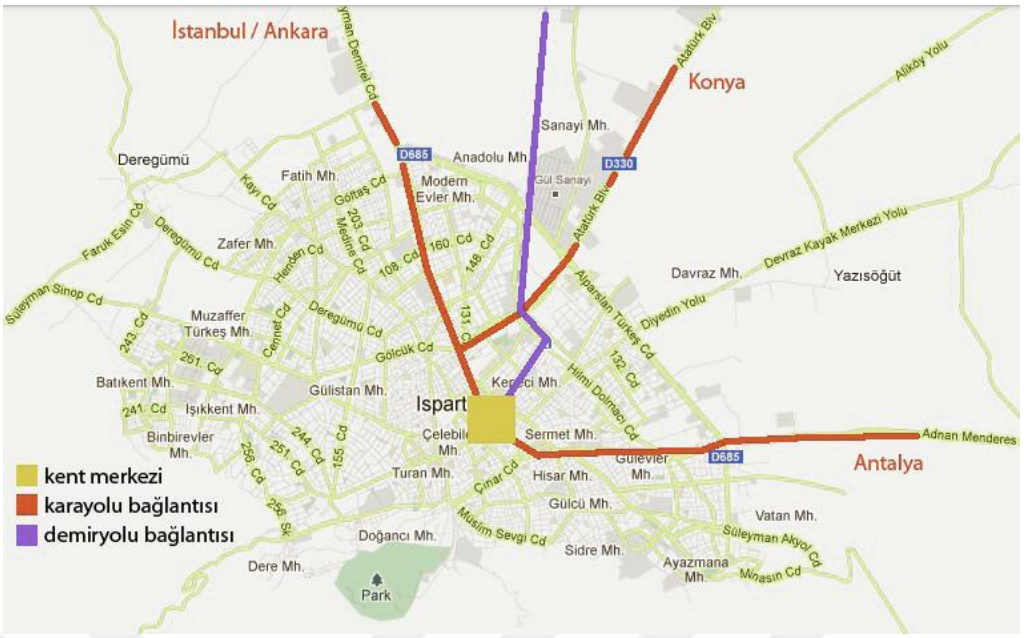

Şekil 3.1. Isparta şehir merkezi ana ulaşım aksları

Kaymakkapı meydanında, tarih boyunca kent yaşamının en önemli yapıları yer almıştır. Bunlar Hükümet Konağı, Ulu Cami, Firdevs Bey Cami ve Bedesteni, Eski Belediye Binası, Garnizon Komutanlığı, Dalboyunoğlu Hamamı ve Bey Hamamı gibi yapılardır. Üzüm pazarı Kentsel Sit alanı Firdevs Bey Bedesteni ile Firdevs Bey Cami arasında yer almaktadır. Şekil 3.2 ve Şekil 3.3'de Üzüm Pazarı Kentsel Sit Alanı'nın sınırları gösterilmiştir. Bu alan, meydanın şekillenmesindeki önemli alanlardan biridir. Sokakların iki tarafında bulunan küçük dükkânların arasta şeklinde teşekkül etmesinden oluşan çarşıda yer alan dükkânların neredeyse tamamı 50-60 yıllık betonarme karkas yapılardır. Ancak alanın genel Türk Çarşısı şekline uygun yapısı ve içerisinde bulunan tarihi taş yapılı dükkânlardan dolayı Antalya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunun 28.07.1992 tarih ve 1495 sayılı kararı gereğince alan kentsel sit alanı olarak ilan edilmiştir. Çarşıda bulunan 109 adet dükkândan 16 tanesi tescillenmiştir.

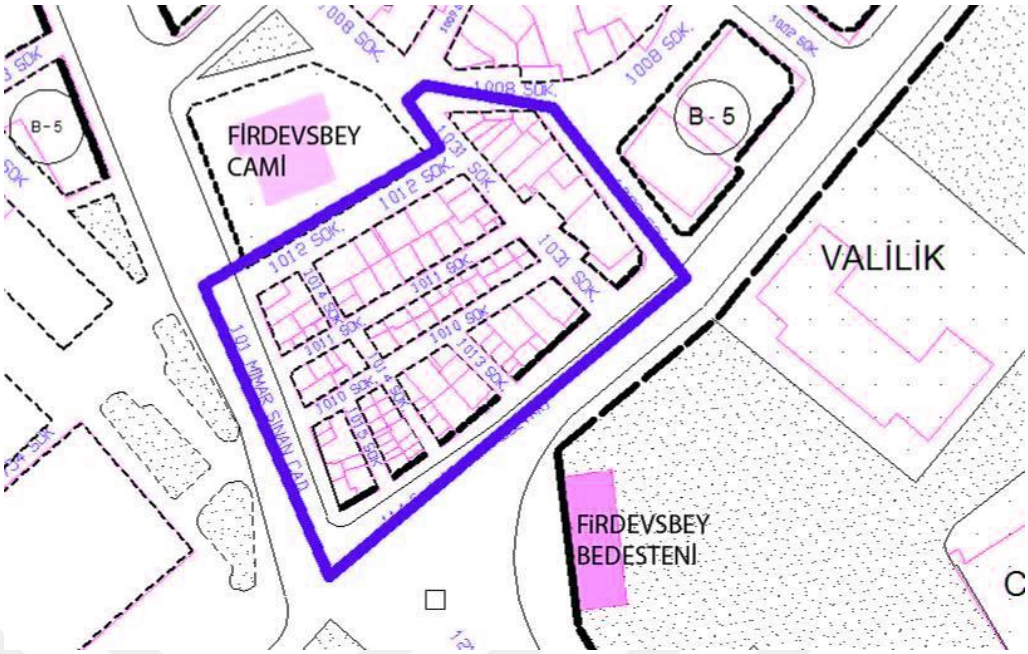

Şekil 3.2. Üzüm pazarı Kentsel Sit Alanı sınırları

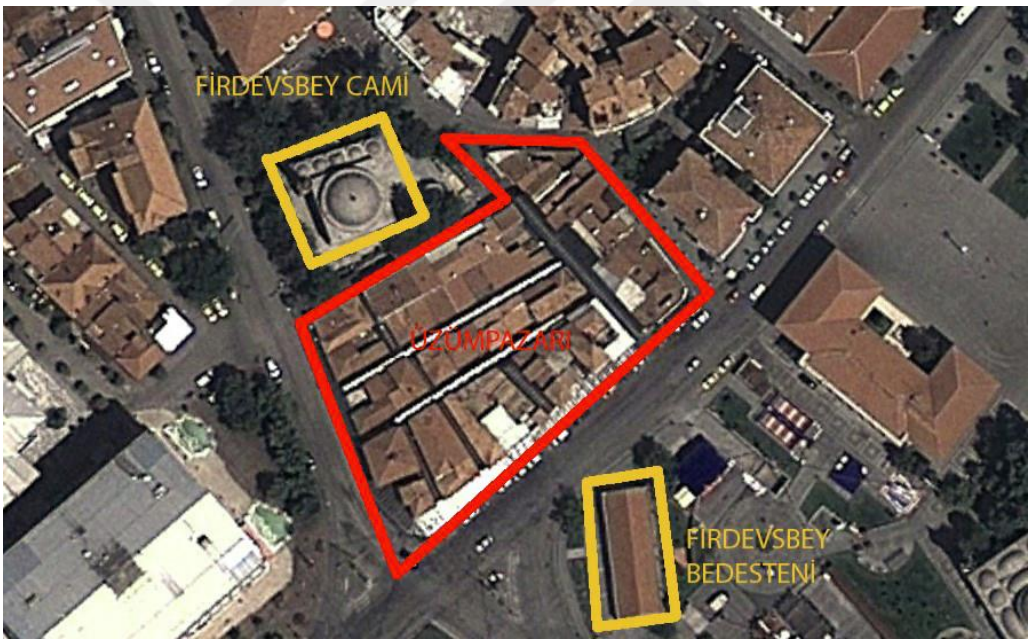

Şekil 3.3. Üzüm pazarı Kentsel Sit Alanı sınırları (Google Earth, 2015)

3.1.2. Kaymakkapı Meydanı ve alanın dönüşüm süreci

Kaymakkapı Meydanın ilk imar planı çalışması 1943'te Prof. Ölsner tarafından yapılmıştır. Bu imar planı uzun süre mevcut durumunu korumuş, sonrasında birtakım değişikliklere uğrayarak günümüze kadar önemini kaybetmeden

gelmiştir. Aşağıdaki Şekil 3.4 ve Şekil 3.5'de Isparta Kaymakkapı Meydanı'na ait eski fotoğraflar gösterilmiştir.

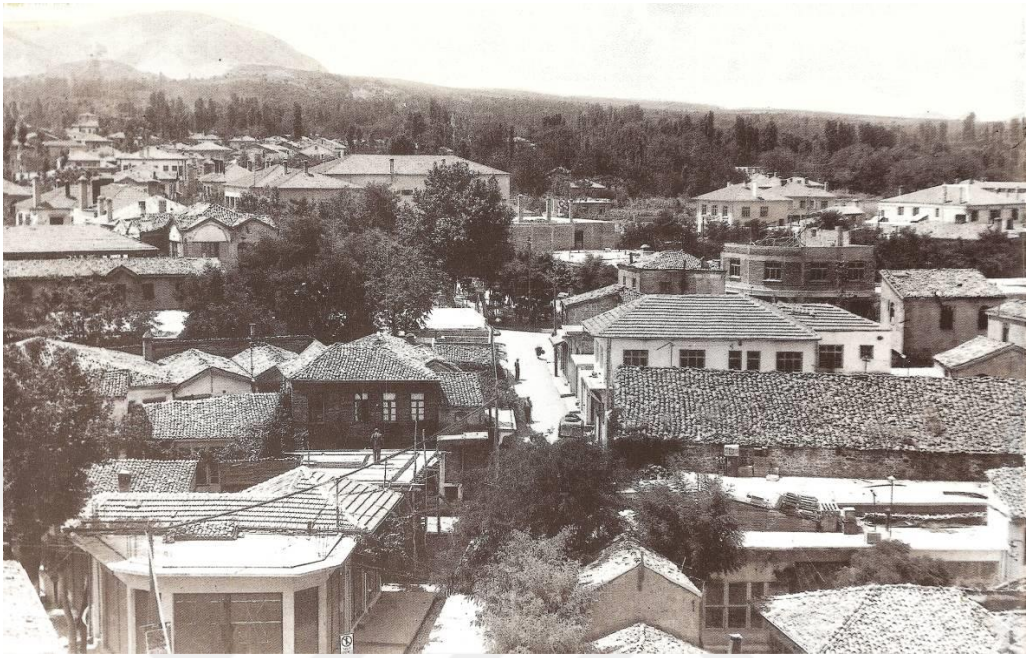

Şekil 3.4. Hükümet Konağından Kaymakkapı meydanının görünümü (Isparta Valiliği, 2001)

Şekil 3.5. Sol tarafta Vilayet Matbaası (Mevcut İyaş Park Otel'in bulunduğu alan), sağ tarafta "Kaymak Kapusu" tabelası bulunan işyeri (Isparta Valiliği, 2001)

Kaymakkapı Meydanındaki dönüşümler 1930'lu yıllarda inşa edilen Hükümet Konağı ile 1950'li yıllarda inşa edilen eski İş Bankası ve PTT binalarıyla başlamıştır. Şekil 3.6 ve Şekil 3.7'de bu yapıların inşa olduktan sonraki fotoğrafları gösterilmiştir.

Şekil 3.6. Hükümet Konağının inşa edilmiş durumu (Isparta Valiliği, 2001)

Şekil 3.7. İş Bankası ve PTT inşa edilmiş durumu (Isparta Valiliği, 2001)

Kaymakkapı meydanında 1960'lı yıllarda Büyük Isparta Oteli inşa edilmiştir. Bu yapı meydanın şekillenmesi etkileyen önemli yapılardan birisi olmuştur. Kaymakkapı meydanının Şekil 3.8'de otelin inşa edilmeden önceki durumu, Şekil 3.9'da ise otelin inşasından sonraki durumu gösterilmiştir.

Şekil 3.8. Vilayet Matbaasının yıkıldıktan sonraki Isparta Oteli'nin bulunduğu alan (Isparta Valiliği, 2001)

Şekil 3.9. Kaymakkapı Meydanının 1970'li yıllarda Isparta Oteli'nin inşası sonrası görünümü (Isparta Valiliği, 2001)

Kaymakkapı Meydanındaki dönüşümler 1990'lı yıllarda kavşağın batı tarafındaki, halk tarafından "sıra mağazalar" olarak bilinen işyerleri ve arkasında yer alan mezarlık alanının kaldırılarak günümüzdeki 20 Ekim İş Hanı'nın inşa edilmesiyle devam etmiştir. Şekil 3.10 ve şekil 3.11'da sıra mağazaların yıkılmadan önceki ve yıkılıp yerine inşa edilen İş Hanının fotoğrafları verilmiştir.

Şekil 3.10. 1980'li yıllarda, sağ taraftaki "Sıra Mağazalar", sol tarafta Kültür Merkezi (Mimar Sinan Çarşısı Derneği Arşivi)

Şekil 3.11. 1990'lı yıllarda "Sıra Mağazalar" yerine inşa edilen İş Hanı (Url-6)

1990'lı yıllarda Kaymakkapı Meydanının dönüşümündeki diğer bir dönüm noktası, Belediye Başkanı Mehmet Aybatılı zamanında Bedesten civarında bulunan arastaların yıkılıp, bunların yerine otopark ve çevre düzenlenmesi yapılmasıdır. Şekil 3.12, Şekil 3.13, Şekil 3.14 ve Şekil 3.15'de bu dönüşümlerle ilgili görseller gösterilmiştir.

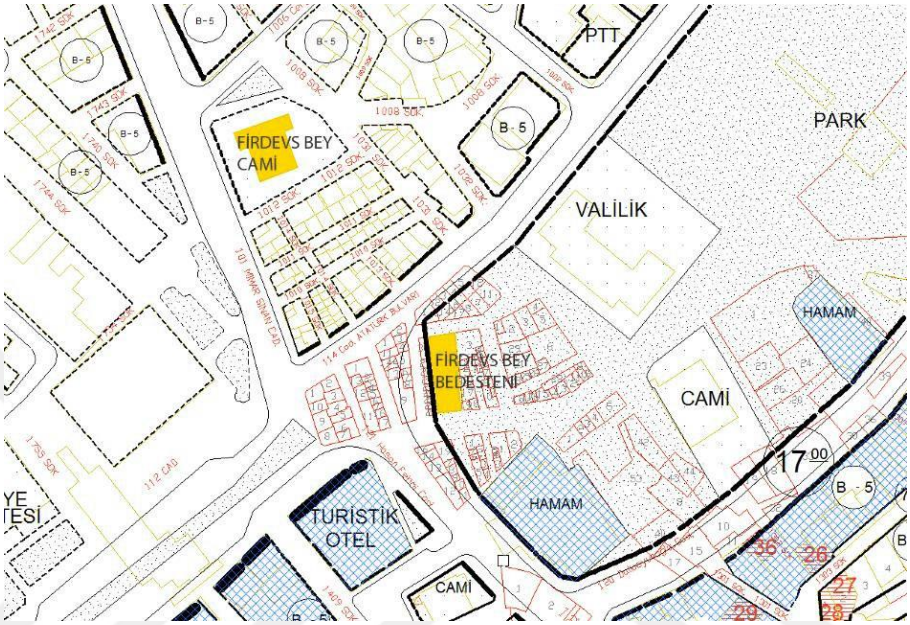

Şekil 3.12. 1990 Öncesi Firdevs Bey Bedesteni etrafında bulunan arastalar

Şekil 3.13. 1970'li yıllarda Firdevs Bey Bedesteni etrafında bulunan arastalar (Foto Rekor Arşivi)

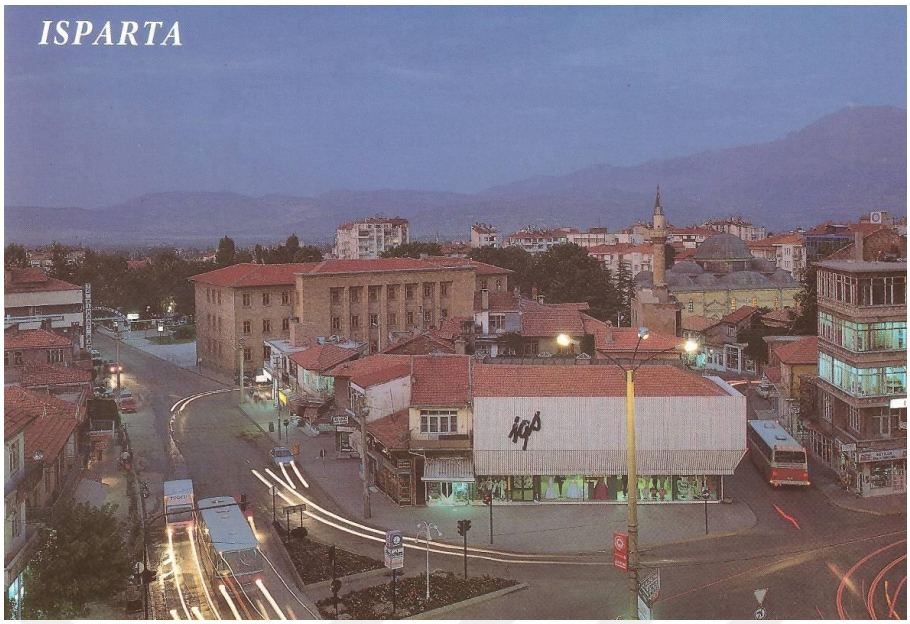

Şekil 3.14. 1990'lı yıllarda Firdevs Bey Bedesteni etrafında bulunan arastalar (Geçmiş Tarihli Kartpostal)

Şekil 3.15. 2000'li yıllarda Firdevs Bey Bedesteni ve çevresi (Url-7)

Kaymakkapı Meydanındaki yoğun trafik, tescilli yapıların ve kentsel sit alanının bölgedeki fazlalığı büyük sorunları ortaya çıkarmaktadır. Bu sorunları çözmek için yerel yönetimler alt geçitli kavşak projeleri, Mimar Sinan Caddesinin trafiğe kapatılması gibi bölgeyi rahatlatacak bazı fikirlere yönelmek zorunda kalmaktadırlar. Zamanla daha da yoğunlaşacak olan nüfus ve trafik gibi etkenlerden dolayı şehrin formu değişecek ve bu da Kaymakkapı Meydanının

dönüşümünü kaçınılmaz kılacaktır. Şekil 3.16 ve Şekil 3.17'de günümüz Kaymakkapı Meydanının fotoğrafları verilmiştir.

Şekil 3.16. Kaymakkapı Meydanı (Google Earth, 2015)

Şekil 3.17. Kaymakkapı Meydanı bölgesi, 2015 (Url-8)

3.1.3. Üzüm Pazarı kentsel sit alanının oluşum süreci

Isparta Üzüm Pazarı, fiziki özellik bakımından klasik Osmanlı dönemi Türk çarşılarının özelliklerini yansıtmaktadır. Ayrıca Anadolu'nun diğer geleneksel çarşılarıyla da bir benzerlik gösterir. Bu benzerlikler; 16. yüzyılda şekillenmeye başlaması, içerisinde bir tane bedestenin olması, kent merkezinde yer alması, bir Cuma Camisi yakınında gelişmesi, sokaklar üzerinde yan yana sıralı küçük

dükkânların olması, zaman içinde sokaklarda arasta kavramının yerleşmesi, 19. yüzyılda değişime başlaması ve 20. yüzyılın sonlarında büyük değişimlere uğramasıdır. Bu benzerliklerden yola çıkarak Isparta Üzüm Pazarına Klasik Osmanlı Türk Çarşılarının, Üstü Açık Çarşılar sınıfında olduğunu söyleyebiliriz.

Üzüm Pazarı isminin, bu alanda kurulan pazar yerindeki tüccarların getirip sattığı üzümlerden geldiği söylenmektedir. Diğer taraftan pazarın üst tarafında bulunan çeşmenin isminin karpuz çeşmesi olmasının nedeni olarak da yakınında kurulan karpuz pazarından kaynaklandığı söylenmektedir (Demirgil, 2007). Ancak Üzüm Pazarı ismi, bazı geleneksel Osmanlı üstü açık çarşılarındaki gibi yazın güneşten korunmak için sokakların üzerine sardırılan üzüm asmalarından da gelmiş olabilir.

Üzüm pazarı gelişim sürecinin başlangıcı olarak, Firdevs Bey Cami ve Bedestenin inşasını kabul edebiliriz. Firdevs Bey Cami Kanuni Sultan Süleyman zamanında, miladi 1569, hicri olarak 977 yılında, Isparta Mütesellimi bulunan Firdevs Paşa tarafından kurşun kaplı bir kubbeli cami ve yöresel köfke taşından kâgir olarak inşa ettirilmiştir. Caminin batı cihetinde tek minaresi vardır. Isparta tarihini anlatan kitaplarda, Mimar Sinan'ın yaptırdığı binaların isimlerini ile konumlarını gösteren Tezkeratel - Enbiya isimli listede, caminin 78. yapı olarak bulunduğu söylenmektedir. Bundan dolayı caminin ismi günümüzde Mimar Sinan Cami olarak bilinmektedir. İstanbul Evkaf Müdürlüğü Müceddet Anadolu 3. Defter s 64 isimli kaynağa göre ise Caminin vakfiyesi miladi 1565, hicri olarak 973 yılı olarak düzenlenmiştir (Sami, 1983). Şekil 3.18, şekil 3.19 ve Şekil 3.20'de Firdevs Bey Cami, bugünkü adıyla Mimar Sinan Camisi ile ilgili plan, kesit ve görseller verilmiştir.

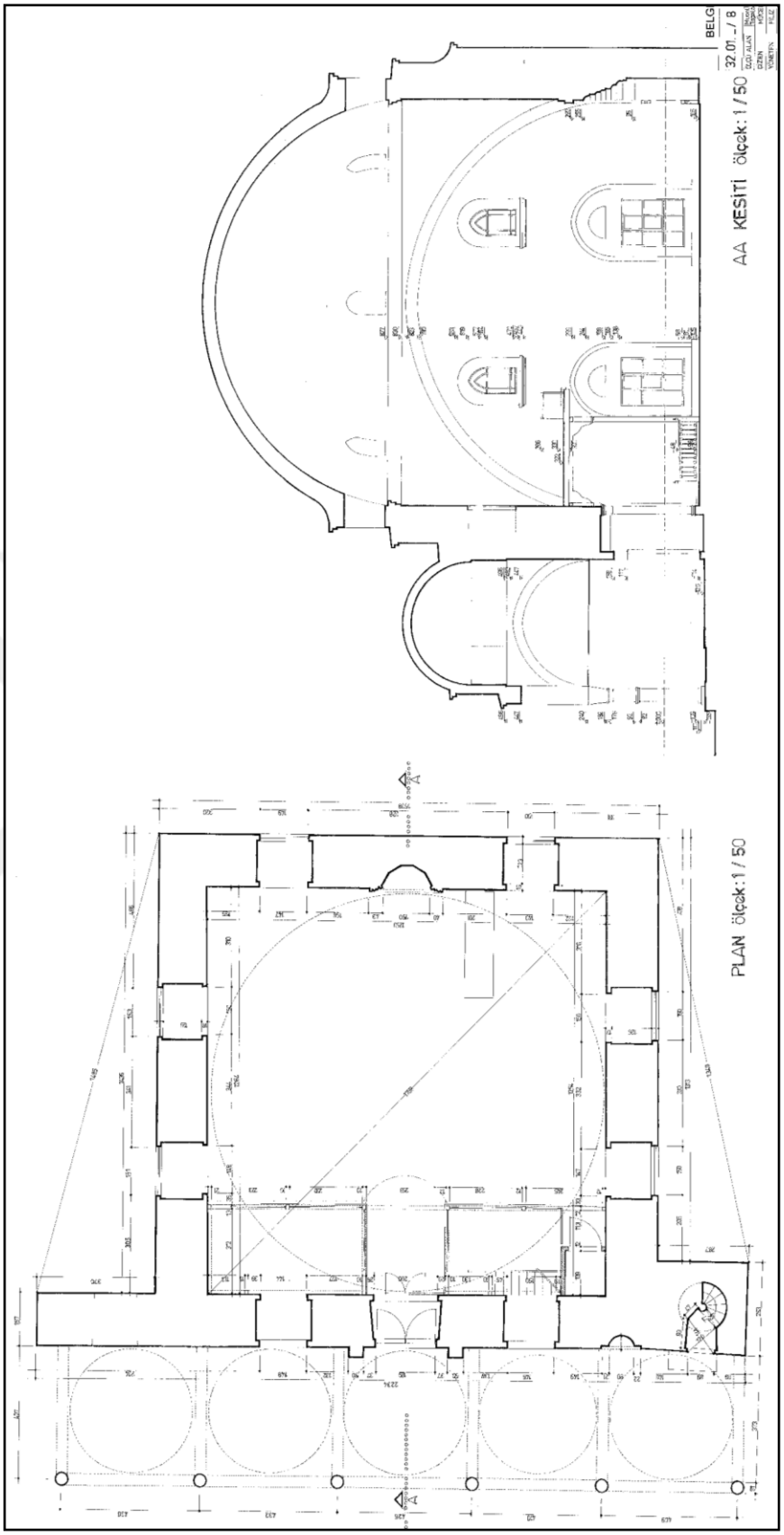

Şekil 3.18. Firdevs Bey Cami (Vakıflar Genel Müdürlüğü, 1980)

Şekil 3.19. Firdevs Bey Camisinin 1889 tarihli görüntüsü (Isparta Valiliği, 2001)

Şekil 3.20. Firdevs Bey Camisi (Isparta Valiliği, 2001)

Mimar Sinan Camisi olarak isimlendirilmesi hakkındaki diğer bir iddia ise, yaptıranına izafeten Osmanlı arşiv vesikalarında "Firdevs Paşa" olarak adlandırılan bu caminin projesinin Mimar Sinan eserlerinden tip proje olarak inşa edilmesindendir. Ayrıca Seyehatname'sinde Evliya Çelebi Isparta'dan bahsederken "evvela Firdevs Bey Camiini Koca Sinan bina etti" sözü bulunmaktadır. Firdevs Bey Camisi inşa edilirken diğer taraftan yanına hem bedesten hem de zaviye yaptırmıştır. Ancak bu zaviye günümüzde

bulunmamakta, bedesten ise mülkiyeti Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne bağlı olmak üzere varlığını sürdürmektedir. Bedesten, Mimar Sinan Camii vakıflarına gelir sağlaması amacıyla inşa edilmiş olup içerisinde vakıf dükkânlar mevcuttur. Firdevs Bey inşa ettirdiği camiye gelir sağlaması için bedesten ve etrafını çevreleyen arsayı vakfetmiştir. Öte yandan Bedesten'in kuzeyinde yer alan iki adet dükkân, caminin üzerinde oturduğu arsa ve buradaki mevcut on iki adet dükkân, ayakkabıcılar sokağındaki üç adet dükkân ve demirciler sokağında iki adet dükkân cami vakfına gelir sağlaması için vakfedilmiştir. Gelir sağlayan bu vakıf dükkânları ise günümüzde mevcut değildir (Akdemir, 2004). Şekil 3.21'de Firdevs Bey Bedesteni'ne ait plan, kesit ve cephe çizimleri gösterilmiştir.

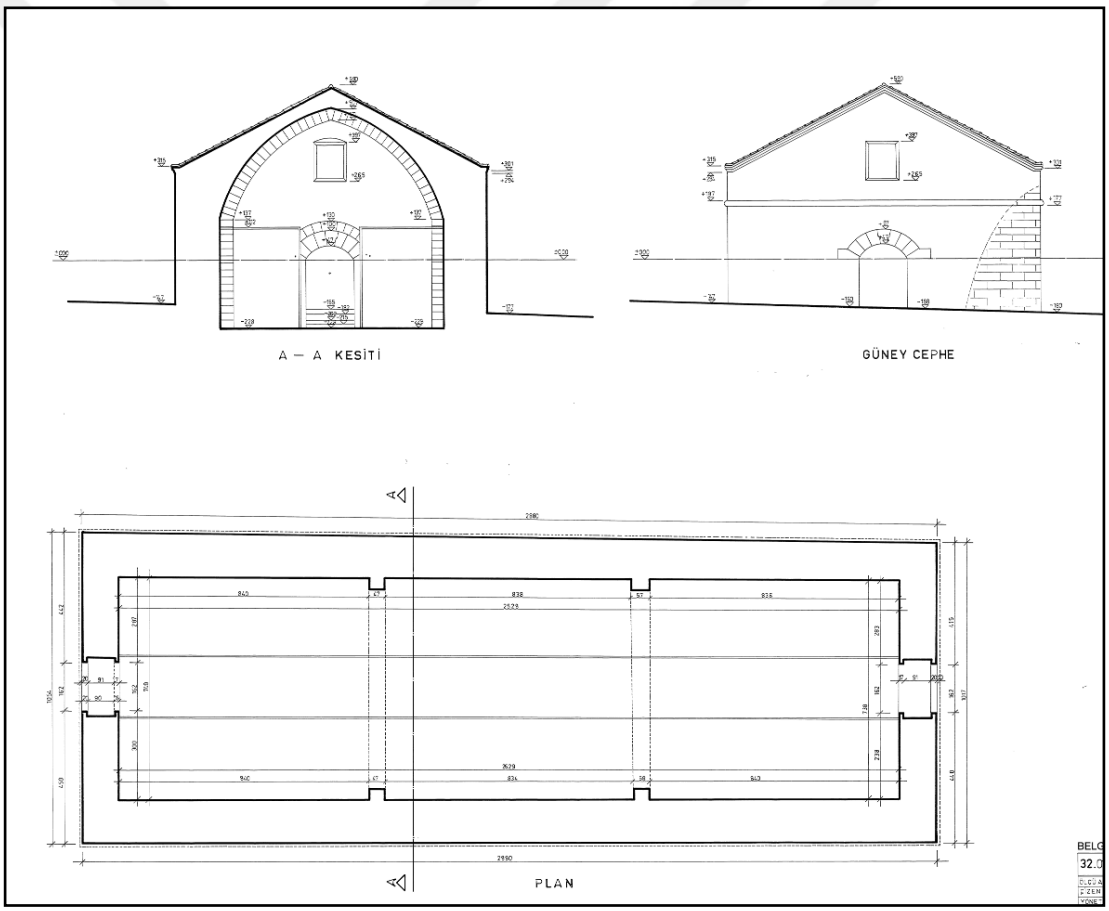

Şekil 3.21. Firdevs Bey Bedesteni (Vakıflar Genel Müdürlüğü, 1980)

Firdevs Bey Bedesteni içerisinde 12 adet dükkân bulundurmaktadır. Bedestenin yan duvarları moloz taş duvar, giriş kapılarını barındıran cepheleri kesme köfke taş duvardan meydana gelmiştir. Böcüzade Süleyman Sami'nin Isparta Tarihi isimli kitabında bedestenin üzerinde yer alan beşik çatının ilk başta kurşun kaplı

olarak inşa edildiği, ancak bu kurşun kaplamasının sonradan caminin kurşun kaplaması eskidiğinde onarım için sökülerek caminin kubbesinde kullanıldığı ve bedestenin çatısına kiremit kaplandığı belirtilmektedir. Bedestende ilk olarak ipekli kumaş ticareti yapılmıştır. Ancak daha sonraları sarraflar çarşısı olarak ve hatta bir dönemde depo olarak bile kullanılmıştır. Bedestenin sağlam yapısından dolayı 1816 ve 1851 yıllarında meydana gelen büyük çarşı yangınlarından ve 1914 depreminden fazla etkilenmemiştir. Bu gibi yaşanan felaketlerden ise bedesten çevresindeki arastalar ciddi zarar görmüştür. Şekil 3.22'de Firdevs Bey Camisi'ne ait ulaşılabilen en eski fotoğraftır. Buradaki 1925 tarihli resimde caminin minaresinin olmaması 1914 yılı depreminden zarar görmüş olabileceği fikrini ortaya koymaktadır. Caminin etrafında ise, 1-1.5 katlı beşik ve kırma çatılı taş dükkânlar bulunmaktadır.

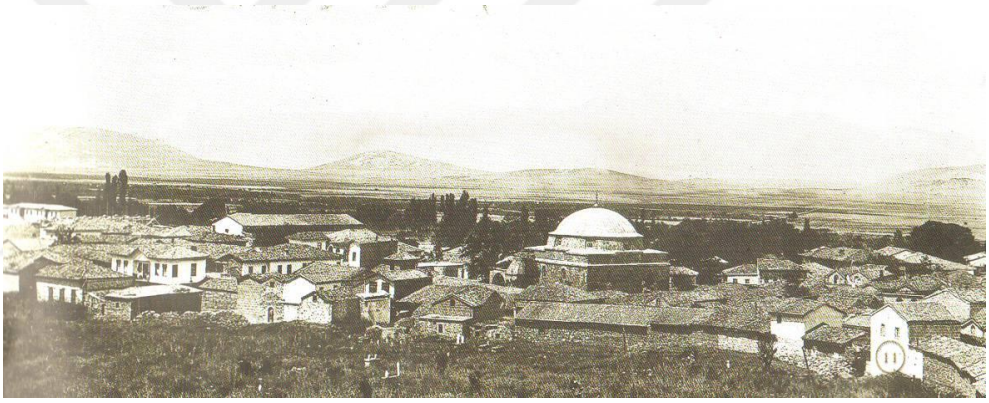

Şekil 3.22. 1925 yılında Firdevs Bey Cami ve çevresi (Isparta Valiliği, 2001)

Aşağıdaki şekil 3.23'de ise Üzüm pazarı bölgesinin 1950-1960'lı yıllarındaki durumu gösterilmiştir. Burada bölge çoğunlukla yapılaşmış ve bugün var olan pek çok yapı bu döneme kadar inşa edilmiştir. Mevcudiyetini koruyan tarihi taş dükkânların çevresini iki veya üç katlı betonarme karkas yapılar çevrelemiştir. Burada yer alan dükkânların geneli, teras çatılı yapılmıştır. Şekil 3.23'ü incelediğimizde alanın hemen hemen hepsinin yapılaştığı, eski taş dükkânların ise kiremit çatıları ile göze çarptığı görülmektedir. Ancak arasta kavramı ile çarşı kültürü yaşamaya devam etmiştir.

Şekil 3.23. 1950-1960'lı yıllardaki Firdevs Bey Camisi ve Üzüm Pazarı bölgesi (Isparta Valiliği, 2001).

Aşağıdaki Şekil 3.24, Şekil 3.25, Şekil 3.26 ve Şekil 3.27'de 1940-1950 dönemlerinde inşa edilen dükkânların, ilk başta tek katlı betonarme kâgir olarak inşa edildiği, daha sonraları ise üst katın ve ahşap konstrüksiyonlu kiremit örtülü çatıların yapılara eklendiği gösterilmektedir.

Şekil 3.24. Firdevs Bey Cami ve Üzüm Pazarı çevresi (Foto Rekor Arşivi)

Şekil 3.25. Firdevs Bey Cami ve Üzüm Pazarı çevresi (Foto Rekor Arşivi)

Şekil 3.26. Firdevs Bey Cami kubbesinden Üzüm Pazarı çevresi (Foto Rekor Arşivi)

Şekil 3.27. Ziraat Bankası binasından Üzüm Pazarı çevresi (Foto Rekor Arşivi)

Aşağıdaki Şekil 3.28 ve Şekil 3.29'daki fotoğraflarda, caminin etrafında yer alan ahşap dükkânlar görülmektedir. Bu dükkânlar çarşının genelinde olduğu gibi

1950 itibariyle tamamen ortadan kalkmış olsa da geçmişteki adı geçen ahşap dükkânların nitelikleri hakkında bilgi vermektedir.

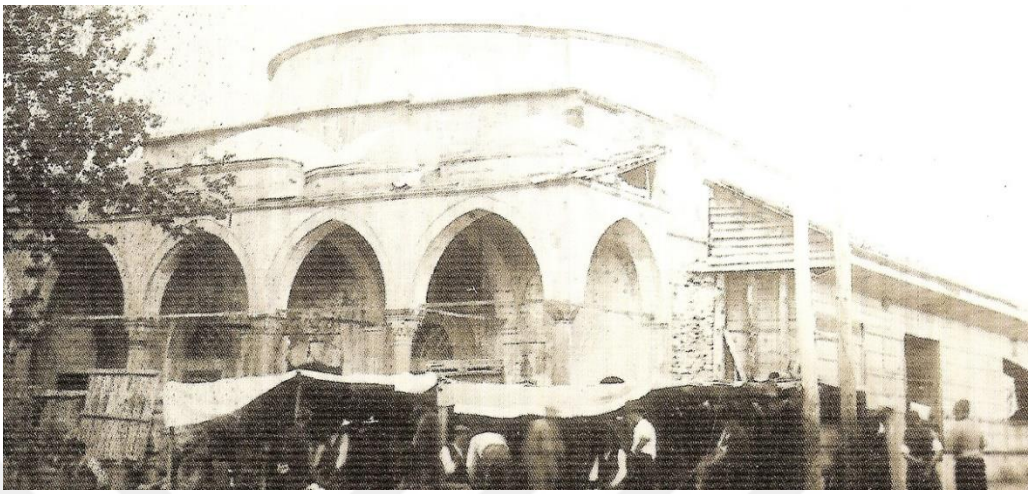

Şekil 3.28. Firdevs Bey Cami etrafında yer alan ahşap dükkânlar (Isparta Valiliği, 2001)

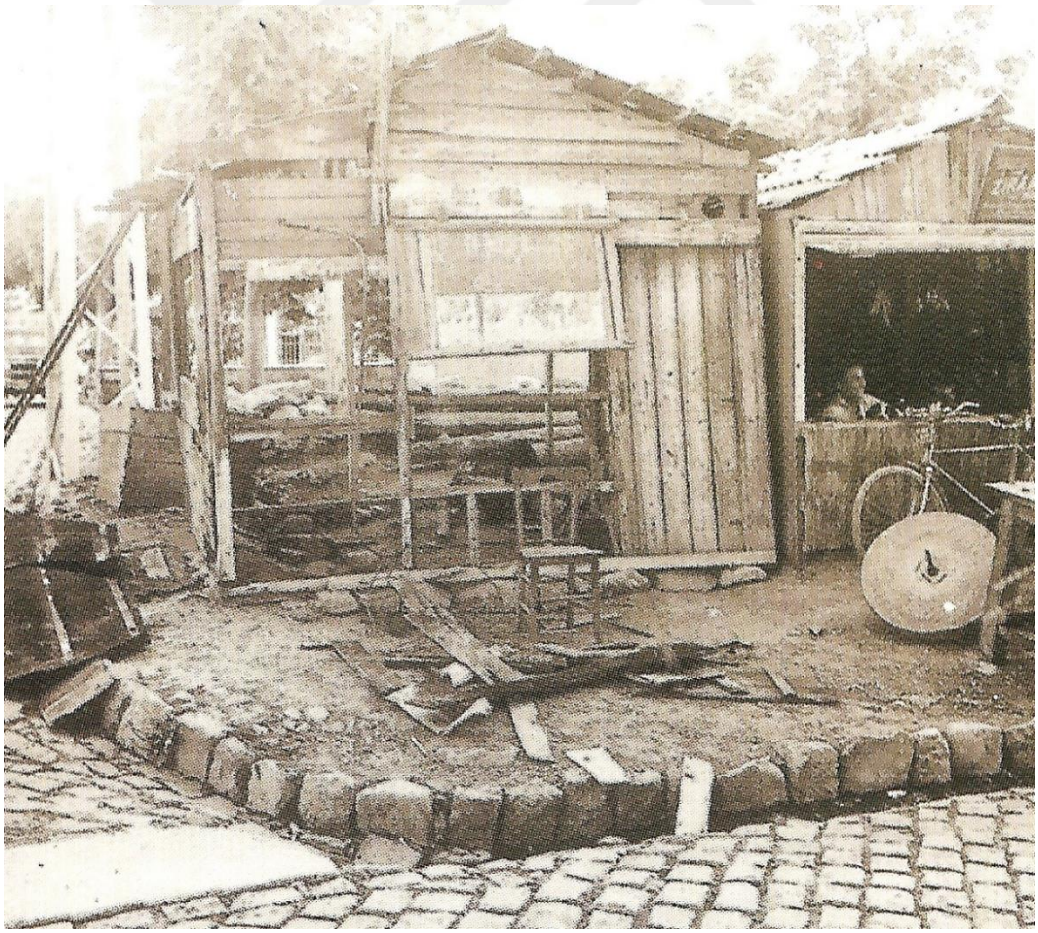

Şekil 3.29. Firdevs Bey Cami etrafında yer alan ahşap dükkânlar (Isparta Valiliği, 2001)

Üzüm pazarında yaşanan dönüşümler önceki çalışmalarda alanın kullanıcıları tarafından şu şekilde aktarılmıştır (Çelebi,1998). Çakır (1988) 'a göre Mimar Sinan Camisi ve Firdevs Bey Camisi 1500'lü yıllarda inşa edilmiş olup çarşının önünde yer alan Karbuz çeşmesinin ise tarihi nitelik taşıyan bir çeşmedir. Eskiden üzüm pazarında en çok satılan maddenin tuz olması sebebiyle Mimar Sinan Camisi'ne tuz camisi, caminin önündeki caddeye ise Buğday Caddesi denilirmiş. 1928 yılında yaşanan mübadele ile Isparta'da yaşayan ve mallarını satmak için pazara gelen Rumlar dükkânlarını ve mallarını satıp gitmişler.

Sargutlu (1998) 'ya göre ise pazardaki yapıların geneli ahşap malzeme ile yapılmış olup, sadece iki bina kövke taşı ile yapılmış. Eskiden Mimar Sinan'da hanlar varmış, Mimar Sinan Camisi'nin arkasında bulunan kahvede koca taş dibekle iki kişi kahve çevirmekteymiş. Pazarda genelde üzüm satılmakta olup bu üzümler bir yandan da ayakla çiğnenişmiş. Bu pazarda eskiden çocukların rahatça gezip dolaşamazmış. Çarşının iki ucu zincirli olup, çarşının sabah açılıp akşam kapanmaktaymış. Şimdiki Mimar Sinan Camisi'nin karşısı mezarlık olup, yol yapım çalışmaları sırasında pek çok kabire rastlanılmış. Rumlar mübadele sırasında çarşıdaki dükkânlarını ve mallarını satıp gitmişler.

Özbalcı (1998) 'ya göre ise pazarın karşısındaki hanın Aldacılar Hanı'ymış ve içinde pek çok mağaza bulunmaktaymış. Iyaşpark Otel'in yerinde ise Kerim Paşa Hanı varmış ve dükkân sahipleri mallarını getirdiği merkepleri bu hanlara bağlarmış. Orada Mimar Sinan Camisi'nin aynısı bir cami bulunmaktaymış ve bu cami yaşanan depremle birlikte yıkılmış. Çarşıda bulunan büyük ağacın yanında bulunan havuzun çevresinde insanlar otururmuş. Bugünkü İstasyon Caddesi ile Iyaşpark Oteli yanındaki cadde önceleri bulunmamaktaymış. Üzüm Pazarı'na kapı ile girilmekte ve akşam olunca bu kapının kapatılmaktaymış. Dükkânlar kilitlenmeyip geceleri malların üstü bez ile örtülürmüş. Çarşının iki ayrı ucunda bekçi bulunmaktaymış.

Büyükçaylı (1998)'ya göre üzüm pazarı geniş bir avlu halindeymiş ve burada ağırlık üzüm olmak üzere birçok şeyin satılmaktaymış. Bu pazara ilçe ve köylerden pek çok kişinin gelip merkeplerini hana bağlayarak ticari faaliyette

bulunurmuş. Bu pazarın daha sonrasında yukarı doğru kaymasıyla birlikte buraya 2-3 metre karelik ahşap dükkânlar yapılmış. Pazardaki manifatura dükkânlarında Burdur ve Senirkent'ten gelen alacaklar ile Japonya, Almanya gibi yabancı ülkelerden gelen mallar satılmaktaymış. Bu pazarda kunduracılar da bulunmaktaymış. Ayrıca bu pazardaki yolların döşemelerinin 5-6 kez değişmiş olup, eski döşemesi Arnavut kaldırımıymış. Dükkân sahipleri yolun ortasından geçen arıktan yararlanarak dükkânlarının önünü temizlermiş. 1945 yılında belediye tarafından çarşı hamur kabul edilmesiyle ahşap dükkânlar kaldırılmış ve bugünkü parsel düzenlemesi yapılmış. Çarşının önünde bulunan Karbuz çeşmesinin ise suyunun çok özel olduğu bilinirmiş ve bu çeşme çarşıdan daha önce inşa edilmiş. Çarşıdaki 8 adet Rum dükkânı varmış ve bu dükkânlar mübadale sırasında Rumlar tarafından Türklere satılmış.

İbni Batuda, Evliya Çelebi, Serezli Esat bey, Böcüzade, Katırcıoğlu, Süblünoğlu ve öğretmen Mustafa Koç'un Isparta tarihlerine göre Isparta'da; odun, hayvan, tavuk, kestane, hasır, üzüm pazarları varmış. Arastalarda; kebapçı, kunduracı, tuhafiyeci, eskici (eski elbise ve ayakkabı), kalaycı, manifaturacı, mutaf, semerci, hasırcı, keçeci, demirci, çilinger, yoğurtçu, peynirci, berber, şapkacı, gülyağcı, naneyağcı, harç (terzi harcı gören yer), kurukahveci, aktar, esnaf çay ocakları (masa yoktur, iki hasır sandalye vardır), saatçi ve muvakkitane (saatleri ayarlama yeri) dükkânları varmış. Aynı zamanda burada eskiden sarraflar (altın alıp satan) ve kuyumcular (altın işleyen) da bulunmaktaymış (Yardımcı, 1998).

Yardımcı (1988) bu pazara neden Üzüm Pazarı denildiğini de şu şekilde anlatmıştır; Pazarın çoğu yerinde sepet ve sandıkların içinde üzüm satıldığı için çoğu kişi buraya üzüm pazarı denildiğini düşünürmüş fakat buranın bu ismi almasının sebebi bu değilmiş. Eskiden burada arastaların üzerinde asmalar varmış. Pazarın üstü bu üzüm asmaları ve sarmaşıklarla kapatıldığı için buraya üzüm pazarı denilmekteymiş. Yardımcı(1988) 'ya göre buranın bütün sokaklarından sağlı sollu su (Gölcük suyu) geçmekteymiş. Ayrıca pazarda demir kilit ve kepenk yokmuş. Kepenkler tahtadan yapılıymış. Öğle ezanı okunduğunda dükkân sahibi dükkânın önüne bir sandalye koyar ve namaza gidermiş. 1950 yılı

sonrasında başlayan betonlaşma ile buradaki dükkânların altı taş üstü beton olmuş.

Aşağıda verilen şekil 3.30'daki krokide 1944 yılında Üzüm Pazarı, Kaymakkapı, Balık Pazarı ve Bedesten çevresinde dükkânların oturum planı verilmiştir. Şehir Oteli ve cezaevi yıkılmış, Ziraat ve İş Bankaları yapılmış, Kaymakkapı meydanı'ndaki son düzenlemeler ile buradaki sıra mağazalar ortadan kaldırılmıştır. Bu planda 6 adet ada mevcuttur (Yardımcı, 1998).

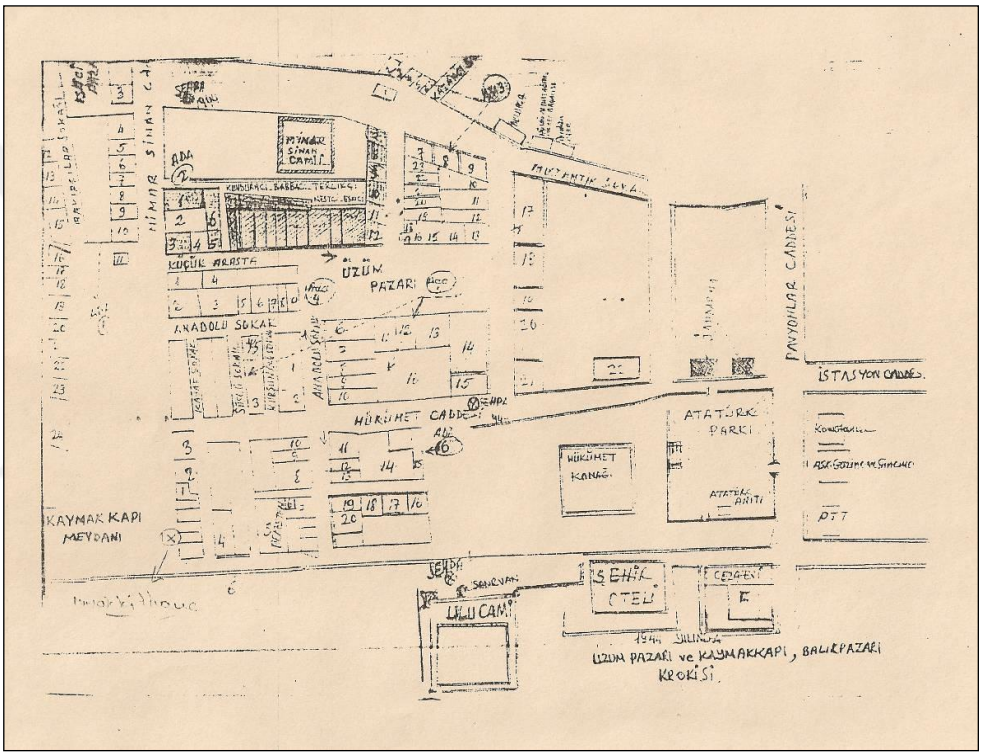

Şekil 3.30. İrfan Yardımcı tarafından çizilen Üzüm Pazarı krokisi (Haştemoğlu Arşivi)

Birinci ada bir numarada Rahmetli Kolancı Kör Faik'in yarı han sayılabilecek oteli vardı. Osman İbrahim Çalpur Kıraathanesi, Birlik Lokantası, Dereli Çulcu Memet Urgancı Tokut, Hüseyin, Yorgancı Etemağa, Mehmet Tateş, Süleyman Gürman Otel İşletmesi, Urgancı Kenzi, karpuz çeşmesi, Bakırcı Çukuroğlu, Rahmoğlu, Bidigahçı yan yana 16 No'da Sarraf Şükrü Altınış, Çorapçı sonra da, Şekerci Ömer Uyar, Bakkal Çolak Nuri, Manifaturacı Kalekaloğlu, Tuhafiyeci Halit Bey, Tuhafiyeci (Eski Belediye Bşk.) Hilmi Dolmacı, Yağlı Boyacı Pıtrakoğlu, onun yanında Tuhafiyeci Tahsin Şener bulunmaktaydı. Eskici Pazarında 1 no ile

başlayıp 24 numaraya Bakırcılar Sokağı yıllar önce tarihe gömüldü. Birinci adada şimdi 11 numara ile biraz doğuya alınan karpuz çeşmesi vardır (Yardımcı, 1998).

İkinci adanın bir numarasından başlarsak; l'den 13'e kadar sırasıyla Keçikellesi Camcı Hafızağa, Şakirin Yusuf Şener oto yedek parçacısı, Sarraf Şevket Altıniş'in ikinci dükkânı ve sonra Manifaturacı Macaroğlu, Arabistanlı Delil'in Esnaf kahvesinden sonra da Şaddanolu Ticarethanesi; berber Rasim yanında Çilingir Osmanağa, yanında Dibek Kahvecisi Deli Osman, Parmaksızların Nuri efendi, Ziraat Bankası Tarım ürünleri deposunun yanında Balcı Nuri Bakkallık ederdi (Yardımcı, 1998).

Üç nolu adada ise tam 23 dükkân bulunmaktaydı. Semerci Nuri, Umumi hela, kalaycı Deli Ali, yanında kalaycı kel Mehmet, Mutaf Dereli Oflaz, Sobacı Mustafa Akaslan, Çancı Tevfık, Tokaylar, Terzi Ahmet Ölçer, Şemsi Osman ve Şamlıoğlu, Çilingir kel Yaşar, Tornacı Halil Usta, Bıçakçı Yazıcıoğlu, Çilingir Memet, Çilingir Akali, çeşme, Arkadaşım Ali'nin babası kundura tamircisi Yusuf Sarıova yanında Dinarlı oğlu Mehmet Usta, onun yanında da Halıcı Ketipli dayılar, çilingir Gıldıroğlu ve çilingir deli Osman (Yardımcı, 1998).

Dördüncü adada, tüccar İğcioğlu Hafızağa, 1 numaraya kurulmuş, yanında müteahhit Nuri Hamamcıoğlu oturmuş, Kunduracı Mehterler ve yanında Hacıeminoğullarının manifatura dükkanı, kunduracı Cakacıların Hasan onun da yanında Lüks Manifaturacı Baddaklar Noter onun yanında Kunduracı Çerçinlioğlu ile Makinacı Dişsiz Mehmet yanyana bulunmakta olup burası küçük arasta özelliği göstermekteydi (Yardımcı, 1998).

Beş nolu adada, Kavaf, Süslü, Kurşuncu, Anadolu Sokakları güneyden kuzeye çıkan sokaklardır. Sıradan başlarsak Çapçıların Tahsin'in şeker deposu, kurşuncuların İbrahim, kunduracı Şeyh Memet, Hacı Eyüp ve İbrahim manifaturacı, yanında kunduracı Kadiroğlu, Çarıkçı İsmail, İmam Mustafa Kebab ve helvacıydı, kunduracı Kasım, yanında aşçı Eyüp Dolmacı, yanında çarıkçılar Yunus ve Yiğenağaoğlu onları geçince meşhur Garagopça, Ticaret ve Sanayi Odasının yanında da eczacı Halise hanım vardı. Yan yana iki fırın biri Çakırların

diğeri Ekizlerin, yanlarında, Sillelioğlu Mehmet Çavuş, bisikletçi Konuk ve berber Mızrak bulunmaktaydı (Yardımcı, 1998).

Altıncı Ada Hükümet Caddesinde Üzüm Pazarı karşısını tariflemektedir. Bu adada beş numaralı bina tarihi bedestendir. Hacı patlakların Osman Sezgin tuhafiye, Garahafız, bakkalın İbrahim Efendi, Kaçgınlar, Şamlıoğlu esnaf kahvesi, Helvacı Hacı Benlioğlu, ekmekçi Ali Özbay, aşçı Kel Osman, aşçı Kör Memet, Hacı patlakların Mehmet Efendi fırını, fotoğrafçı, Avukat Kemal Bey, peynirci Nazmi'ler, Kebabcı Mehmet Ali, Kasap Nuri ve Kebabcı Keçeli (Siyasi Osman Efendi) ufak tefek dükkânlar saatçiler, berberler, küçük bakkallar, sütçü Dede ve diğerleri vardır (Yardımcı, 1998).

Aşağıda verilen Şekil 3.31 ve Şekil 3.32'deki fotoğraflarda görüldüğü gibi bölgede yapılaşma 1955-1960 yılları arasında hızla devam etmiştir. Şekil 3.32'de resmin sağ alt köşesinde görüldüğü üzere 1960 yılında Büyük Isparta Otelinin inşaatına başlanmıştır. Ancak bölgedeki en önemli dönüşüm 1990'lı yıllarda meydana gelmiştir. Bu dönemde aşağıdaki Şekil 3.33'de 1960 yılındaki fotoğrafta, bedesten etrafındaki Kebapçılar ve Kunduracılar arastaları yıkılmış olup bedesten günümüzdeki şekliyle tek başına kalmıştır.

Şekil 3.31. 1955 yılındaki Firdevs Bey Cami, Kaymakkapı Meydanı, Üzüm Pazarının güneybatı köşesi (Isparta Valiliği, 2001)

Şekil 3.32. 1960 yılındaki Firdevs Bey Cami, Kaymakkapı Meydanı, Üzüm Pazarının güneybatı köşesi (Isparta Valiliği, 2001)

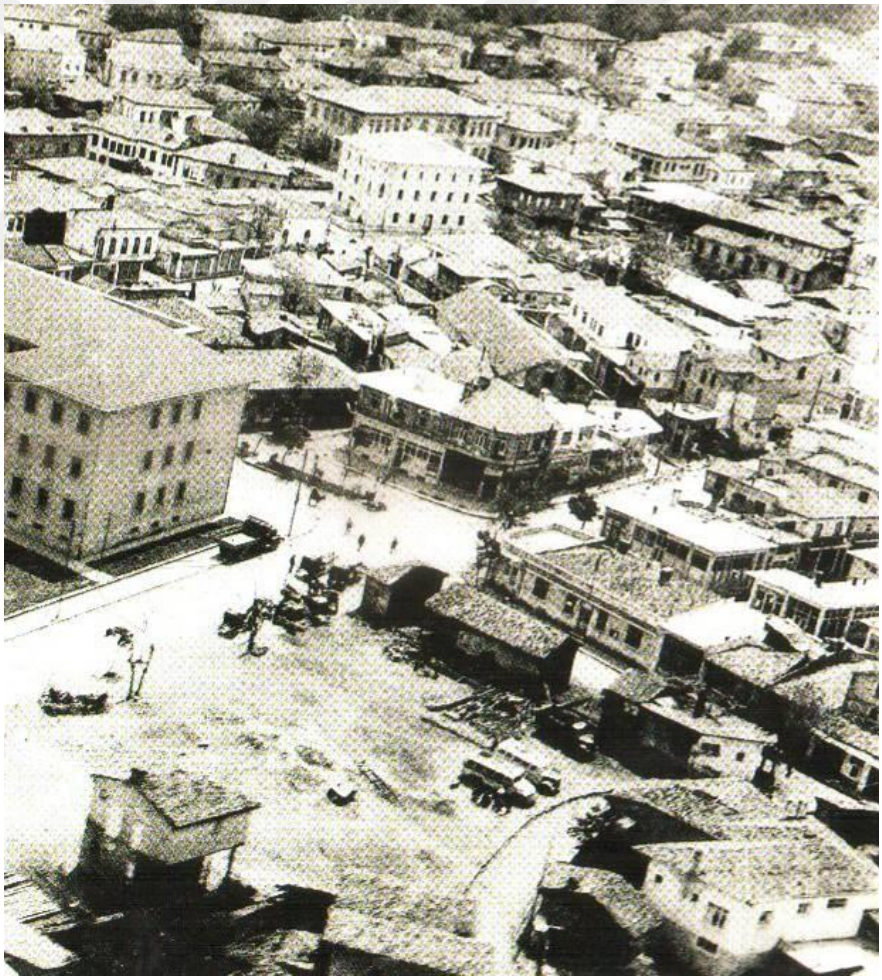

Şekil 3.33. 1960 yılında Firdevs Bey Bedesteni çevresi, Üzüm Pazarının doğu köşesi (Isparta Valiliği, 2001)

Aşağıdaki Şekil 3.34 ve Şekil 3.35'de 1990 yılı öncesine ait Firdevs Bey Bedesteni çevresinde bulunan arastalar, Şekil 3.36 ve Şekil 3.37'de ise 1990 yılı sonrasına ait Firdevs Bey Bedesteninin çevresi gösterilmiştir.

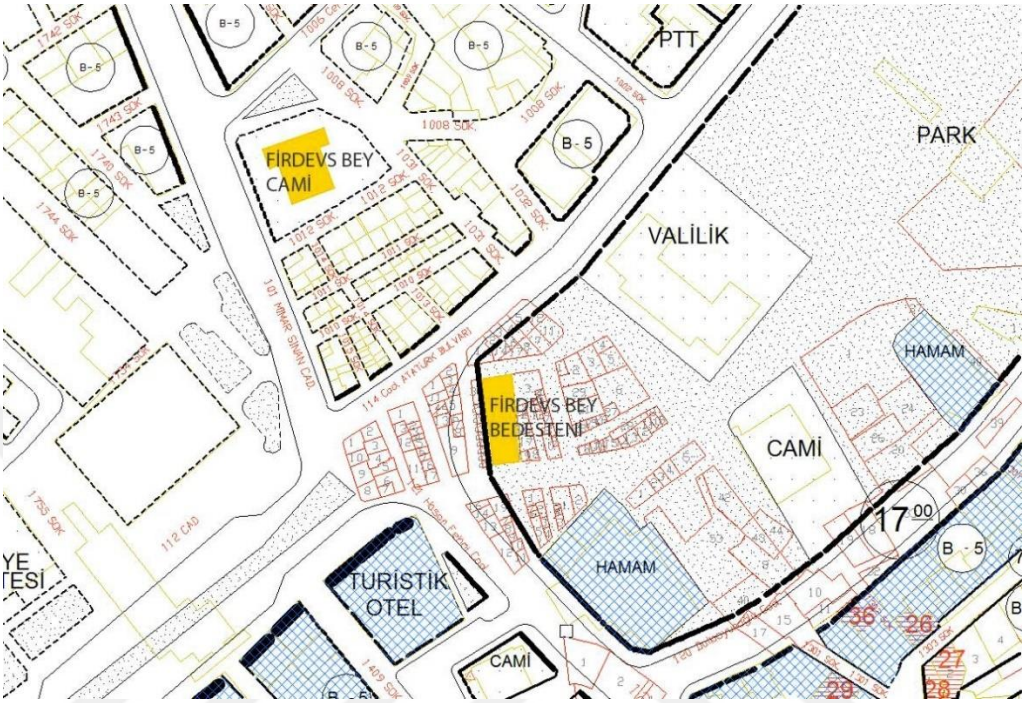

Şekil 3.34. 1990 yılı öncesi Firdevs Bey Bedesteni etrafında bulunan arastalar

Şekil 3.35. 1990 yılı öncesi Firdevs Bey Bedesteni etrafında bulunan arastalar ve Üzüm Pazarı çevresi (Geçmiş Tarihli Kartpostal)

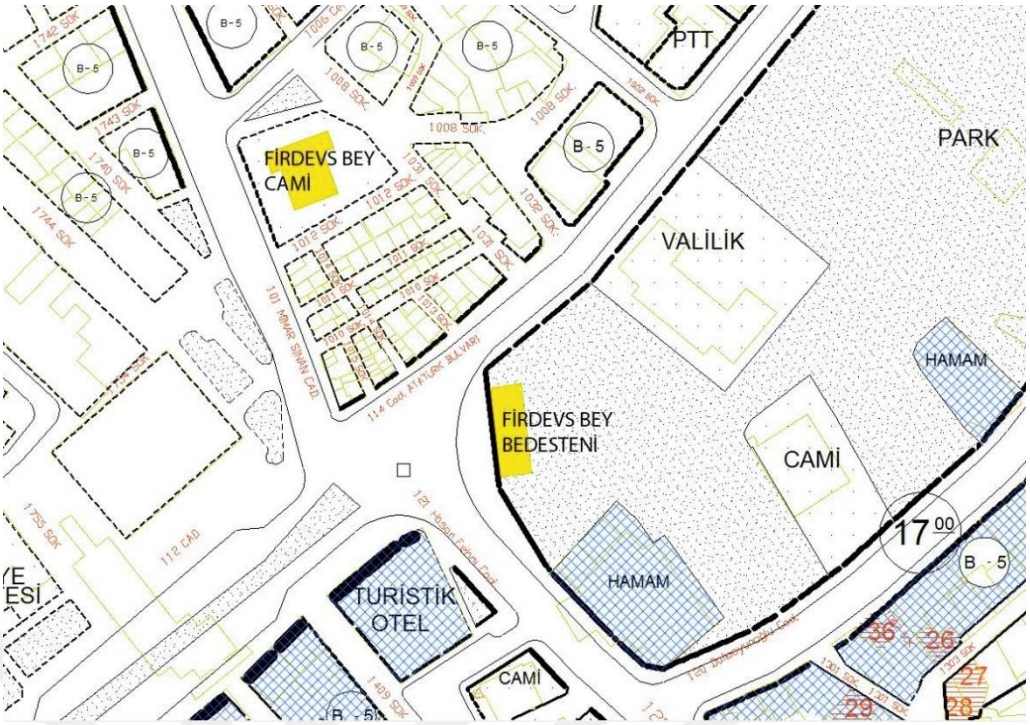

Şekil 3.36. 1990 yılı sonrası Firdevs Bey Bedesteni çevresi

Şekil 3.37. 1990 yılı sonrası Firdevs Bey Bedesteni çevresi ve Üzüm Pazarı (Url-9)

1997 yılına gelindiğinde ise, Isparta Belediyesi sokakların üzerini şeffaf polikarbon malzeme ile kaplamış ve kapalı çarşı oluşturmaya çalışmıştır. Şekil

3.38'de üstünün örtülmeden önceki hali Şekil 3.39'da ise, üstünün örtüldükten sonraki durumu gösterilmiştir.

Şekil 3.38. 1996 yılı Üzüm Pazarı durumu (Geçmiş Tarihli Kartpostal)

Şekil 3.39. 1998 yılı Üzüm Pazarının üstü örtülü durumu (Mimar Sinan Çarşısı Derneği Arşivi)

2008 yılında Isparta Belediyesi herhangi bir altyapı çalışmasının bulunmadığı arastalarda, mevcut dükkân sahiplerinin de desteklediği uygulamada Şekil 3.40'da görüldüğü gibi üst örtüyü yenilenmiştir. Ancak bu uygulama özellikle tescilli dükkânların cephe algısına büyük zarar verdiğinden Antalya Bölge Kurulu tarafından kaldırılması karara bağlanmıştır.

Şekil 3.40. Çatı örtüsünün yenileme sonrası durumu (Mimar Sinan Caddesi Derneği Arşivi)

Sonuç olarak yaşanan bu dönüşümler Üzüm Pazarı kentsel sit alanı ve çevresinin günümüzde çarpık yapılaşmaya maruz kalarak kent merkezinde önemli bir sorun haline gelmesine neden olmuştur.

3.2. Araştırmanın Yöntemi

Çalışma alanını Isparta ilinin merkez ilçesinde önemli karayollarının kesişiminde yer alan Üzüm Pazarı kentsel sit alanı oluşturmaktadır. Çalışmada Üzüm Pazarında yer alan dükkanların doku analizi ve zaman içinde bu dükkan yapıların geçirdiği değişimler ve alandaki dükkanların mevcut sorunlarının tespit edilmesi ile Üzüm Pazarı kentsel sit alanında yeni öneri proje geliştirilecektir. Bu kapsamda tez çalışmasında öncelikle literatür araştırması yapılmıştır. Literatür

araştırmalarının ardından Üzüm Pazarı kentsel sit alanı yerinde gözlemlenerek alanın fotoğrafları çekilmiştir. Ayrıca Üzüm Pazarının geçmiş dönemde nasıl bir işleyişe sahip olduğu hakkında röportajlar yapılmıştır. Eski belge ve arşivlerden alana ait fotoğraflara ulaşılmıştır. Tüm edinilen bilgilerin ardından alanda rölöve çalışması yapılmıştır. Rölöve çalışmaları ardından alandaki tescilli ve tescilsiz tüm dükkânların doku analizleri yapılarak parsel derinliği, cephe genişliği, saçak yüksekliği, parsel alanı ve yapı malzeme türüne ait bilgiler elde edilmiştir. Sonrasında ise alanda yer alan tescilli yapılara ait eski resimlerinden yararlanılarak mevcut durum resimleriyle karşılaştırılıp ne tür bir değişim geçirdiği belirlenmiş ve yapıların bugünkü mevcut durumunda karşılaştığı sonuçlara ulaşılmıştır.

3.2.1. Üzüm Pazarı Kentsel Sit Alanı Mimari Analizi

Üzüm pazarı kentsel sit alanı mimari analizinde, alanın doku analizi ve alanda yer alan tescilli dükkânların geçmiş ve günümüzdeki durumları incelenmiştir.

3.2.1.1. Üzüm Pazarı Kentsel Sit Alanı Doku Analizi

Üzüm pazarı, bünyesinde çok farklı işyerlerini barındırmaktadır. Bazı işyerlerinin gruplanmasıyla sokaklar; Kunduracılar arastası, Kebapçılar arastası gibi isimler almaktadır. Pazarda yer alan meslek gruplarının büyük çoğunluğunda gruplanmalar bulunmasa da, bunlar pazarda yer almaya devam etmektedirler. İrili ufaklı bu dükkânlar 1959 yılında tapu kayıtlarına geçmiş ve hemen hemen hepsi kâgir dükkân/mağaza olarak adlandırılmıştır. Tapu kayıtlarına göre çok az sayıda fırın, otel, arsa, ahşap dükkân ve ev olarak kayıtlı iş yeri vardır. Bir iş yeri dışında kat mülkiyeti oluşmamıştır. Pazarda bulunan iş yerlerinin neredeyse hepsi özel şahıslara aittir. Aşağıdaki Çizelge 3.1' de alanda yer alan işyerlerinin ada parsel numaraları, parsel derinliği, cephe genişliği, saçak yüksekliği, parsel alanı, tapu kaydı, malik sayısı ve tapu kayıt yılı gösterilmiştir.

Çizelge 3.1. Üzüm Pazarında yer alan iş yerleri

ADA	PARSEL	PARSEL DERİNLİĞİ	CEPHE GENİŞLİĞİ	SAÇAK YÜKSEKLİĞİ	PARSEL ALANI	TAPU KAYDI	MALİK SAYISI	TAPU
381	1	4.41m	2.32m	9.73m	9.68m2	Kâgir Dükkân	1 Kişi	1959
381	2	8.68m	3.63m	9.73m	61.41m2	3 K. Kâgir Dükkân	5 Kişi	1959
381	3	5.39m	2.52m	3.02m	12.54m2	Kâgir Mağaza	1 Kişi	1959
381	4	6.20m	4.94m	9.93m	34.93m2	3 K. Kâgir Dükkân	Kat Mülkiyeti	1959
381	5	3.60m	5.94m	BOŞ PARSEL	26.80m2	Kâgir Mağaza	Isparta Belediyesi	1959
381	6	3.60m	4.09m	BOŞ PARSEL	13.36m2	Kâgir Mağaza	Isparta Belediyesi	1959
381	7	4.71m	2.39m	9.73m	10.38m2	Kâgir Dükkân	2 Kişi	1959
ADA	PARSEL	PARSEL DERİNLİĞİ	CEPHE GENİŞLİĞİ	SAÇAK YÜKSEKLİĞİ	PARSEL ALANI	TAPU KAYDI	MALİK SAYISI	TAPU
382	1	5.00m	3.66m	4.62m	21.05m2	Kâgir Mağaza	1 Kişi	1959
382	2	4.45m	4.23m	7.13m	19.57m2	Kâgir Mağaza	1 Kişi	1959
382	3	4.64m	2.00m	8.40m	9.70m2	Kâgir Dükkân	1 Kişi	1959
382	7	3.27m	4.80m	7.82m	13.31m2	Kâgir Dükkân	1 Kişi	1959
382	8	8.30m	8.36m	7.15m	30.58m2	Kâgir Mağaza	1 Kişi	1959
382	9	4.26m	7.74m	8.40m	32.60m2	Kâgir Mağaza	2 Kişi	1959
ADA	PARSEL	PARSEL DERİNLİĞİ	CEPHE GENİŞLİĞİ	SAÇAK YÜKSEKLİĞİ	PARSEL ALANI	TAPU KAYDI	MALİK SAYISI	TAPU
383	1	7.06m	3.92m	7.27m	25.16m2	Kâgir Dükkân	1 Kişi	1959
383	2	11.52m	3.57m	6.85m	53.78m2	Kâgir Mağaza ve Ev	2 Kişi	1959
383	3	5.88m	4.27m	5.54m	24.51m2	Kâgir Mağaza	1 Kişi	1959
383	4	2.74m	2.95m	7.40m	7.92m2	Kâgir Mağaza	1 Kişi	1959
383	5	2.36m	2.97m	7.40m	7.11m2	Kâgir Mağaza	1 Kişi	1959
383	6	3.42m	2.54m	6.85m	8.88m2	Kâgir Mağaza	3 Kişi	1959
383	7	5.70m	4.30m	6.85m	26.48m2	Kâgir Mağaza	1 Kişi	1959
383	8	2.74m	2.79m	7.66m	8.18m2	Kâgir Mağaza	1 Kişi	1959
ADA	PARSEL	PARSEL DERİNLİĞİ	CEPHE GENİŞLİĞİ	SAÇAK YÜKSEKLİĞİ	PARSEL ALANI	TAPU KAYDI	MALİK SAYISI	TAPU
387	3 ve 4	7.10m	1.30m	9.31m	37.80m2	Beton Merdiven		
387	8	4.41m	2.32m	10.66m	27.26m2	Arsa	1 Kişi	1959
387	9	7.31m	5.11m	5.70m	37.42m2	Kâgir Mağaza	2 Kişi	1959
387	10	4.02m	3.43m	6.23m	14.39m2	Kâgir Dükkân	1 Kişi	1959
387	11	1.69m	2.20m	8.50m	3.91m2	Kâgir Dükkân	1 Kişi	1959
387	12	2.12m	2.73m	8.50m	5.57m2	Kâgir Dükkân	1 Kişi	1959
387	13	5.33m	5.56m	8.30m	32.68m2	Kâgir Mağaza	5 Kişi	1959
387	14	7.09m	4.94m	8.30m	33.54m2	Kâgir Mağaza	1 Kişi	1959
387	15	7.05m	5.03m	8.50m	35.04m2	Kâgir Mağaza	2 Kişi	1959

Çizelge 3.1. Üzüm Pazarında yer alan iş yerleri (devam)

387	16	7.00m	5.00m	7.80m	34.76m2	Kâgir Mağaza	2 Kişi	1959
387	17	7.00m	4.95m	7.80m	35.01m2	Kâgir Mağaza	2 Kişi	1959
387	18	7.00m	5.08m	7.80m	33.53m2	Kâgir Mağaza	1 Kişi	1959
387	19	5.04m	3.44m	7.80m	17.60m2	Kâgir Mağaza	2 Kişi	1959
387	20	5.04m	3.53m	7.60m	17.89m2	Kâgir Mağaza	1 Kişi	1959
387	22	7.05m	10.06m	9.75m	71.04m2	Kâgir Mağaza	1 Kişi	1959
387	24	7.05m	7.52m	6.79m	54.00m2	Kâgir Mağaza	3 Kişi	1959
387	25	7.05m	7.70m	9.82m	56.76m2	Kâgir Mağaza	1 Kişi	1959
ADA	PARSEL	PARSEL DERİNLİĞİ	CEPHE GENİŞLİĞİ	SAÇAK YÜKSEKLİĞİ	PARSEL ALANI	TAPU KAYDI	MALİK SAYISI	TAPU
388	1	2.57m	4.65m	7.30m	11.68m2	Kâgir Dükkân	1 Kişi	1959
388	2	3.65m	5.52m	7.55m	18.56m2	Kâgir Dükkân	1 Kişi	1959
388	3	3.71m	4.48m	7.10m	16.17m2	Kâgir Dükkân	1 Kişi	1959
388	4	2.79m	3.54m	7.40m	9.93m2	Kâgir Dükkân	2 Kişi	1959
388	5	2.79m	2.74m	7.40m	7.30m2	Kâgir Dükkân	1 Kişi	1959
388	6	2.17m	2.79m	7.40m	5.90m2	Kâgir Dükkân	2 Kişi	1959
388	7	2.20m	3.64m	7.40m	8.31m2	Kâgir Dükkân	2 Kişi	1959
388	8	3.55m	4.01m	7.45m	14.19m2	Kâgir Mağaza	6 Kişi	1959
388	9	3.49m	3.88m	7.45m	13.99m2	Kâgir Dükkân	1 Kişi	1959
388	10	3.75m	3.54m	7.45m	13.51m2	Kâgir Dükkân	2 Kişi	1959
388	11	4.17m	3.22m	7.02m	13.07m2	Kâgir Dükkân	1 Kişi	1959
388	12	3.28m	8.08m	9.41m	26.17m2	Kâgir Mağaza	1 Kişi	1959
388	13	4.86m	3.12m	7.45m	14.27m²	Kâgir Mağaza	1 Kişi	1959
388	14	4.86m	4.26m	7.45m	20.51m²	Kâgir Mağaza	1 Kişi	1959
388	15	4.41m	5.86m	7.80m	25.53m²	Kâgir Mağaza	1 Kişi	1959
388	16	3.53m	4.35m	7.40m	16.03m²	Kâgir Mağaza	1 Kişi	1959
388	21	4.55m	5.05m	7.00m	22.55m²	Kâgir Mağaza	1 Kişi	1959
388	22	4.94m	5.63m	7.20m	23.05m²	Kâgir Mağaza	1 Kişi	1959
ADA	PARSEL	PARSEL DERİNLİĞİ	CEPHE GENİŞLİĞİ	SAÇAK YÜKSEKLİĞİ	PARSEL ALANI	TAPU KAYDI	MALİK SAYISI	TAPU
389	1	5.27m	5.69m	5.82m	23.48m2	Ahşap Dükkân	2 Kişi	1959
389	2	2.05m	6.43m	2.76m	12.44m2	Ahşap Dükkân	3 Kişi	1959
389	3	5.09m	4.89m	2.90m	18.34m2	Kâgir Dükkân	1 Kişi	1959
389	4	3.08m	4.78m	5.40m	16.66m2	Kâgir Dükkân	1 Kişi	1959
389	6	5.35m	5.60m	9.49m	29.61m2	Kâgir Dükkân	1 Kişi	1959
389	7	9.44m	8.65m	10.00m	74.20m2	Kâgir Mağaza ve Ev	1 Kişi	1959

Çizelge 3.1. Üzüm Pazarında yer alan iş yerleri (devam)

389	8	11.50m	14.90m	4.60m	136.83m2	Kâgir Mağaza	Vakıflar	1959
389	9	8.10m	4.40m	3.54m	57.79m2	Kâgir Mağaza	Vakıflar	1959
389	10	2.73m	3.14m	3.83m	8.48m2	Kâgir Dükkân	4 Kişi	1959
389	12	11.25m	4.39m	7.52m	48.59m2	Kâgir Mağaza	1 Kişi	1959
389	13	9.58m	3.47m	7.58m	34.15m2	Kâgir Mağaza	1 Kişi	1959
389	14	9.82m	2.80m	7.26m	21.85m2	Ahşap Dükkân	1 Kişi	1959
389	15	8.49m	2.79m	7.26m	16.71m2	Ahşap Dükkân	1 Kişi	1959
389	16	14.35m	4.69m	7.63m	66.92m2	Kâgir Dükkân	1 Kişi	1959
ADA	PARSEL	PARSEL DERİNLİĞİ	CEPHE GENİŞLİĞİ	SAÇAK YÜKSEKLİĞİ	PARSEL ALANI	TAPU KAYDI	MALİK SAYISI	TAPU
391	1	3.24m	1.10m	6.22m	17.20m2	Kâgir Dükkân	2 Kişi	1959
391	2	8.36m	6.25m	6.83m	55.43m2	Kâgir Mağaza	Vakıflar	1959
391	3	13.60m	5.18m	9.36m	63.11m2	Kâgir Fırın ve Ev	2 Kişi	1959
391	4	5.94m	8.50m	11.26m	62.16m2	Kâgir Dükkân ve Otel	5 Kişi	1959
391	5	2.52m	5.87m	10.29m	16.24m2	Kâgir Dükkân	2 Kişi	1959
391	6	5.10m	2.47m	4.08m	12.70m2	Kâgir Dükkân	1 Kişi	1959
391	7	5.06m	4.45m	6.86m	22.72m2	Kâgir Mağaza	1 Kişi	1959
391	8	2.82m	3.65m	7.58m	9.40m2	Kâgir Dükkân	2 Kişi	1959
391	9	3.65m	2.06m	7.58m	7.05m2	Kâgir Dükkân	2 Kişi	1959
391	10	4.60m	3.73m	7.51m	16.84m2	Kâgir Depo	1 Kişi	1959
391	11	4.60m	2.80m	8.11m	12.83m2	Kâgir Mağaza	1 Kişi	1959
ADA	PARSEL	PARSEL DERİNLİĞİ	CEPHE GENİŞLİĞİ	SAÇAK YÜKSEKLİĞİ	PARSEL ALANI	TAPU KAYDI	MALİK SAYISI	TAPU
397	1	2.89m	3.42m	7.39m	10.08m2	Kâgir Mağaza	1 Kişi	1959
397	2	2.89m	3.24m	8.39m	9.83m2	Kâgir Mağaza	1 Kişi	1959
397	3	3.76m	2.92m	8.13m	10.65m2	Kâgir Mağaza	1 Kişi	1959
397	4	3.76m	2.81m	8.03m	10.66m2	Kâgir Mağaza	1 Kişi	1959
397	5	4.17m	3.78m	7.86m	15.89m2	Kâgir Dükkân	1 Kişi	1959
397	6	4.17m	2.06m	7.73m	9.10m2	Kâgir Dükkân	3 Kişi	1959
397	7	4.22m	1.92m	7.46m	8.00m2			1959
397	8	2.10m	4.25m	7.40m	8.50m2			1959
397	9	3.78m	4.96m	7.14m	19.07m2	Kâgir Dükkân	1 Kişi	1959
397	10	4.33m	1.62m	6.75m	7.10m2	Kâgir Dükkân	3 Kişi	1959
397	11	4.33m	1.95m	6.80m	8.17m2	Kâgir Dükkân	1 Kişi	1959
397	12	4.15m	1.94m	6.85m	7.87m2	Kâgir Dükkân	1 Kişi	1959
397	13	3.96m	1.10m	7.00m	4.99m2	Beton Merdiven		1959

Çizelge 3.1. Üzüm Pazarında yer alan iş yerleri (devam)

397	14	3.97m	2.25m	7.15m	9.06m2	Kâgir Mağaza	1 Kişi	1959
397	15	3.82m	3.05m	7.22m	11.21m2	Kâgir Mağaza	1 Kişi	1959
ADA	PARSEL	PARSEL DERİNLİĞİ	CEPHE GENİŞLİĞİ	SAÇAK YÜKSEKLİĞİ	PARSEL ALANI	TAPU KAYDI	MALİK SAYISI	TAPU
398	1	3.19m	6.99m	7.27m	18.89m2	Kâgir Dükkân	Hayırlar Vakfı	1959
398	2	9.00m	5.75m	6.33m	49.03m2	Kâgir Mağaza	1 Kişi	1959
398	4	4.18m	5.51m	6.56m	16.37m2	Kâgir Dükkân	1 Kişi	1959
398	5	5.84m	3.97m	6.32m	22.76m2	Kâgir Dükkân	1 Kişi	1959
398	6	6.08m	6.53m	6.10m	39.21m2	Kâgir Dükkân	1 Kişi	1959
398	7	2.68m	2.36m	6.54m	6.58m2	Kâgir Mağaza	1 Kişi	1959
398	8	2.67m	2.53m	5.17m	6.70m2	Kâgir Mağaza	1 Kişi	1959
398	9	8.94m	7.37m	7.20m	56.27m2	Kâgir Dükkân	1 Kişi	1959
398	10	2.14m	4.52m	6.95m	9.33m2	Kâgir Dükkân	1 Kişi	1959
398	11	4.33m	3.59m	6.52m	14.80m2	Kâgir Dükkân	1 Kişi	1959
398	12	3.93m	3.42m	6.69m	11.18m2	Kâgir Dükkân	1 Kişi	1959
398	13	3.50m	2.10m	6.80m	6.85m2	Kâgir Dükkân	1 Kişi	1959

3.2.1.2. Üzüm Pazarında Yer Alan Tescilli Dükkânlar

Üzüm pazarı kentsel sit alanı 2016 itibariyle 8 imar adasında 16 tanesi tescilli 109 adet irili ufaklı dükkânlardan oluşmaktadır. Şekil 3.41'de alanda yer alan 16 adet tescilli dükkânlar gösterilmiştir.

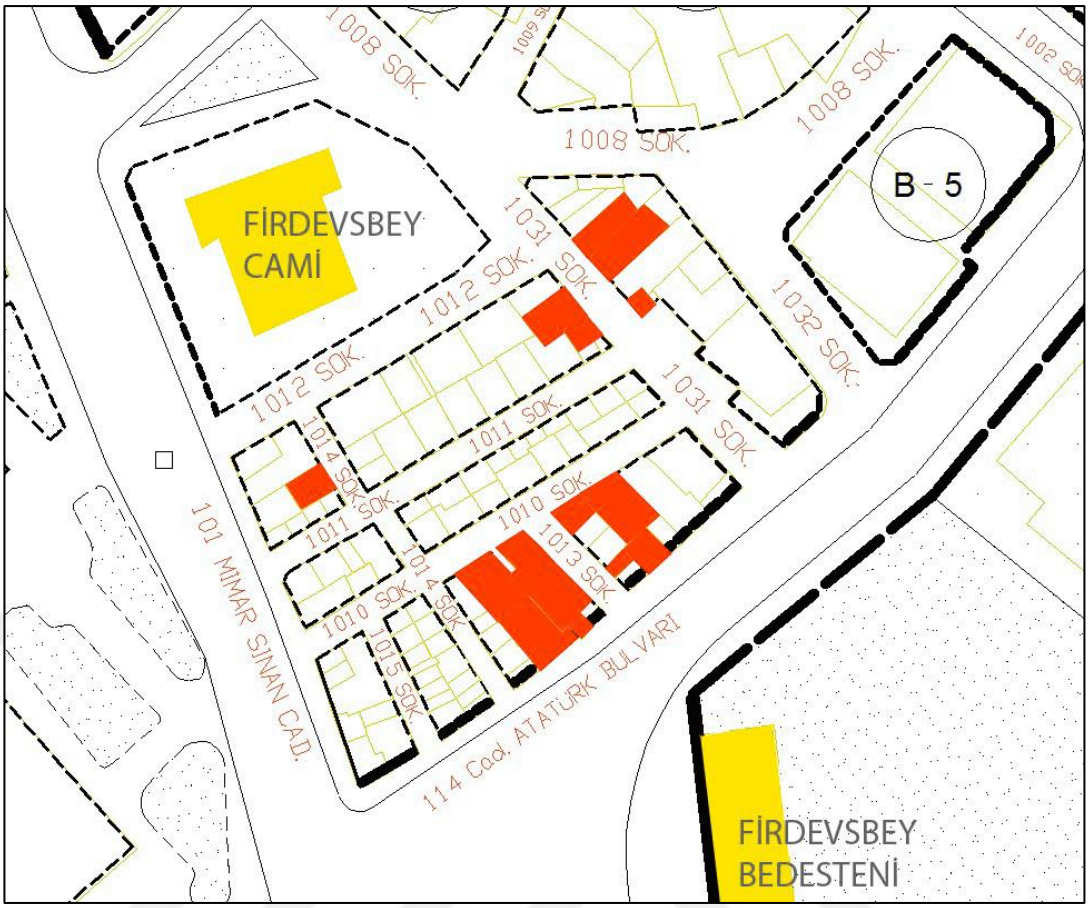

Şekil 3.41. Üzüm pazarında bulunan tescilli dükkânlar

Aşağıda alanda bulunan tescilli dükkânlar sırayla verilmiştir;

- 383 Ada / 3 Parsel:

Aşağıdaki Şekil 3.42'de dükkânın alandaki yeri gösterilmiştir. Dükkân bodrum, zemin ve birinci kat denilebilecek yükseltilmiş çatı arası katından oluşmaktadır. Yapı malzemesi olarak köfke taşından inşa edilmiştir. Üzeri alaturka kiremit kaplı beşik çatı sisteminde olup, sokak cephesinde üçgen alınlık forma sahiptir. Üçgen alınlığın merkezinde pencere yer almaktadır.

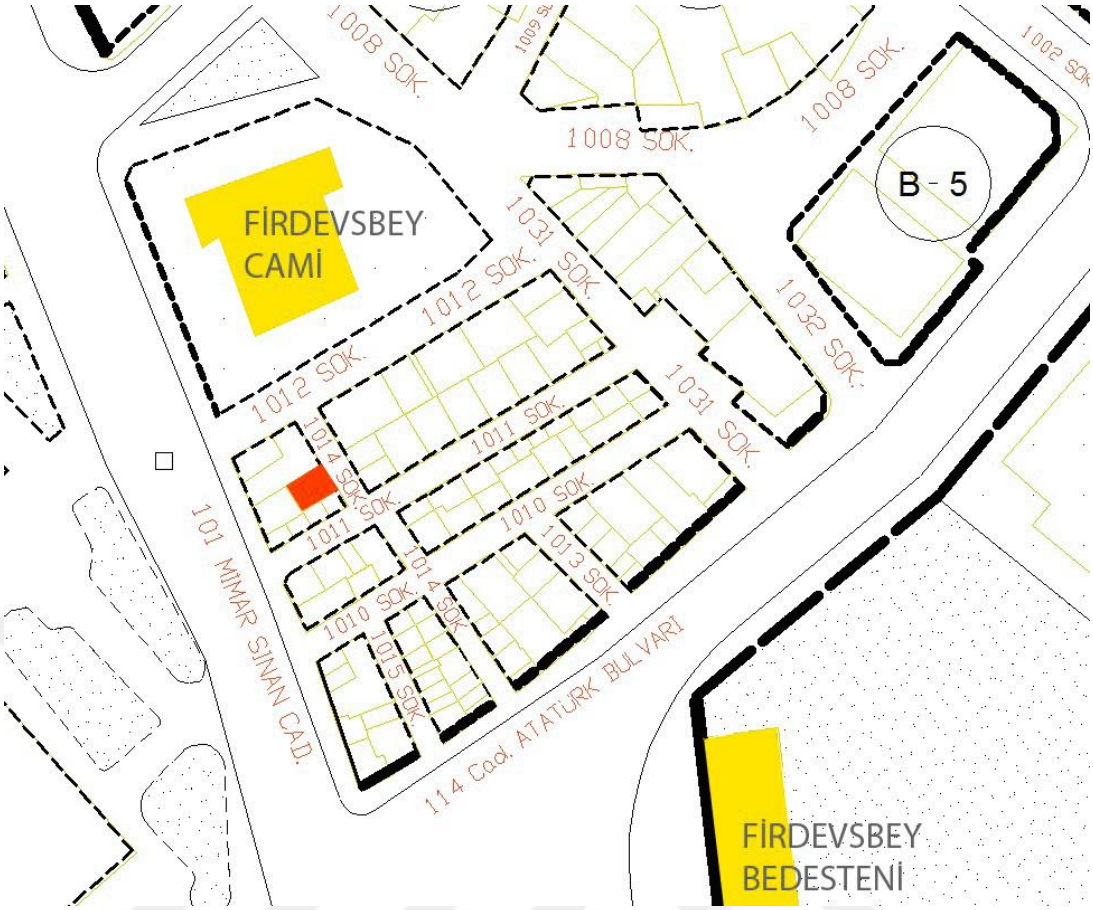

Şekil 3.42. 383 ada 3 parsel

Dükkâna ait ulaşılabilen eski tarihli fotoğraflarda dahi kepenk, sundurma çatı gibi eklentilerin yer alması yapının ilk cephesi hakkında sağlıklı bir bilgiye ulaşılmasına engel olmaktadır. Şekil 3.43'de görüldüğü gibi 2000'li yıllarda dükkânın 1014 sokağa bakan giriş cephesi kesme köfke taş duvar malzemesiyle örülerek kapatılmıştır. Yapı içerisindeki Mimar Sinan Caddesi üzerinde bulunan 383 ada 7 parseldeki dükkân ile birleştirilmiştir. Ancak Şekil 3.44'de 1990 yıllarına ait fotoğrafta görüldüğü üzere yapının yakın zaman öncesine kadar bağımsız bir dükkân olduğu ve 1014 sokaktan iki basamak merdivenle ulaşıldığı anlaşılmaktadır. 2015 senesi itibariyle ise dükkânın cephesi yeniden açılmıştır.

Şekil 3.43. Dükkânın 2000'li yıllardaki durumu (Mimar Sinan Çarşısı Derneği Arşivi)

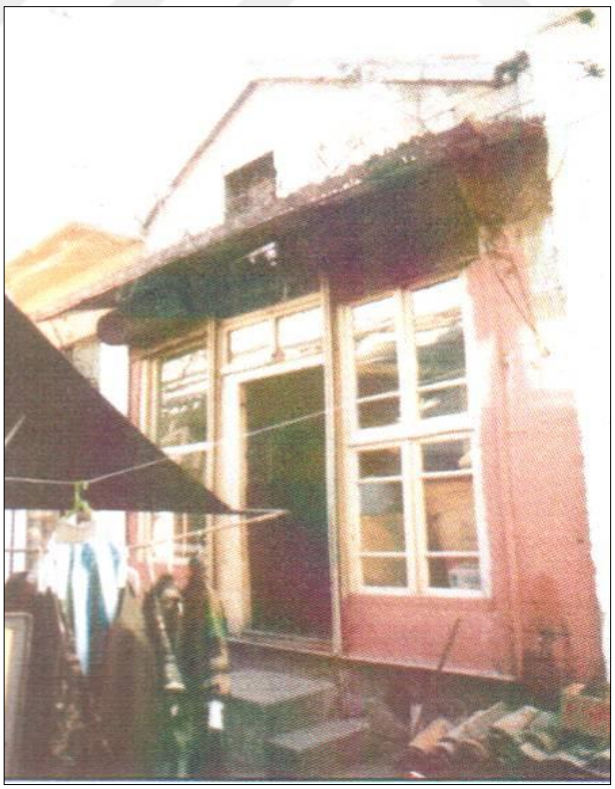

Şekil 3.44. Dükkânın 1990'li yıllardaki durumu (Mimar Sinan Çarşısı Derneği Arşivi)

- 387 Ada / 9 Parsel:

Aşağıdaki Şekil 3.45'de dükkânın alandaki yeri gösterilmiştir. Dükkân bodrum ve zemin kattan oluşmuş olup, yöresel köfke taşından inşa edilmiştir. Üzeri alaturka kiremit kaplı beşik çatı sisteminde olup, sokak cephesinde üçgen alınlık forma sahiptir. Üçgen alınlığın merkezinde ise bölgede bulunan diğer dükkânların aksine pencere yer almamaktadır.

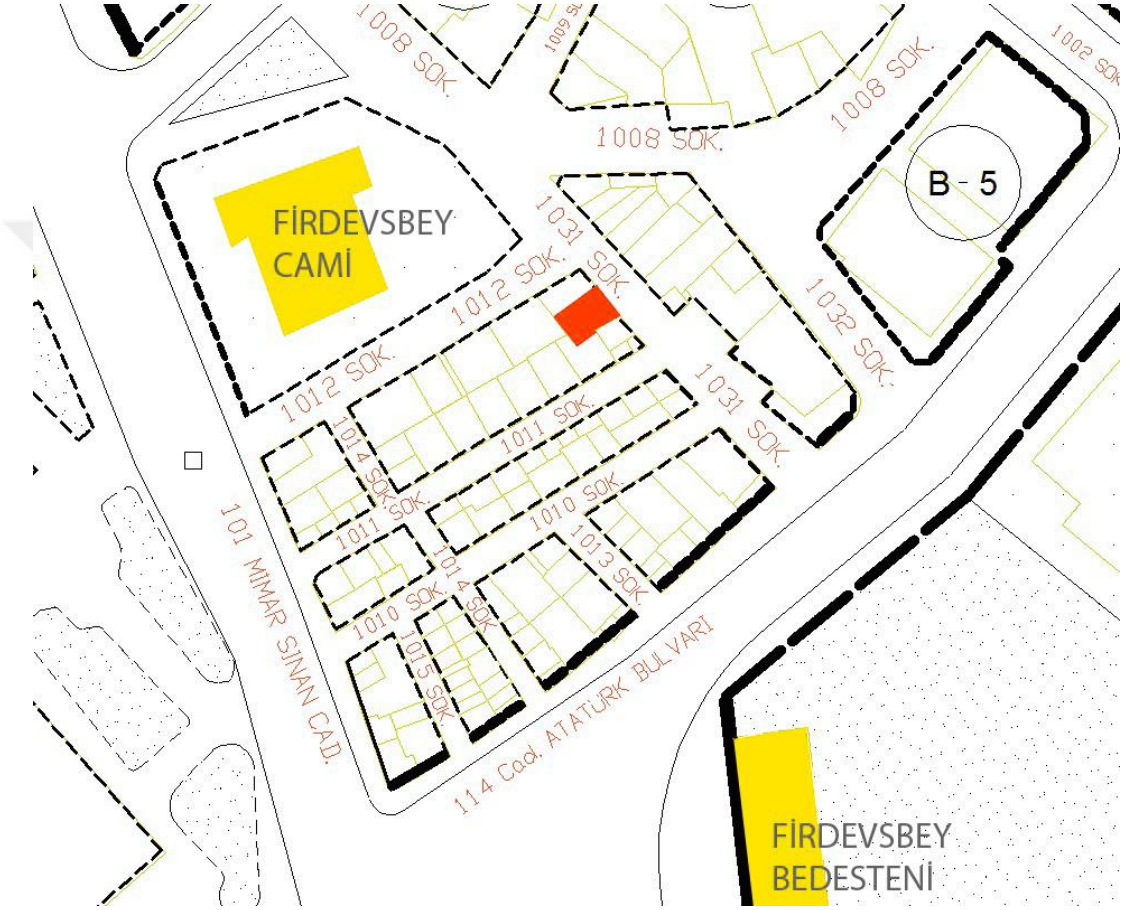

Şekil 3.45. 387 ada 9 parsel

Dükkâna ait erişilebilen eski fotoğraflarda dahi kepenk, sundurma çatı gibi eklentilerin bulunması yapının ilk cephesi hakkında sağlıklı bilgiye ulaşılmasına engel olmaktadır. Yapının geçmişi ile ilgili en önemli yapısal öğe üçgen alınlık üzerindeki taş çatı silmesidir. Şekil 3.46'da görüldüğü gibi dükkân uzun zamandır cephe ortasından ikiye ayrılarak iki dükkân şeklinde kullanılagelmiştir. Günümüzde de bu kullanım devam etmektedir. Yapının sağ tarafında aktar, sol tarafında ise kuyumcu bulunmaktadır.

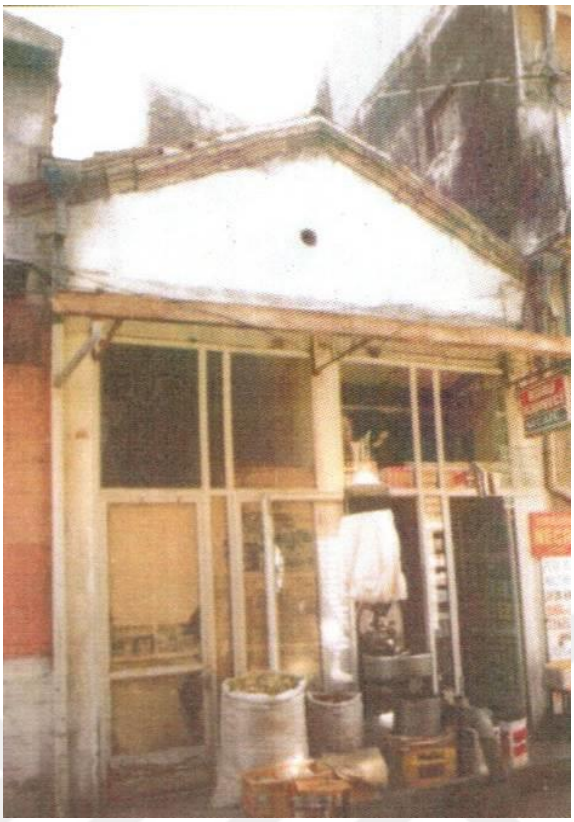

Şekil 3.46. Dükkânın geçmişteki durumu (Mimar Sinan Çarşısı Derneği Arşivi)

Günümüzde ise Şekil 3.47'de görüldüğü üzere dükkânın 1031 sokağa bakan giriş cephesine rabıtalı ahşap ile kaplama yapılmasıyla bu taş silme kapatılmıştır. Ancak kullanıcılar tarafından yapılan ahşap kaplama 2016 yılı itibariyle Bölge Koruma Kurulu uyarısı sonucu kaldırılmıştır.

Şekil 3.47. Dükkânın kaplama yapılmış durumu

- 387 Ada / 10 Parsel:

Aşağıdaki Şekil 3.48'de dükkânın alandaki yeri gösterilmiştir. Dükkân bodrum, zemin ve birinci kattan oluşmuş olup, yöresel köfke taşından inşa edilmiştir. Üzeri alaturka kiremit kaplı beşik çatı sisteminde olup, sokak cephesinde üçgen alınlık forma sahiptir. Üçgen alınlığın merkezinde ise alanda bulunan diğer dükkânlarda da olduğu gibi demir kanatlı, panjurlu ve kesme taş kemerli pencere bulunmaktadır.

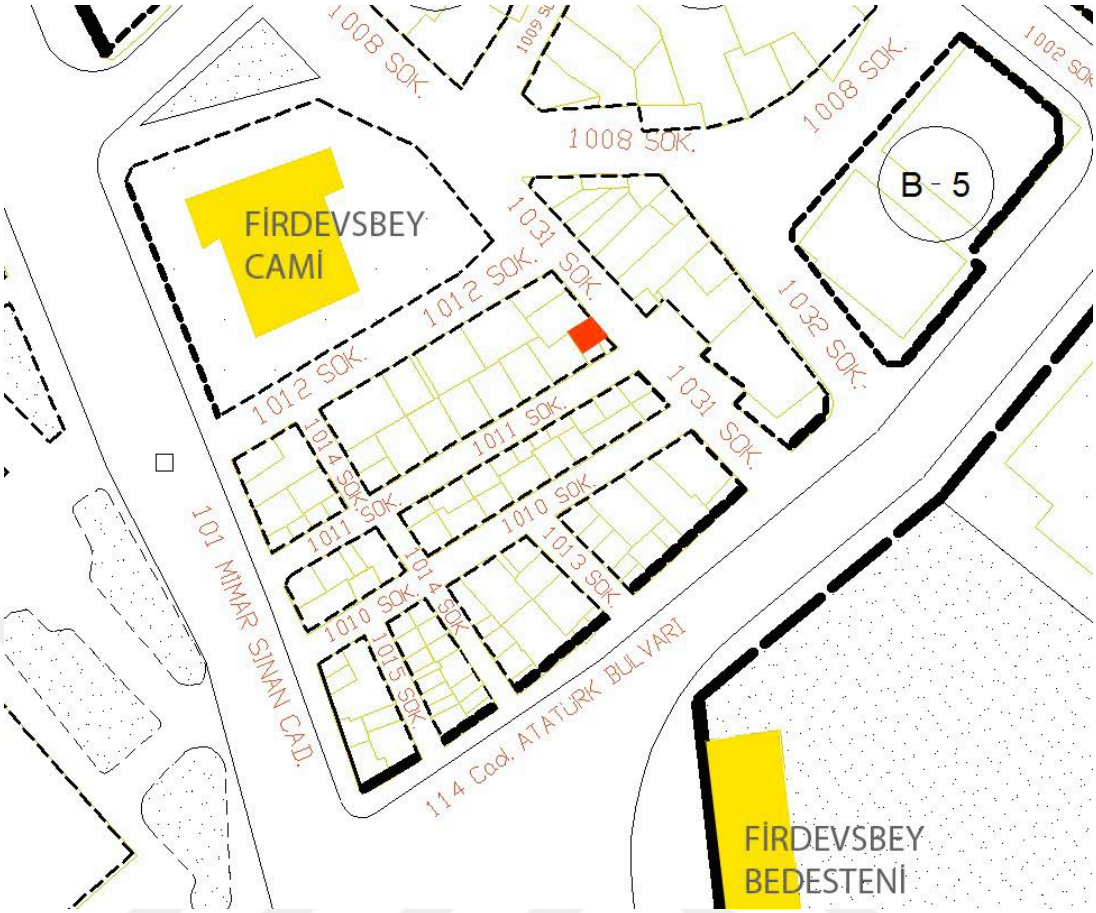

Şekil 3.48. 387 ada 10 parsel

Dükkâna ait ulaşılabilen eski tarihli, Şekil 3.49'daki fotoğrafta görüldüğü gibi kepenk, sundurma çatı gibi eklentilerin yer alması yapının ilk cephesi hakkında kesin bir bilgiye ulaşılmasına engel olmaktadır.

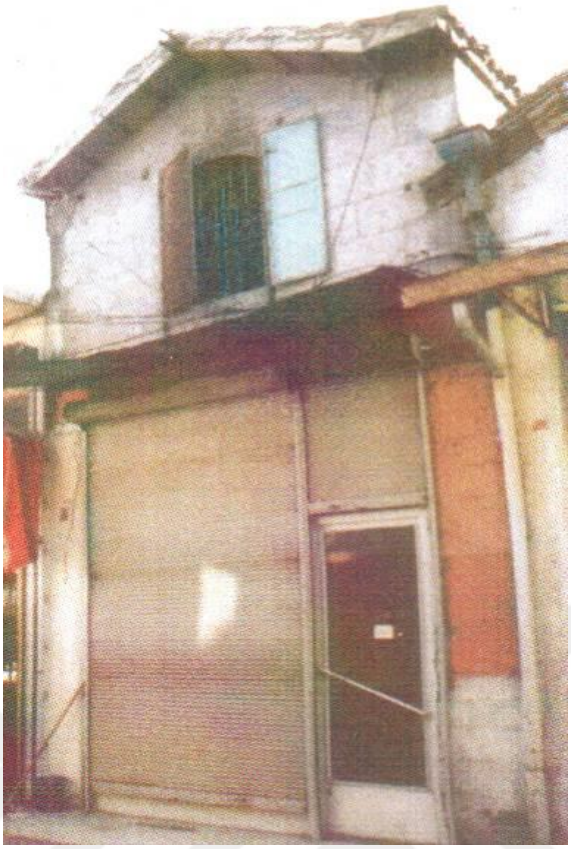

Şekil 3.49. Dükkânın geçmişteki durumu (Mimar Sinan Çarşısı Derneği Arşivi)

Günümüzde Şekil 3.50'deki görüldüğü üzere dükkânın 1031 sokağa bakan giriş cephesinde zemin kat dışa çıkıntılı olarak eklenen vitrin ve işyeri tabelaları ile büyük ölçüde özgünlüğünü kaybetmiştir. Cephenin üst kat bölümü ise daha az zarar görmüştür. Yapının iç kısmında ise hiçbir özgün değer kalmamış olup, tamamen çağdaş malzemeler ile düzenlemeler yapılmıştır.

Şekil 3.50. Dükkânın günümüzdeki durumu

- 389 Ada / 10 Parsel:

Aşağıdaki Şekil 3.51'de dükkânın alandaki yeri gösterilmiştir. Dükkân bodrum ve zemin kattan oluşmuş olup, yöresel köfke taşından inşa edilmiştir. Üzeri alaturka kiremit kaplı, tek yönlü çatı ile örtülüdür.

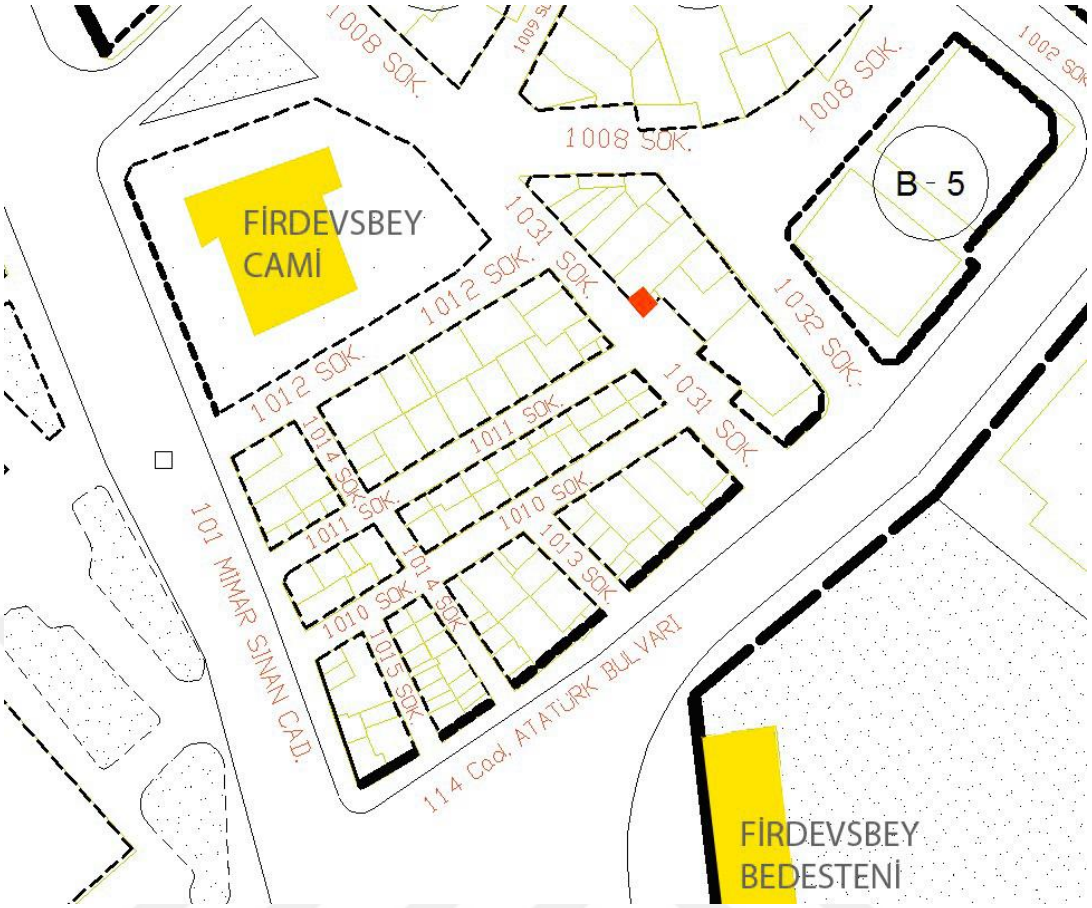

Şekil 3.51. 389 ada 10 parsel

Dükkâna ait ulaşılabilen eski tarihli, Şekil 3.52'deki fotoğrafta görüldüğü gibi kepenk, sundurma çatı gibi eklentilerin yer alması yapının ilk cephesi hakkında sağlıklı bir bilgiye ulaşılmasına engel olmaktadır. Fakat yine de vitrin yanlarında yapının taş duvarları algılanabilmektedir.

Şekil 3.52. Dükkânın geçmişteki durumu (Mimar Sinan Çarşısı Derneği Arşivi)

Günümüzde Şekil 3.53'de görüldüğü üzere dükkânın 1031 sokağa bakan giriş cephesi, kaplanan seramik malzemeler ve işyeri tabelaları ile büyük ölçüde özgünlüğünü kaybetmiştir. Dükkânın sağ yan cephesini oluşturan moloz taş duvarın üzeri ise çimento esaslı sıva kaplaması ile sıvanmıştır. Dükkânın iç kısmında da çağdaş malzemelerle düzenlemeler yapılması iç mekânın özgünlüğünü yitirmesine sebep olmuştur.

Şekil 3.53. Dükkânın günümüzdeki durumu

- 389 Ada / 12 Parsel:

Aşağıdaki Şekil 3.54'de dükkânın alandaki yeri gösterilmiştir. Dükkân bodrum, zemin ve birinci kattan oluşmuş olup, yöresel köfke taşından inşa edilmiştir. Üzeri alaturka kiremit kaplı beşik çatı sisteminde olup, sokak cephesinde üçgen alınlık forma sahiptir. Üçgen alınlığın merkezinde ise alandaki diğer işyerlerinde de olduğu gibi demir kanatlı, panjurlu ve kesme taş kemerli pencere yer almaktadır.

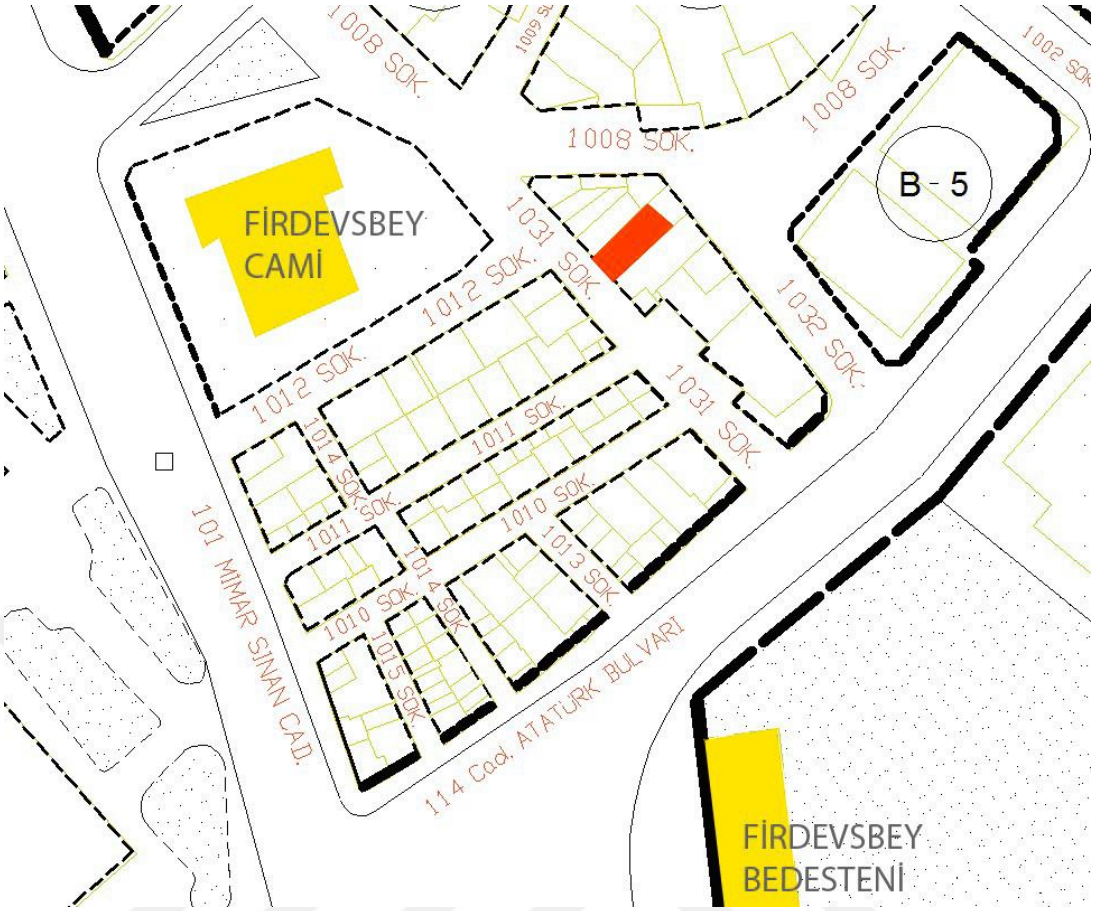

Şekil 3.54. 389 ada 12 parsel

Şekil 3.55. de dükkânın ulaşılabilen en eski resmi gösterilmiştir.

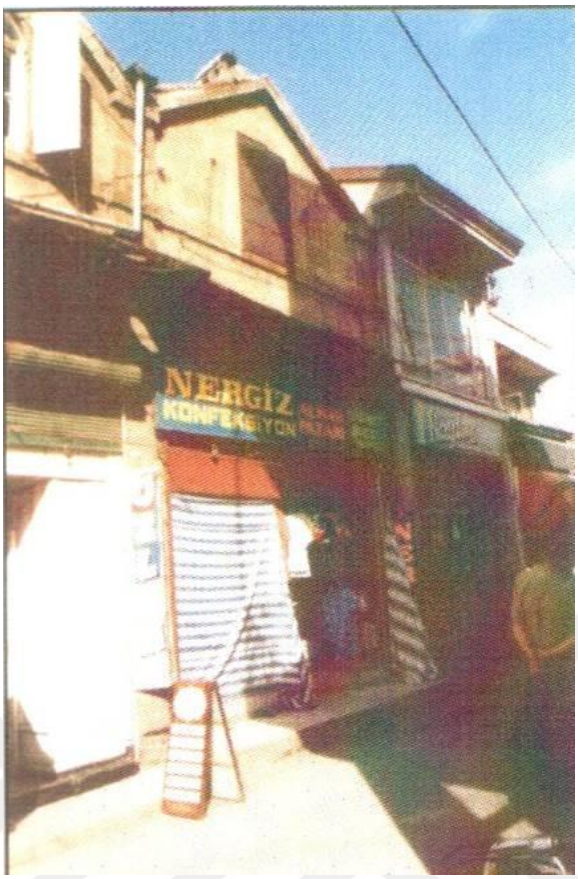

Şekil 3.55. Dükkânın geçmişteki durumu (Mimar Sinan Çarşısı Derneği Arşivi)

Günümüzde ise Şekil 3.56'da görüldüğü üzere işyerinin 1031 sokağa bakan giriş cephesinde sadece zemin kat vitrininde değişiklik yapılmış olup onun dışında özgünlüğünü korumaktadır. Cephenin üst kat kısmı ise daha az zarar görmüştür. Öte yandan, ortak duvar paylaştığı 389 ada 13 parselde bulunan tescilli yapıyla cephe düzenlemesiyle birliktelik göstermektedir. Dükkânın iç bölümünde ise hiçbir özgün değer kalmamış olup, tamamen günümüz malzemeleriyle düzenlemeler yapılmıştır.

Şekil 3.56. Dükkânın günümüzdeki durumu

- 389 Ada / 13 Parsel:

Aşağıdaki Şekil 3.57'de dükkânın alandaki yeri gösterilmiştir. Dükkân bodrum, zemin ve birinci kattan oluşmuş olup, yöresel köfke taşından inşa edilmiştir. Üzeri alaturka kiremit kaplı beşik çatı sisteminde olup, sokak cephesinde üçgen alınlık forma sahiptir. Üçgen alınlığın merkezinde ise alandaki diğer işyerlerinde de olduğu gibi demir kanatlı, panjurlu ve kesme taş kemerli pencere yer almaktadır. Kısacası yapı, üzüm pazarı alanında bulunan dükkânların tüm ortak yönlerine sahiptir.

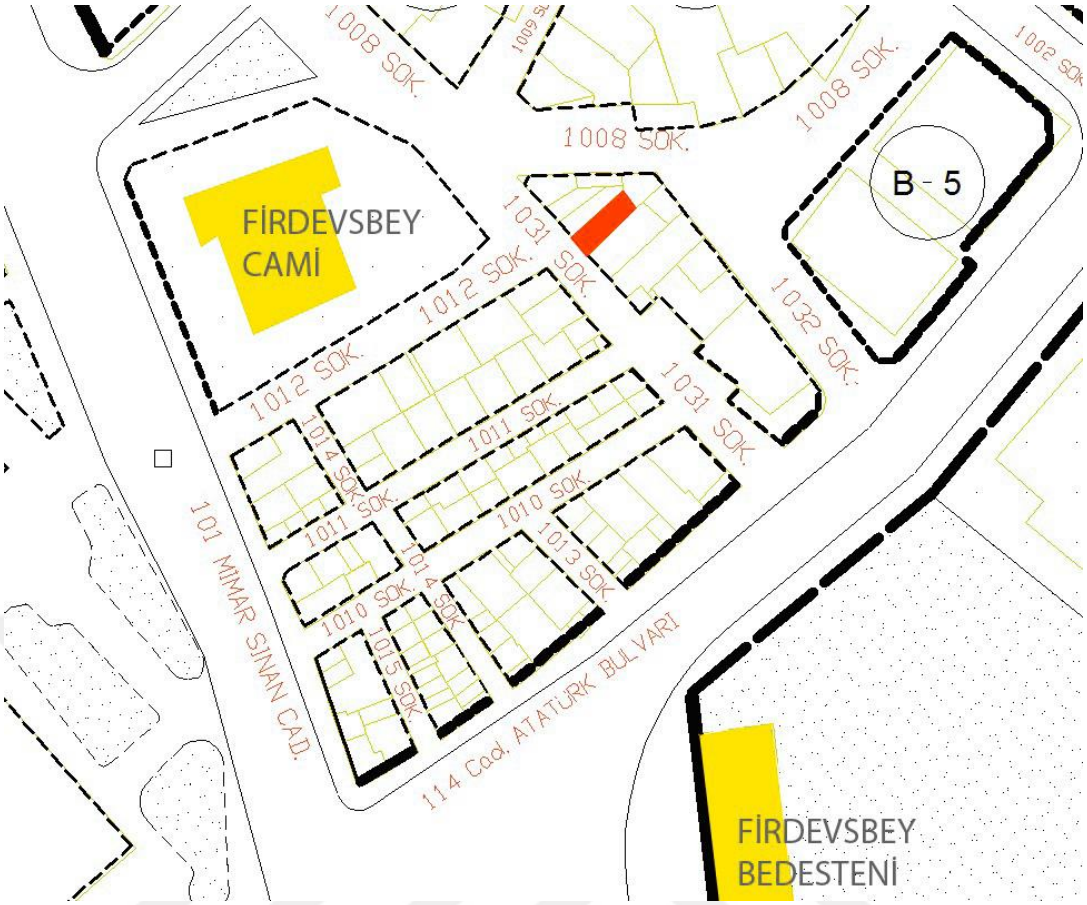

Şekil 3.57. 389 ada 13 parsel

Aşağıdaki Şekil 3.58'de dükkânın ulaşılabilen en eski resmi gösterilmiştir.

Şekil 3.58. Dükkânın geçmişteki durumu (Mimar Sinan Çarşısı Derneği Arşivi)

Günümüzde ise Şekil 3.59'da görüldüğü üzere işyerinin 1031 sokağa bakan giriş cephesinde sadece zemin kat vitrininde değişiklik yapılmış olup onun dışında özgünlüğünü korumaktadır. Cephenin üst kat kısmı ise daha az zarar görmüştür. Ayrıca ortak duvar paylaştığı 389 ada 12 parselde bulunan tescilli yapıyla cephe düzenlemesiyle birliktelik göstermektedir. Dükkânın iç kısmında ise hiçbir özgün değer kalmamış olup, tamamen günümüz malzemeleriyle düzenlemeler yapılmıştır.

Şekil 3.59. Dükkânın günümüzdeki durumu

- 391 Ada / 1 Parsel:

Aşağıdaki Şekil 3.60'da dükkânın alandaki yeri gösterilmiştir. Dükkân bodrum, zemin ve birinci kattan oluşmuş olup, yöresel köfke taşından inşa edilmiştir. Üzeri alaturka kiremit kaplı, çift yönlü kırma çatı sistemine sahiptir. Dükkânın üst katındaki 1010 sokak cephesinde, cepheyi ortalayan yuvarlak kemerli bir pencere yer almaktadır.

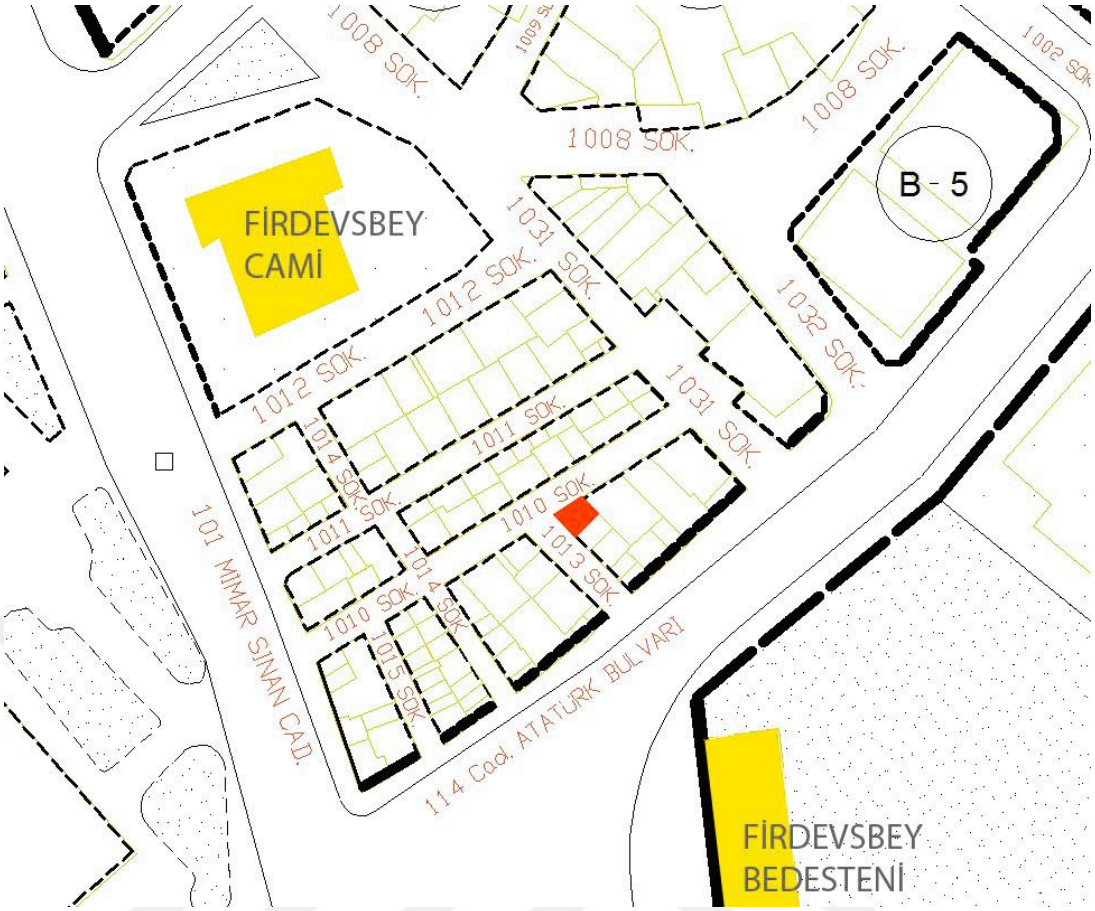

Şekil 3.60. 391 ada 1 parsel

Aşağıdaki Şekil 3.61'de dükkânın ulaşılabilen en eski resmi gösterilmiştir.

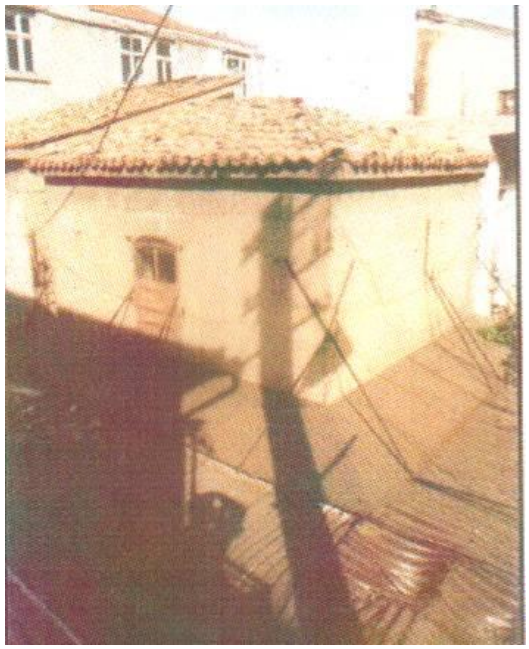

Şekil 3.61. Dükkânın geçmişteki durumu (Mimar Sinan Çarşısı Derneği Arşivi)

Günümüzde ise Şekil 3.62'da görüldüğü üzere işyerinin 1010 sokağa bakan giriş cephesinde ve 1013 sokağa bakan sağ yan cephesinde, zemin katta yer alan vitrinin dışarı taşmasıyla cephe özgünlüğünü yitirmiştir. Cephenin üst kat kısmı ise daha az zarar görmüştür. Dükkânın iç bölümü ise, günümüz malzemeleriyle düzenlenme yapıldığından dolayı özgün değerini büyük ölçüde kaybetmiştir.

Şekil 3.62. Dükkânın günümüzdeki durumu

- 391 Ada / 2 Parsel:

Aşağıdaki Şekil 3.63'de dükkânın alandaki yeri gösterilmiştir. Dükkân bodrum, zemin ve birinci kattan oluşmuş olup, yöresel köfke taşından inşa edilmiştir. Üzeri alaturka kiremit kaplı, tek yönlü çatı sistemine sahiptir. Dükkânın üst katındaki 1010 sokak cephesine bakan kısmının ortasında yuvarlak kemerli bir pencere bulunmaktadır.

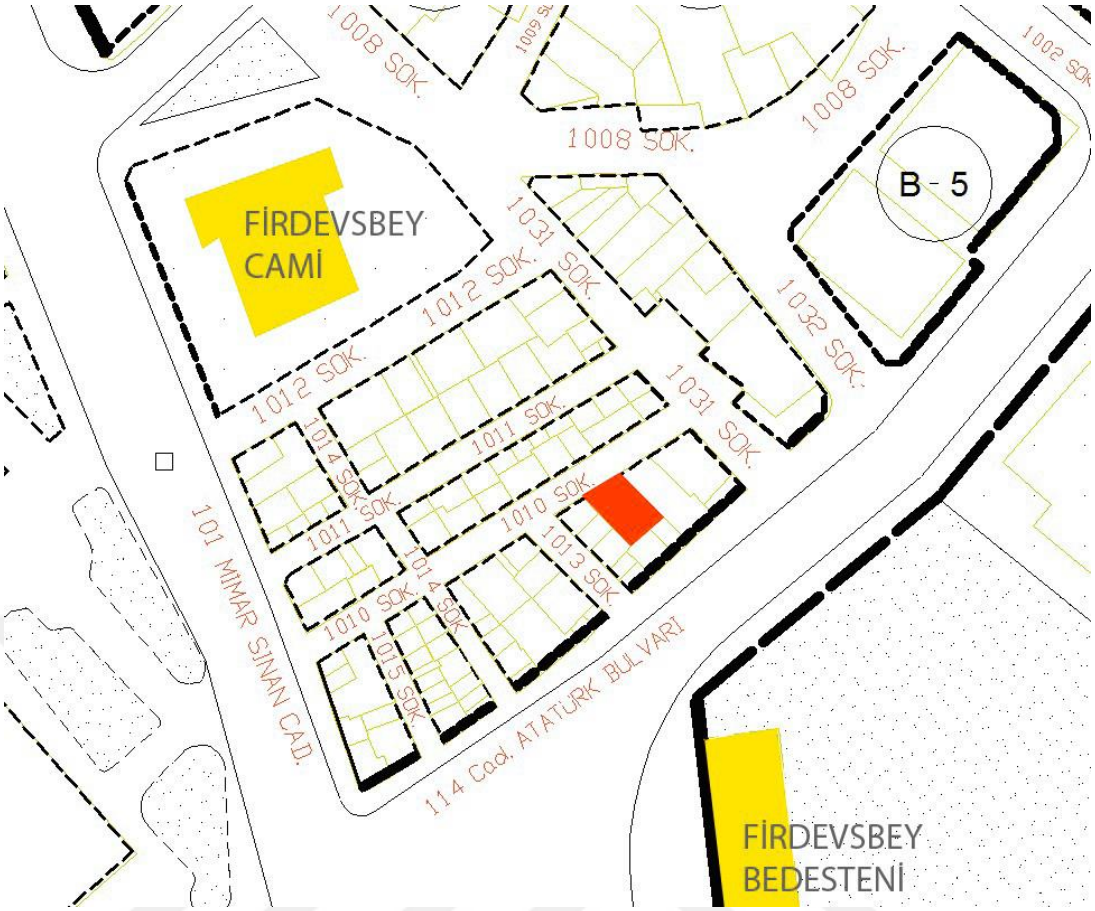

Şekil 3.63. 391 ada 2 parsel

Aşağıdaki Şekil 3.64'de dükkânın ulaşılabilen en eski fotoğrafı gösterilmiştir. Burada görülen özgün detaylı sacdan üretilmiş konveks yapılı sundurma, alanın önemli sorunlarından biri olan güneş ışınlarının etkisinden korunmak için iyi bir örnek olarak gösterilebilir. Fakat günümüzde bu sundurma yerinden sökülmüştür.

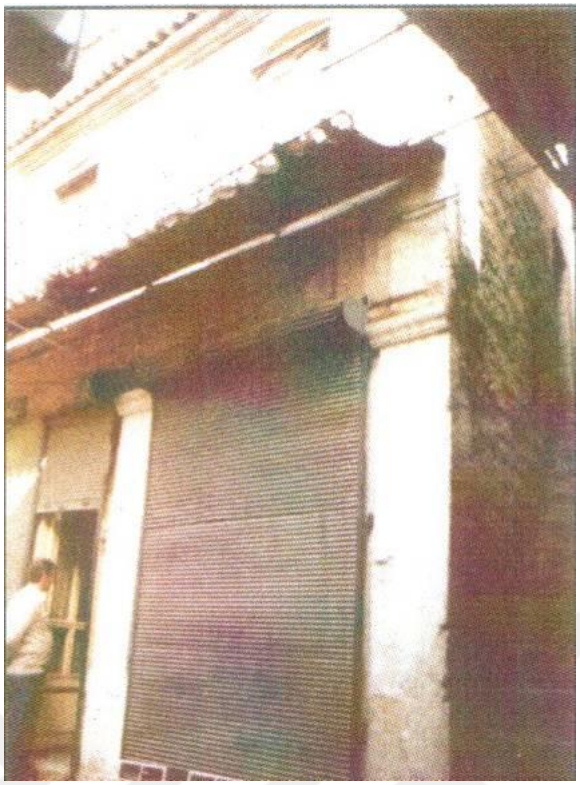

Şekil 3.64. Dükkânın geçmişteki durumu (Mimar Sinan Çarşısı Derneği Arşivi)

Günümüzde ise, Şekil 3.65'de görüldüğü üzere dükkânın 1010 sokağa bakan giriş cephesinde bulunan iş yeri tabelası haricinde, dükkân cephesi büyük ölçüde özgün halini korumuştur. Dükkânın birinci kat cephesi ise daha az zarar görmüştür. Birinci katta bulunan kesme köfke taşı söveli ve yuvarlak kemerli pencereler alanda bulunan diğer tescilli yapılar ile uyum içerisindedir. Ancak dükkânın iç bölümü özgünlüğünü büyük ölçüde kaybetmiştir. Buna, tamamen günümüz malzemeleriyle iç mekânda düzenleme yapılması sebep olmuştur.

Şekil 3.65. Dükkânın günümüzdeki durumu

- 391 Ada / 7 Parsel:

Aşağıdaki Şekil 3.66'da dükkânın alandaki yeri gösterilmiştir. Dükkân bodrum, zemin ve birinci kattan oluşmuş olup, yöresel köfke taşından inşa edilmiştir. Üzeri alaturka kiremit kaplı beşik çatı sisteminde olup, sokak cephesinde üçgen alınlık forma sahiptir. Üçgen alınlığın merkezinde ise alandaki diğer işyerlerinde de olduğu gibi kesme taş kemerli pencere yer almaktadır.

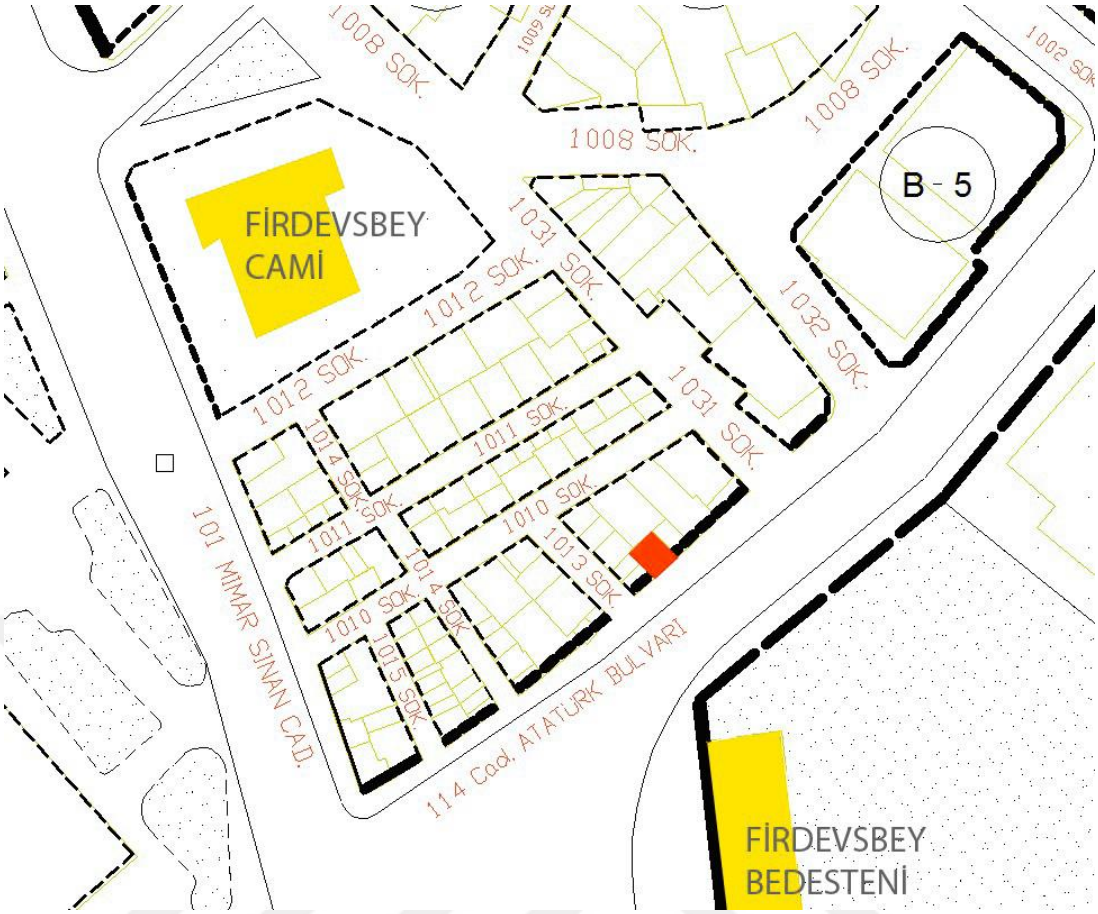

Şekil 3.66. 391 ada 7 parsel

Aşağıdaki Şekil 3.67'de dükkânın ulaşılabilen en eski fotoğrafı gösterilmiştir.

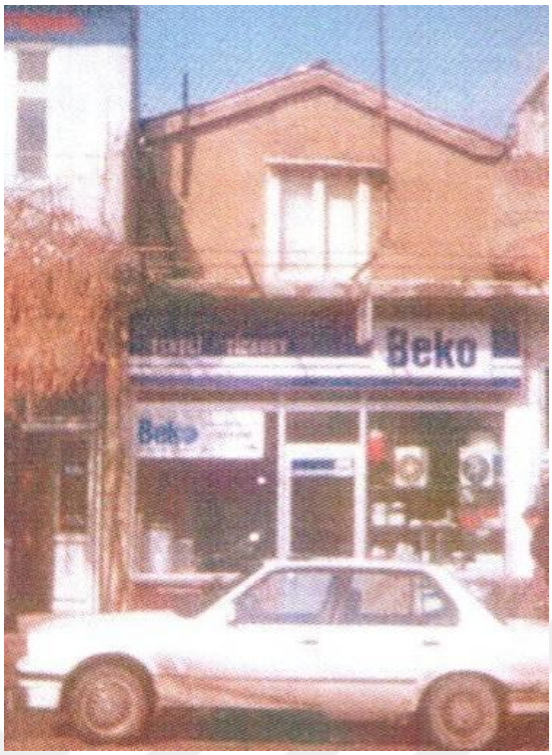

Şekil 3.67. Dükkânın geçmişteki durumu (Mimar Sinan Çarşısı Derneği Arşivi)

Günümüzde ise, Şekil 3.68'de görüldüğü üzere dükkânın 114 Caddeye bakan giriş cephesindeki, zemin katta bulunan vitrin ve işyeri tabelaları nedeniyle özgünlüğünü yitirmiştir. Yapının birinci kat cephesi daha az zarar görmüştür. Yapının iç bölümü ise, günümüz malzemeleriyle düzenlenme yapıldığından ötürü özgün değerini büyük ölçüde kaybetmiştir.

Şekil 3.68. Dükkânın günümüzdeki durumu

- 391 Ada / 9 Parsel:

Aşağıdaki Şekil 3.69'da dükkânın alandaki yeri gösterilmiştir. Dükkân bodrum, zemin ve birinci kattan oluşmuş olup, yöresel köfke taşından inşa edilmiştir. Üzeri alaturka kiremit kaplı beşik çatı sisteminde olup, sokak cephesinde üçgen alınlık forma sahiptir. Üçgen alınlığın merkezinde ise alandaki diğer işyerlerinde de olduğu gibi sacdan kanatlı panjurları olan, kesme taş kemerli pencere yer almaktadır.

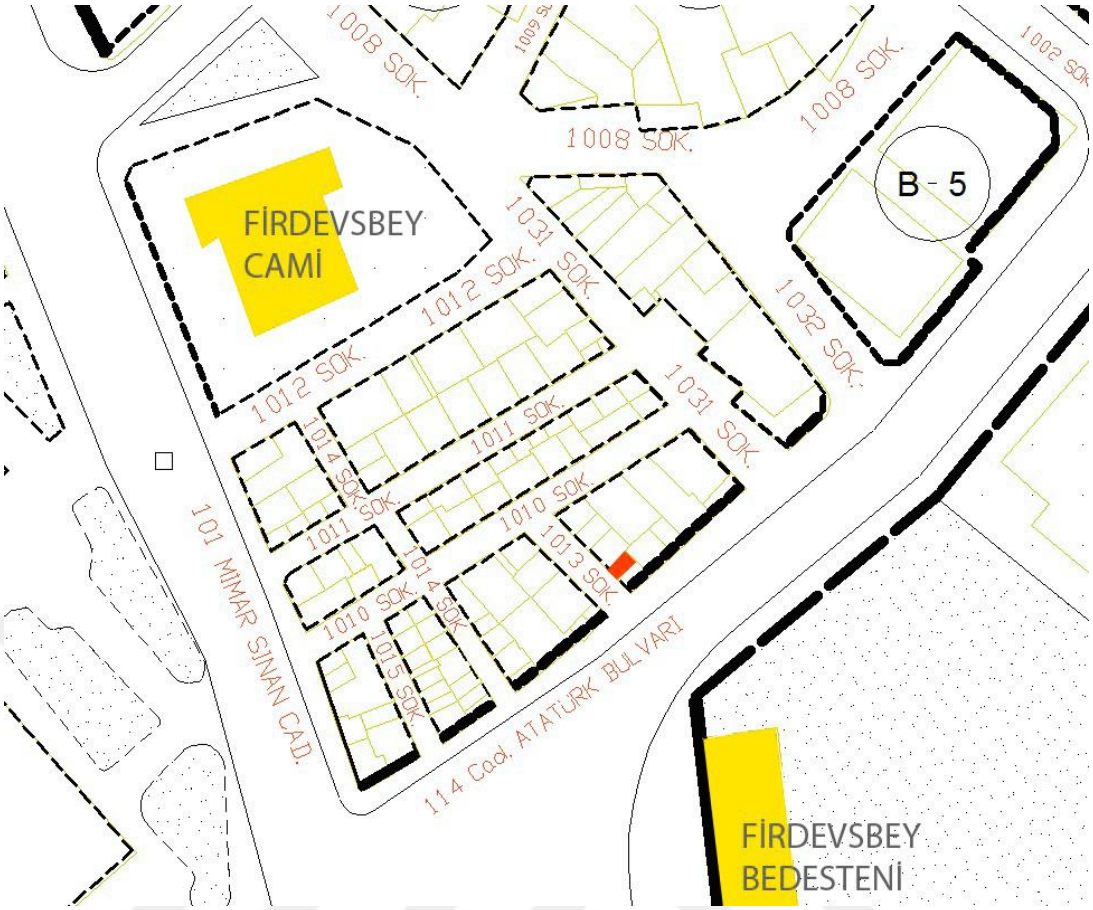

Şekil 3.69. 391 ada 9 parsel

Aşağıdaki Şekil 3.70'de dükkânın ulaşılabilen en eski fotoğrafı gösterilmiştir. Burada görülen fotoğrafta 391 ada 2 parselde bulunan dükkâna benzer şekilde, sacdan üretilmiş konveks yapılı sundurma çatı bulunmaktadır.

Şekil 3.70. Dükkânın geçmişteki durumu (Mimar Sinan Çarşısı Derneği Arşivi)

Günümüzde ise, Şekil 3.71'de görüldüğü üzere dükkânın 1013 sokağa bakan giriş cephesindeki, zemin katta bulunan vitrin ve işyeri tabelaları nedeniyle özgünlüğünü yitirmiştir. Cephenin birinci kat kısmı ise daha az zarar görmüştür. Dükkânın iç kısmında tamamen çağdaş malzemelerle düzenleme yapılması, mekânın büyük ölçüde özgün değerini kaybetmesine neden olmuştur.

Şekil 3.71. Dükkânın günümüzdeki durumu

- 398 Ada / 2 Parsel:

Aşağıdaki Şekil 3.72'de dükkânın alandaki yeri gösterilmiştir. Dükkân bodrum, zemin ve birinci kattan oluşmuş olup, yöresel köfke taşından inşa edilmiştir. Üzeri alaturka kiremit kaplı beşik çatı sisteminde olup, sokak cephesinde iki adet üçgen alınlık forma sahiptir. Üçgen alınlığın merkezlerinde ise alandaki diğer işyerlerinde de olduğu gibi sacdan kanatlı panjurları olan, kesme taş kemerli pencereler yer almaktadır. Öte yandan çatıda iki adet üçgen alınlık bulunması yapının gerçekte iki adet dükkânın birleşimiyle oluşmuş olabileceğini düşündürmektedir. Ancak, yapının taş duvarlarındaki bütünlük ve üst kattan yapıya eklemlenen özgün detaylı demir ferforjeli balkon çıkması yapının çok uzun zamandır bütün şekilde kullanıldığı fikrini güçlendirmektedir.

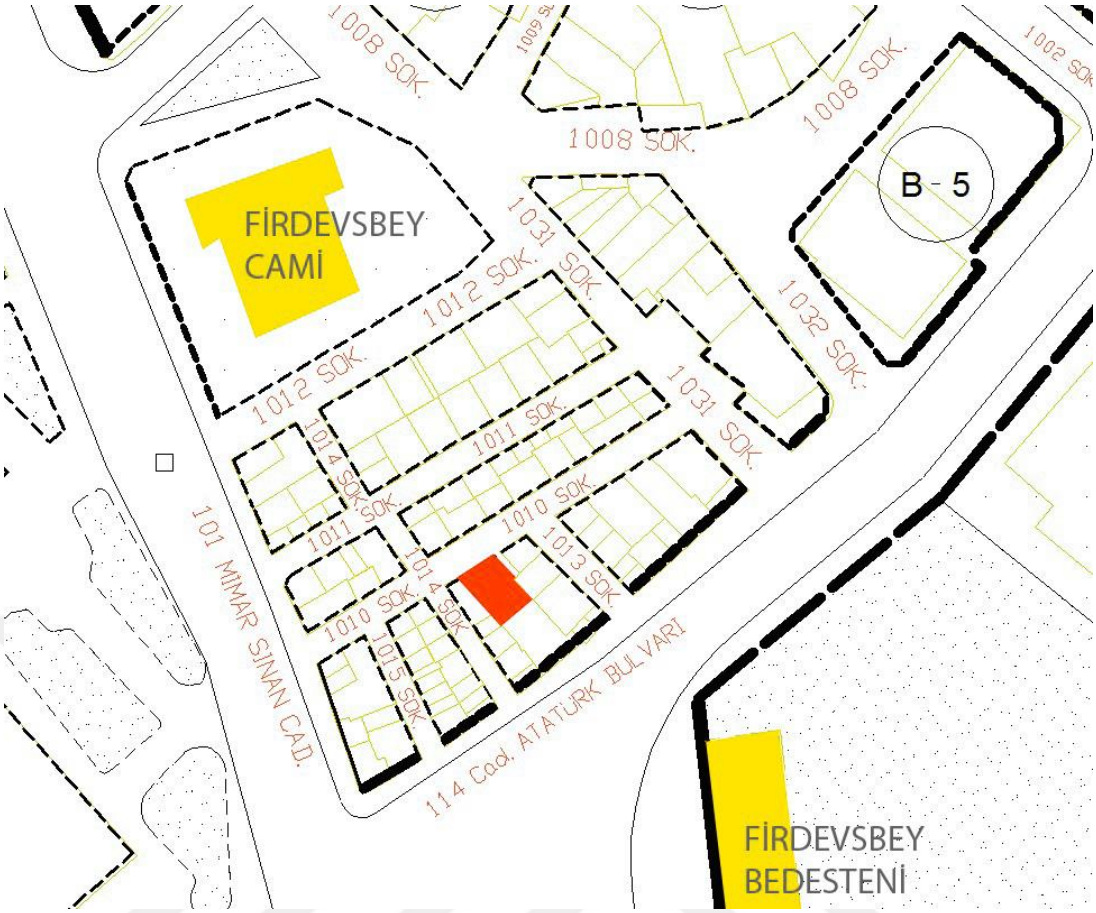

Şekil 3.72. 398 ada 2 parsel

Aşağıdaki Şekil 3.73'de dükkânın ulaşılabilen en eski fotoğrafı gösterilmiştir.

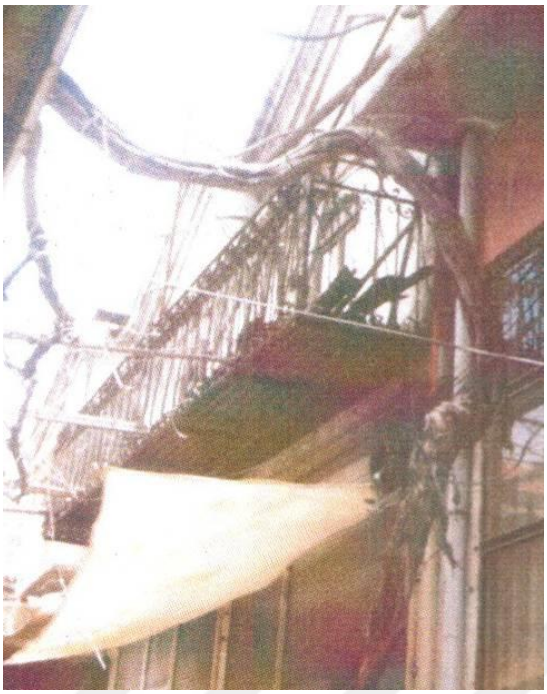

Şekil 3.73. Dükkânın geçmişteki durumu (Mimar Sinan Çarşısı Derneği Arşivi)

Günümüzde ise, Şekil 3.74'de görüldüğü üzere dükkânın 1010 sokağa bakan giriş cephesindeki, zemin katta bulunan vitrin ve işyeri tabelaları nedeniyle özgünlüğünü yitirmiştir. Cephenin birinci kat kısmı ise daha az zarar görmüştür.

Şekil 3.74. Dükkânın günümüzdeki durumu

- 398 Ada / 4 Parsel:

Aşağıdaki Şekil 3.75'de dükkânın alandaki yeri gösterilmiştir. Dükkân bodrum, zemin ve birinci kattan oluşmuş olup, yöresel köfke taşından inşa edilmiştir. Üzeri alaturka kiremit kaplı beşik çatı sisteminde olup, sokak cephesinde üçgen alınlık forma sahiptir. Dükkân köşe parselde bulunduğundan dolayı bu form her iki yol cephesinde de uygulanmış olup, bu durum dükkâna özgün bir değer katmıştır. Üçgen alınlığın merkezinde ise alandaki diğer işyerlerinde de olduğu gibi sacdan kanatlı panjurları olan, kesme taş kemerli pencereler yer almaktadır.

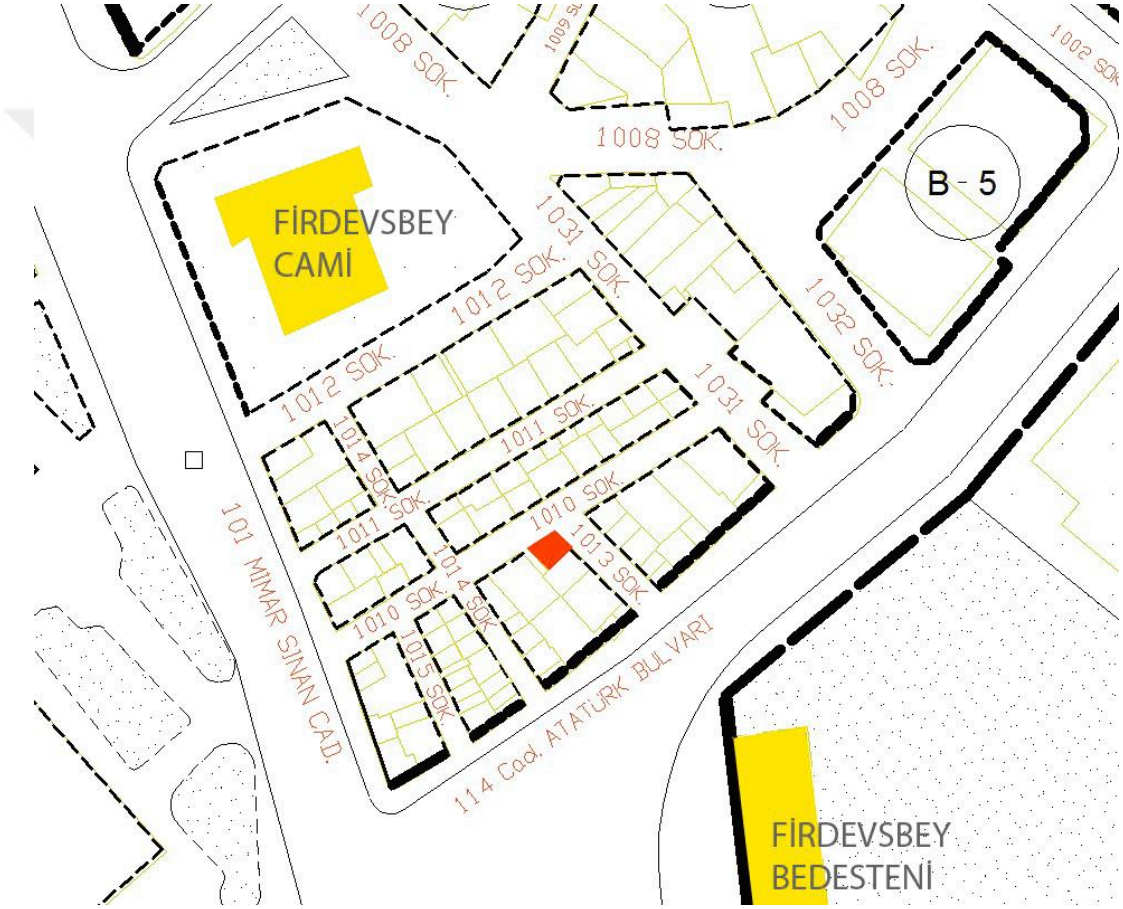

Şekil 3.75. 398 ada 4 parsel

Aşağıdaki Şekil 3.76'de dükkânın ulaşılabilen en eski fotoğrafı gösterilmiştir.

Şekil 3.76. Dükkânın geçmişteki durumu (Mimar Sinan Çarşısı Derneği Arşivi)

Günümüzde ise, Şekil 3.77'de görüldüğü üzere dükkânın 1010 sokağa ve 1013 sokağa bakan cephelerindeki, zemin katta bulunan vitrin ve işyeri tabelaları nedeniyle özgünlüğünü yitirmiştir. Cephenin birinci kat kısmı ise daha az zarar görmüştür. Dükkânın iç kısmında tamamen çağdaş malzemelerle düzenleme yapılması, mekânın büyük ölçüde özgün değerini kaybetmesine neden olmuştur.

Şekil 3.77. Dükkânın günümüzdeki durumu

- 398 Ada / 5 Parsel:

Aşağıdaki Şekil 3.78'de dükkânın alandaki yeri gösterilmiştir. Dükkân bodrum, zemin ve birinci kattan oluşmuş olup, yöresel köfke taşından inşa edilmiştir. Üzeri alaturka kiremit kaplı, tek yönlü çatı sistemine sahiptir. Dükkân yapısında üçgen alınlık bulundurmasa da birinci katında, dükkân cephesini ortalayacak şekilde kesme taş kemerli pencere bulunmaktadır.

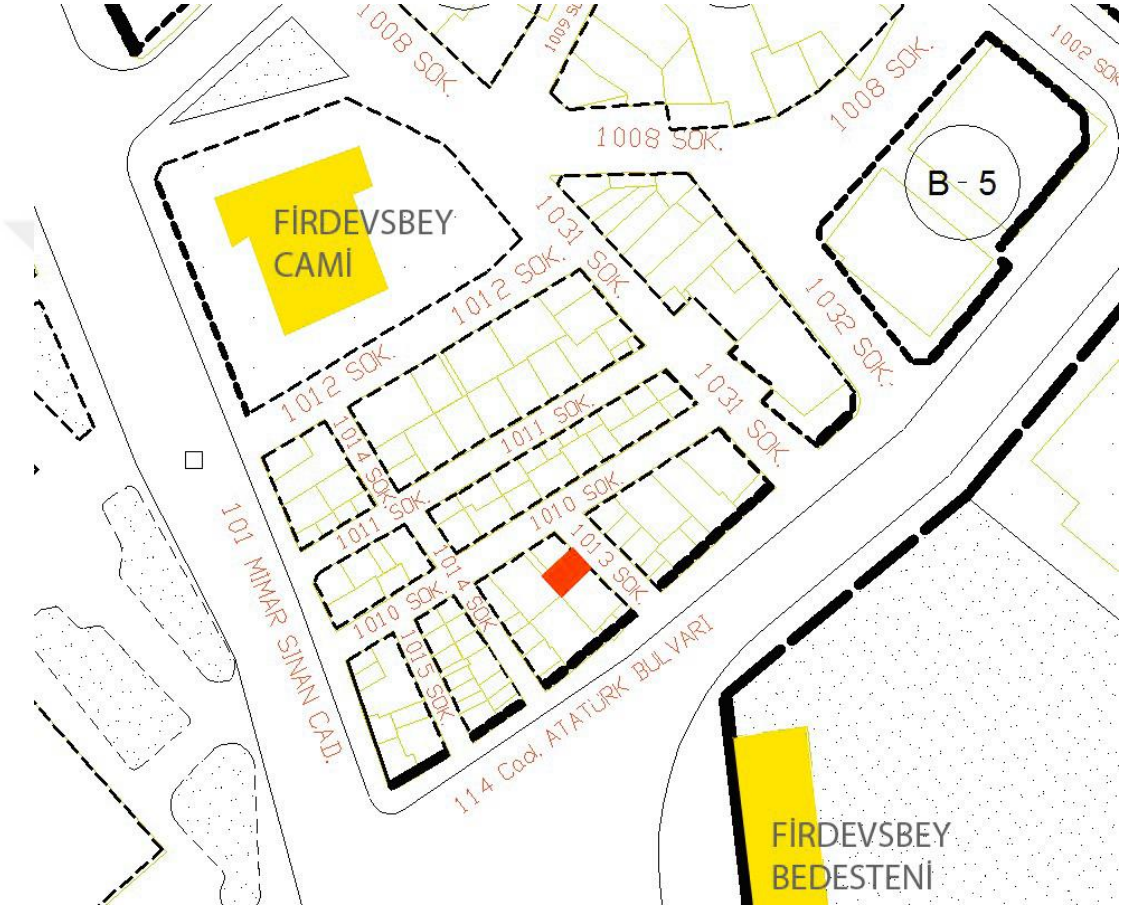

Şekil 3.78. 398 ada 5 parsel

Aşağıdaki Şekil 3.79'da dükkânın ulaşılabilen en eski fotoğrafı gösterilmiştir. Burada görülen fotoğrafta çatının ve sacdan üretilmiş konveks özgün sundurmanın 398 ada 6 parselde bulunan dükkânla bir bütün olması bu iki dükkânın birlikte inşa edildiğini ve aslında tek yapı olduğunu fakat daha sonraları bölünerek iki ayrı dükkân olarak kullanılmaya başlanıldığını düşündürmektedir. Öte yandan dükkânların sokak cephesindeki bütünlüğü de bu düşünceyi güçlendirmektedir.

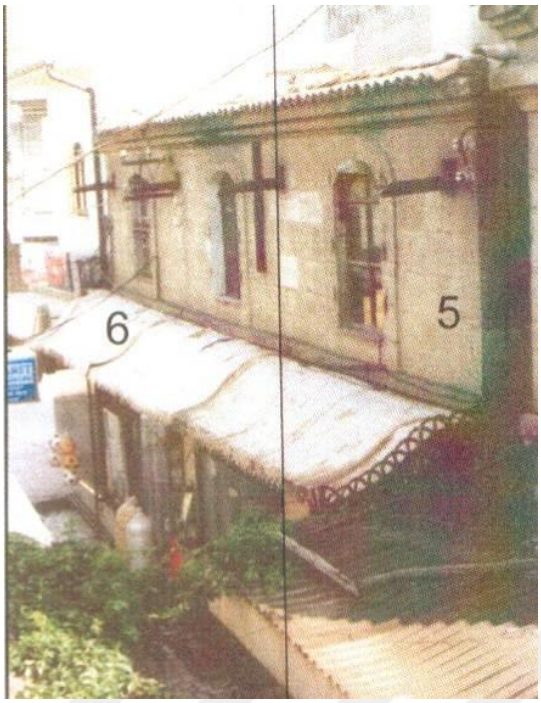

Şekil 3.79. Dükkânın geçmişteki durumu (Mimar Sinan Çarşısı Derneği Arşivi)

Günümüzde ise, Şekil 3.80'de görüldüğü üzere dükkânın 1013 sokağa bakan giriş cephesindeki, zemin katta bulunan vitrin ve işyeri tabelaları nedeniyle özgünlüğünü yitirmiştir. Cephenin birinci kat kısmı ise daha az zarar görmüştür.

Şekil 3.80. Dükkânın günümüzdeki durumu

- 398 Ada / 6 Parsel:

Aşağıdaki Şekil 3.81'de dükkânın alandaki yeri gösterilmiştir. Dükkân bodrum, zemin ve birinci kattan oluşmuş olup, yöresel köfke taşından inşa edilmiştir. Üzeri alaturka kiremit kaplı, tek yönlü çatı sistemine sahiptir. Dükkân yapısında üçgen alınlık bulundurmasa da birinci katında, dükkân cephesini ortalayacak şekilde kesme taş kemerli pencere bulunmaktadır.

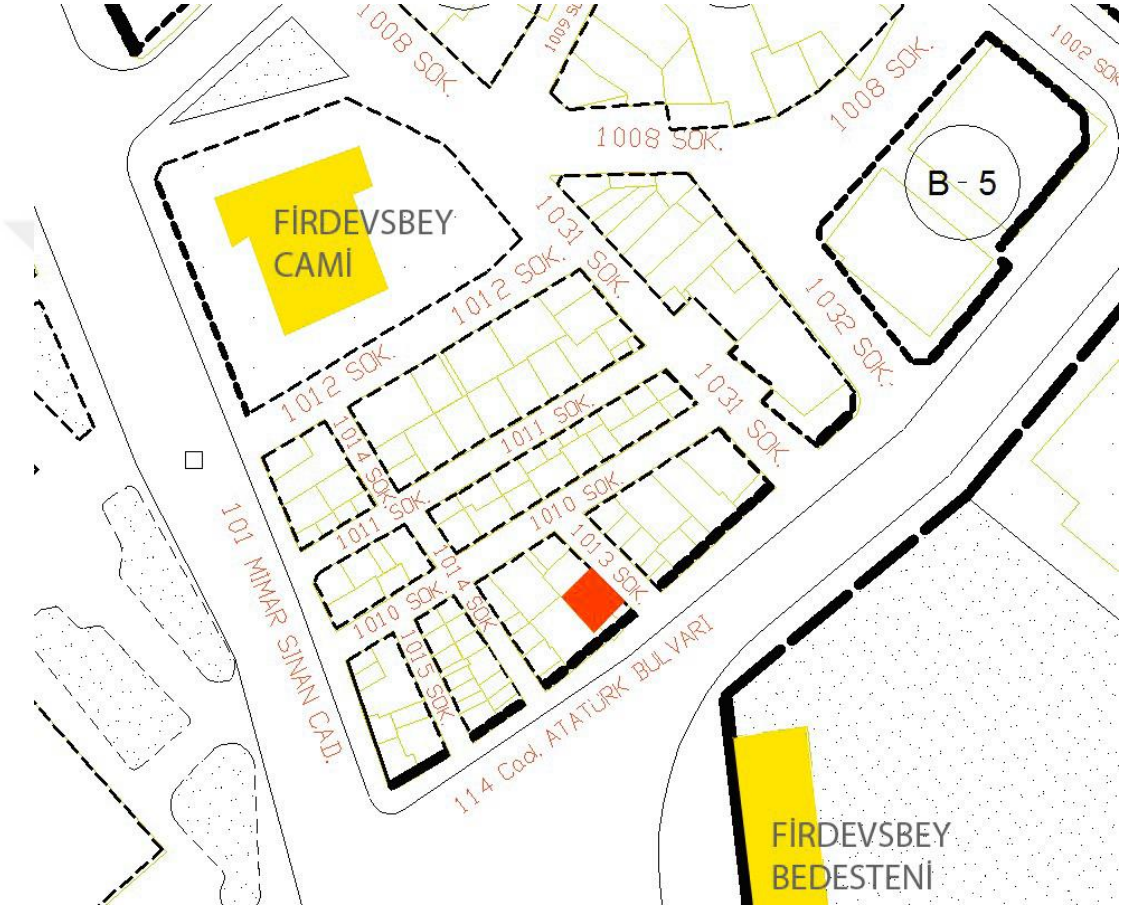

Şekil 3.81. 398 ada 6 parsel

Aşağıdaki Şekil 3.82'de dükkânın ulaşılabilen en eski fotoğrafı gösterilmiştir. Burada görülen fotoğrafta çatının ve sacdan üretilmiş konveks özgün sundurmanın 398 ada 5 parselde bulunan dükkânla bir bütün olması bu iki dükkânın birlikte inşa edildiğini ve aslında tek yapı olduğunu fakat daha sonraları bölünerek iki ayrı dükkân olarak kullanılmaya başlanıldığını düşündürmektedir. Öte yandan dükkânların sokak cephesindeki bütünlüğü de bu düşünceyi güçlendirmektedir.

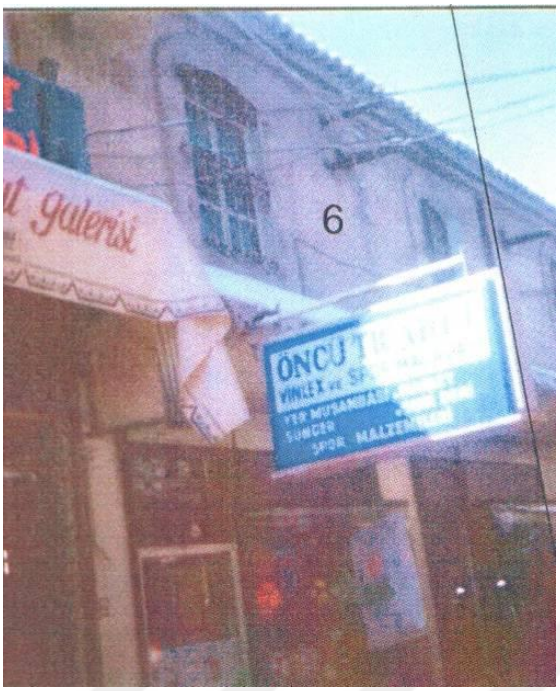

Şekil 3.82. Dükkânın geçmişteki durumu (Mimar Sinan Çarşısı Derneği Arşivi)

Günümüzde ise, Şekil 3.83'de görüldüğü üzere dükkânın 1013 sokağa bakan giriş cephesindeki, zemin katta bulunan vitrin ve işyeri tabelaları nedeniyle özgünlüğünü yitirmiştir. Cephenin birinci kat kısmı ise daha az zarar görmüştür.

Şekil 3.83. Dükkânın günümüzdeki durumu

- 398 Ada / 8 Parsel:

Aşağıdaki Şekil 3.84'de dükkânın alandaki yeri gösterilmiştir. Dükkân bodrum, zemin ve birinci kattan oluşmuş olup, yöresel köfke taşından inşa edilmiştir. Üzeri alaturka kiremit kaplı beşik çatı sisteminde olup, sokak cephesinde üçgen alınlık forma sahiptir. Üçgen alınlığın merkezinde ise alandaki diğer işyerlerinde de olduğu gibi sacdan kanatlı panjurları olan, kesme taş kemerli pencereler yer almaktadır.

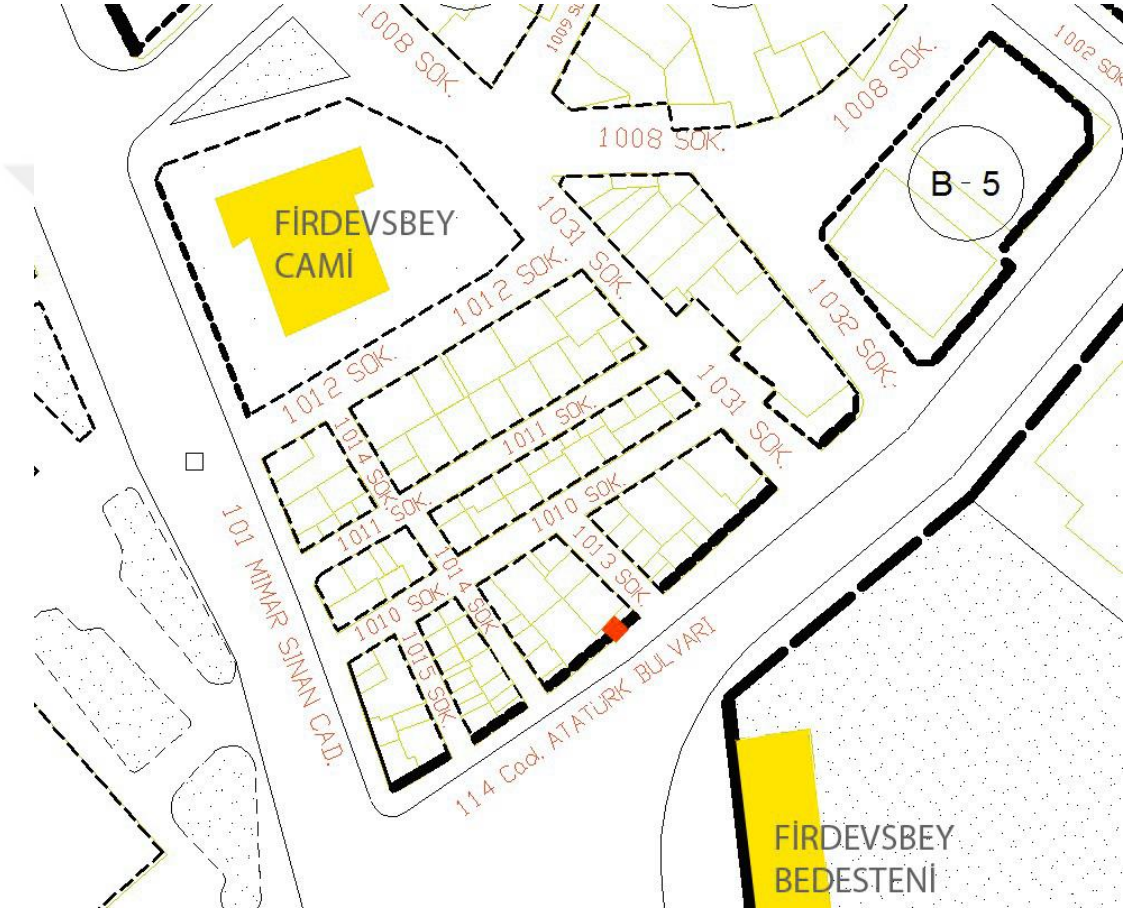

Şekil 3.84. 398 ada 8 parsel

Aşağıdaki Şekil 3.85'de dükkânın ulaşılabilen en eski fotoğrafı gösterilmiştir.

Şekil 3.85. Dükkânın geçmişteki durumu (Mimar Sinan Çarşısı Derneği Arşivi)

Günümüzde ise, Şekil 3.86'da görüldüğü üzere dükkânın 114 Caddeye bakan giriş cephesindeki, zemin katta bulunan vitrin ve işyeri tabelaları nedeniyle özgünlüğünü yitirmiştir. Cephenin birinci kat kısmı ise taş duvarın üzerinin beyaz badana ile boyanması yapıya zarar vermiştir. Dükkânın iç kısmında da tamamen çağdaş malzemelerle düzenleme yapılması, mekânın büyük ölçüde özgün değerini kaybetmesine neden olmuştur.

Şekil 3.86. Dükkânın günümüzdeki durumu

- 398 Ada / 9 Parsel:

Aşağıdaki Şekil 3.87'de dükkânın alandaki yeri gösterilmiştir. Dükkân bodrum, zemin ve birinci kattan oluşmuş olup, yöresel köfke taşından inşa edilmiştir. Üzeri alaturka kiremit kaplı, tek yönlü çatı sistemine sahiptir. Dükkân yapısında üçgen alınlık bulundurmasa da birinci katında, dükkân cephesini ortalayacak şekilde kesme taş kemerli pencereleri bulunmaktadır.

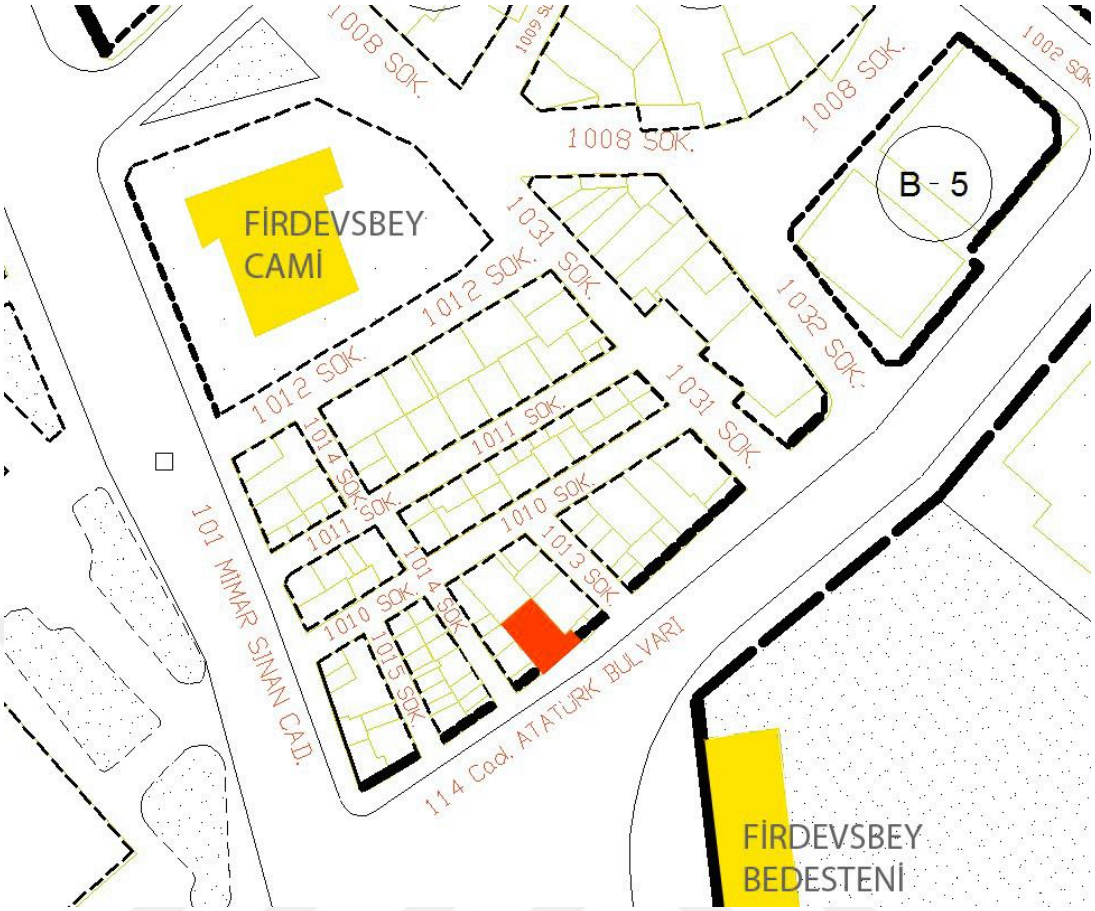

Şekil 3.87. 398 ada 9 parsel

Aşağıdaki Şekil 3.88'de dükkânın ulaşılabilen en eski fotoğrafı gösterilmiştir. Buradaki resme baktığımızda yapının iki dükkân olarak kullanıldığını görmekteyiz. Fakat günümüzde tek dükkân olarak kullanılmaktadır.

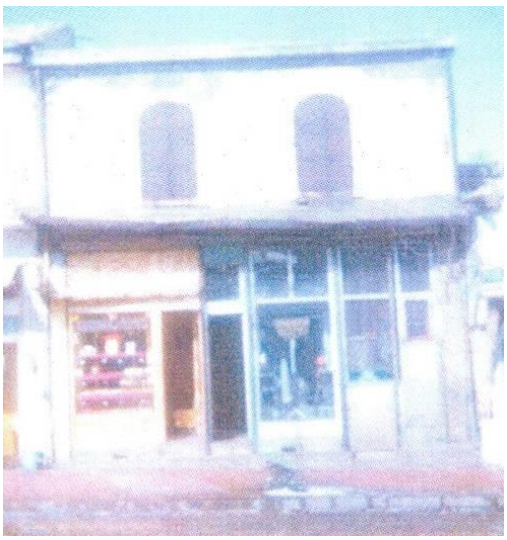

Şekil 3.88. Dükkânın geçmişteki durumu (Mimar Sinan Çarşısı Derneği Arşivi)

Günümüzde ise, Şekil 3.89'da görüldüğü üzere dükkânın 114 Caddeye bakan giriş cephesindeki, zemin katta bulunan vitrin ve işyeri tabelaları nedeniyle özgünlüğünü yitirmiştir. Cephenin birinci kat kısmı ise daha az zarar görmüştür. Dükkânın iç kısmında da tamamen çağdaş malzemelerle düzenleme yapılması, mekânın büyük ölçüde özgün değerini kaybetmesine neden olmuştur.

Şekil 3.89. Dükkânın günümüzdeki durumu

Bu alanda yer alan bütün dükkânların genel özelliği ise, 3 tanesi dışında iki katlı olmaları, yapı malzemesi olarak yöresel köfke taşı kullanılması ve üst katlarında kemerli pencere bulunmasıdır. Dükkânlar bodrum artı 2 kattan oluşsa da yeterli alan olmadığından dolayı dükkânlar bünyesinde merdiven bulundurmaz. Katlar arası ulaşım ya kapaklara ya da dış pencerelere yerleştirilen seyyar merdivenlerle sağlanmıştır. Dükkânların zemin katları satış, bodrum ve birinci katları ise depo amaçlıdır.

Aşağıdaki Şekil 3.90'da alanda bulunan tescilli dükkânların cephe tipolojileri sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırma, dükkânın tek kat veya çift kat ve beşik veya düz çatılı biçimde olması durumuna göre yapılmıştır.

Üzüm pazarında bulunan dükkânlara en büyük zararı, sokakları örten üst çatı örtüsü, esnafın yaptığı vitrin değişimleri ve niteliksiz tabela uygulamalarıdır. Öte yandan zamanla birlikte, mülkiyet parçalanmaları ve kiracılık tarihi binaların korunması ile karar alma süreçleri önünde büyük bir engel oluşturmaktadır.

Şekil 3.90. Alanda bulunan tescilli dükkânların cephe tipolojisi

4. ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA

4.1. Üzüm Pazarı Kentsel Sit Alanında Mevcut Sorunlar

Isparta Üzüm Pazarı'nda yapılan incelemelerde birtakım sorunlar tespit edilmiştir. Bu sorunlar altyapı, iklimlendirme, parsel büyüklüğü, güvenlik ile görsel algı ve estetik sorunlarıdır. Bu bölümde tespit edilen sorunlara detaylı bir şekilde değinilmiştir.

4.1.1. Altyapı Sorunları

Üzüm pazarında göze çarpan altyapı sorunlarından biri Şekil 4.1'de görüldüğü üzere elektrik hatlarının plastik borular içerisinden geçirilerek üst örtüye bağlanmasıdır. Üst örtünün sökülmesi durumunda bütün bu tesisat açıkta kalacaktır. Açıkta kalan elektrik tesisatının yapı cephelerine monte edilmesi estetik açıdan uygun olmayacağından dolayı tüm tesisatın yer altına alınması gerekmektedir.

Şekil 4.1. Üzüm pazarındaki elektrik hatları

Üzüm pazarındaki alt yapı sorunlarından bir diğeri de yağmur suyu problemidir. Mevcut durumda yağmur iniş boruları üst örtüyle bağlantılıdır. Üst örtüde biriken yağmur suları Şekil 4.2 ve Şekil 4.3'de görüldüğü üzere plastik borular ile yer altına aktarılmaktadır. Üst örtünün kalkması durumunda yağmur iniş borularının yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Öte yandan sokak aralarında oluşacak su birikintilerinin tahliyesi için de yeni bir yağmur suyu alt yapı projesi yapılmalıdır.

Şekil 4.2. Üzüm pazarındaki yağmur iniş boruları

Şekil 4.3. Üzüm pazarındaki yağmur iniş boruları

4.1.2. İklimlendirme Sorunları

Üzüm pazarında göze çarpan en büyük iklimlendirme sorunu, ısıtma-soğutma sorunu olarak görünmektedir. Pazarda bulunan dükkânların geneli ısıtma-soğutma sorununu klima ile çözmektedir. Ancak kullanılan klimaların motor mekanizmaları Şekil 4.4'de görüldüğü gibi cepheye monte edildiğinden dolayı alanda görüntü kirliliğine neden olmaktadır.

Şekil 4.4. Üzüm pazarında bulunan klima motorları

Diğer taraftan az sayıdaki işyerleri ise ısıtma için elektrikli ısıtıcı, katalitik soba veya geleneksel odun-kömür sobası kullanmaktadır. Pazar alanın hemen yakınında doğalgaz boru hattı bulunmaktadır. Bu alana doğalgaz hattının getirilmesi esnafın ısıtma sorununu büyük oranda çözecektir. Pazardaki iklimlendirme sorunlarından bir diğeri de güneş ve yağmur kontrolüdür. Şu an pazarda sonradan yapılma bir üst örtü bulunmaktadır. Bu üst örtü beraberinde getirdiği birçok sorunlar getirdiği için Bölge Koruma Kurulu tarafından örtünün kaldırılmasına karar verilmiştir. Üzüm pazarında geçmişten bugüne kadar bu sorunun varlığı görülmektedir. Bazı kaynaklara göre çarşıya üzüm pazarı adı verilmesi, yazın arastaların üzerini güneşin etkisinden korumak için dikilen üzüm asmalarından geldiği iddia edilmektedir. Şekil 4.5'deki pazara ait eski fotoğrafa baktığımızda asmaların varlığı ve dükkânlarda çoğu yere bez gerilerek güneşin etkisinden korunmaya çalışıldığı görülmektedir.

Şekil 4.5. Üzüm pazarında bulunan dükkânlar (Haştemoğlu arşivi)

Öte yandan alanda bulunan dükkânların metrekarelerinin küçük olması esnafın ürünlerini dışarıda teşhir etmesine yol açmakta, bu da pazar için güneş ve yağmur kontrolünü daha zorunlu hale getirmektedir.

4.1.3. Parsel Büyüklüğü Sorunları

Üzüm pazarında kadastro ve tapu kayıtlarına göre 109 adet parsel bulunmaktadır. Belediye mülkiyetine ait olan 2 adet parsel boştur. 3 adet parsel ise üst katlara ulaşım için ortak mülkiyetli merdivene ayrılmıştır. Geriye kalan 104 parselin Çizelge 4.1'deki gibi 38 âdetinin dar kenarı 3m.'den küçük, 57 âdetinin dar kenarı 3m.'den büyük 6m'den küçük ve sadece 9 âdetinin dar kenarı 6m'den büyüktür. Sonuç olarak Şekil 4.6'da görüldüğü üzere toplam alanın %52'sinde parsel dar kenarının 3m.'den küçük olduğunu göstermektedir. Toplam parsellerin %87 ise dar kenarı 6m.'den küçük parsellerdir.

Çizelge 4.1. Dar kenar uzunluğuna göre parseller

3m > P	3m-P-6m	P > 6m	Merdiven	Boş
38 Parsel	57 Parsel	9 Parsel	3 Parsel	2 Parsel

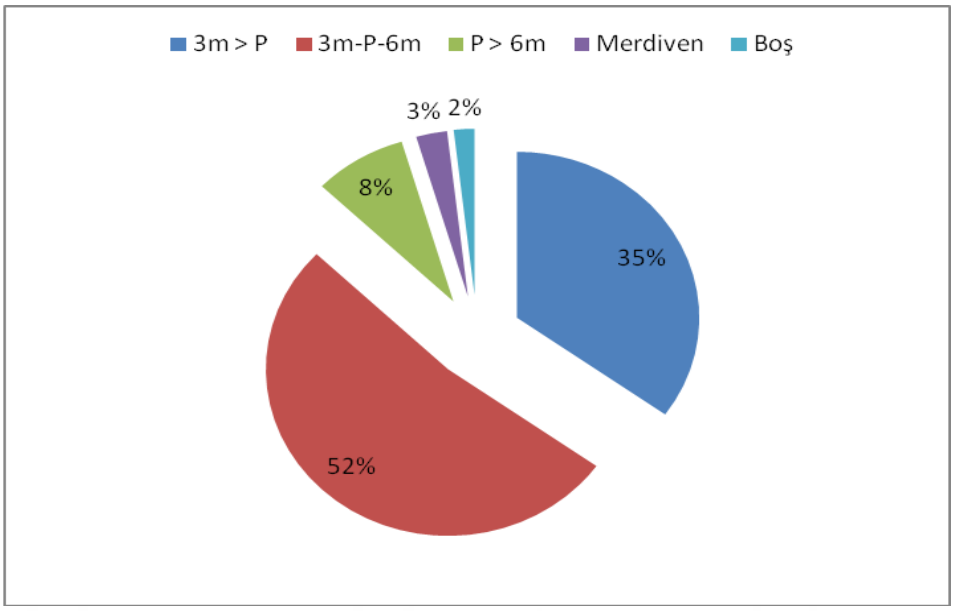

Şekil 4.6. Dar kenar uzunluğuna göre parseller

Alanda bulunan parseller alan olarak incelendiğinde ise toplam parsellerin Şekil 4.7'deki gibi %60'nın 20m²'den küçük olduğu görülür. %26'sı ise 10m²'den daha küçüktür. Aşağıdaki Çizelge 4.2'de ise parsellerin alan büyüklüğüne göre sayıları verilmiştir.

Çizelge 4.2. Alan büyüklüğüne göre parseller

0-10m²	10-20m²	20-30m²	30-40m²	40-50m²	50-60m²	P > 60m²
28	37	16	13	2	6	7

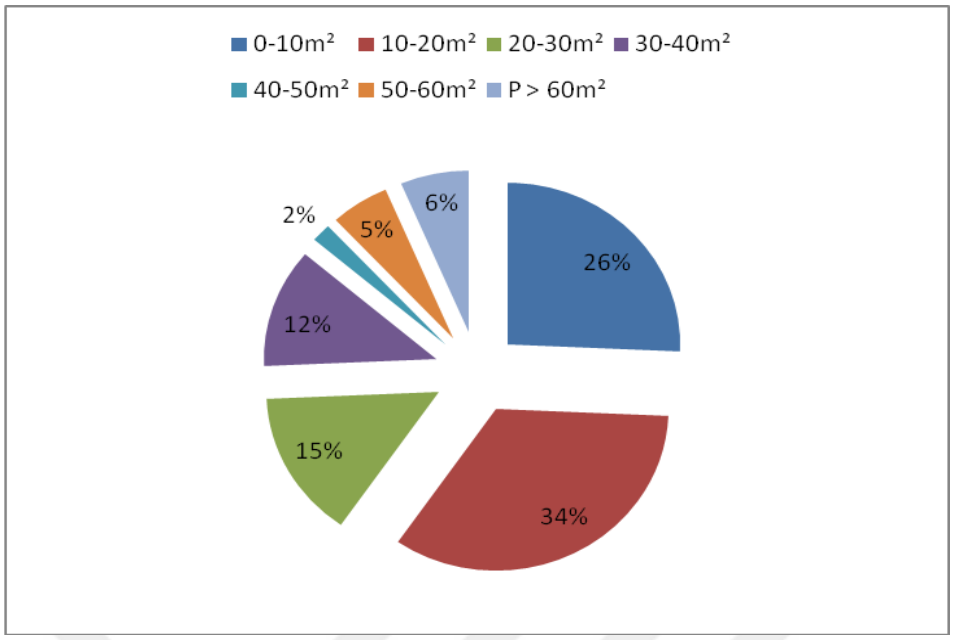

Şekil 4.7. Alan büyüklüğüne göre parseller

Üzüm pazarındaki diğer bir sorun ise alan küçüklüğünden kaynaklanan mimari yetersizliklerdir. 109 parsel üzerinde bulunan 124 adet işyeri incelendiğinde bu sorun üç ana grupta toplanabilir. Birincisi alanda yer alan dükkânların büyük kısmı bodrum, zemin ve birinci kat olmak üzere üç katlıdır. Ancak alan yetersizliğinden dolayı dükkânların büyük bölümüne mimari standartlara uygun merdiven çözülememektedir. Pek çok dükkânda katlar arasında bulunan kapaklara seyyar merdivenler veya gemici merdiveni olarak tanımlanabilecek basit merdivenlerle ulaşım sağlanmaktadır.

İkinci sorun olarak tuvalet-lavabo mekânlarının standart dışı olması ve büyük çoğunluğunun sonradan eklendiği için havalandırma koşullarını sağlamamasıdır. Dükkânların büyük kısmında ise mekân yetersizliğinden dolayı tuvalet bulunmamaktadır. Çizelge 4.3'de alanda bulunan işyerlerinin merdiven ve tuvalet kullanımı bakımından sayıları verilmiştir.

Çizelge 4.3. Alandaki dükkânlara ait merdiven ve tuvalet kullanımı

MERDİVEN KULLANIMI			TUVALET KULLANIMI		
Yönetmeliğe uygun	Yönetmelik dışı	Yok	Yönetmeliğe uygun	Yönetmelik dışı	Yok
20	82	22	11	13	100

Üçüncü sorun ise küçük dükkânlara sığamayan esnafın büyük ölçüde sokaklara taşması sonucu Şekil 4.8'de görüldüğü gibi sokakları daraltmasıdır.

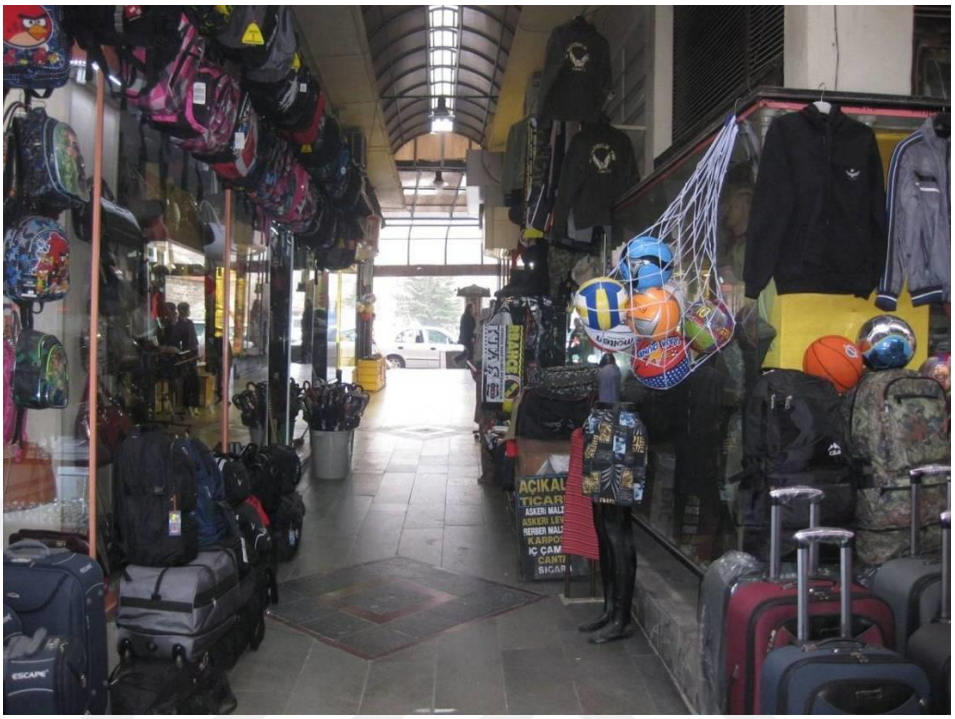

Şekil 4.8. Sokaklara taşan dükkânlar

4.1.4. Güvenlik Sorunları

Üzüm pazarında bulunan kuyumcu, sarraf, saatçi ve gümüşçü gibi işyerlerinin büyük çoğunluğu güvenlik açısından 101. Mimar Sinan ve 114. Atatürk Caddelerine bakan cephelerde yer almaktadır. Alandaki diğer işyerlerinin bazılarında ise başta kepenk ve güvenlik kamerası olmak üzere güvenlik önlemleri vardır. Öte yandan çarşı geneline esnaf tarafından güvenlik kameraları takılmıştır. Ancak alanda bulunan esnafın büyük çoğunluğu güvenlik önlemlerini yetersiz bulmaktadır. Esnafın dikkat çektiği diğer bir konu ise çarşı içerisinde aydınlatmanın yetersiz olduğudur. Bundan dolayı da vatandaşların belli bir saatten sonra çarşı içerisindeki sokakları kullanmaktan kaçındığı bilinmektedir. Aşağıdaki Çizelge' 4.4'de esnafın güvenlik ve aydınlatma koşullarını yeterli bulanların ve bulmayanların sayısı verilmiştir.

Çizelge 4.4. Güvenlik ve aydınlatma koşullarının yeterliliği

GÜVENLİK		AYDINLATMA	
Yeterli	Yetersiz	Yeterli	Yetersiz
43	81	28	96

4.1.5. Görsel Algı ve Estetik Sorunları

Üzüm pazarında göze çarpan ilk sorunlar olarak binalar arası yükseklik farklılığı ile üst kat kullanım sorunlarını söyleyebiliriz. Alanda bulunan tescilli tescilsiz tüm dükkânların her ne kadar çoğunda kat âdeti geçmişte aynı olsa da günümüzde farklı yüksekliklere sahiptirler. Çünkü her dükkân plansız biçimde farklı tarihlerde sahibinin ihtiyaçları ve ekonomik gücüne göre inşa edilmiştir. Şekil 4.9 ve 4.10'da görüldüğü üzere çoğu işyeri zemin kat olarak inşa edilmiş olup sonrasında birinci ve hatta bazılarında ikinci katlar ilave edilmiştir.

Şekil 4.9. 1950'li yıllarda Üzüm pazarı ve çevresi (Foto Rekor Arşivi)

Şekil 4.10. 1999 yılında Üzüm pazarı ve çevresi (Foto Rekor Arşivi)

Öte yandan Şekil 4.11'de görüldüğü üzere aynı sokak üzerindeki yapı yüksekliği farklılıkları ve Doğu-Batı doğrultusunda pazarın üst köşesinden alt köşesine yaklaşık 3 metre kot farkı bulunması pazar genelinde sağlıklı ortak bir üst örtü yapılmasına engel olmaktadır.

Şekil 4.11. Yapı yüksekliği farklılıkları

Üzüm pazarındaki bir diğer sorun da Şekil 4.12'de görüldüğü üzere farklı tabela şekilleri ve vitrinlerde görülen uyumsuzluklardır. Bölgede bulunan dükkânların küçüklüğünden dolayı Şekil 4.13'de görüldüğü gibi işyeri sahipleri vitrinlerini

sokak yönünde çıkma yaparak alan kazanmaya çalışmaktadır. Bundan dolayı da hem sokağı daraltmakta hem de görsel algıyı bozmaktadır.

Şekil 4.12. Farklı tabela ve vitrin uygulamaları

Şekil 4.13. Sokaklara çıkma yapan vitrinler

Alandaki bir diğer sorun ise dükkânlarda oluşan mimari eleman ve malzeme uyumsuzluğudur. Çarşıda yer alan işyerleri Şekil 4.14 ve Şekil 4.15'de görüldüğü üzere zamanla cephelerini ahşap, plastik, tuğla ve alüminyum kompozit gibi pek çok farklı malzeme ile kaplamıştır. Arasta olgusuna zarar veren Şekil 4.16'daki

gibi arka sokağa bakan vitrinleri duvar örerek kapatma, pencere boyutlarını değiştirme ve Şekil 4.17'de görüldüğü üzere dıştan baca ekleme gibi uygulamalarsa sorunları büyütmektedir.

Şekil 4.14. Dükkân cephelerindeki farklı malzeme uygulamaları

Şekil 4.15. Dükkân cephelerindeki farklı malzeme uygulamaları

Şekil 4.16. Arka sokak vitrinlerini kapatma

Şekil 4.17. Dükkân cephelerinde baca uygulamaları

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Üzüm Pazarı Kentsel Sit Alanında Çözüm Önerileri

Üzüm pazarı alanının en temel sorunu mevcut üst örtüsüdür. Hem arazinin eğimli olması hem de yapıların yüksekliğinin farklı olması tek bir genel üst örtü uygulamasında birçok sorun çıkarmaktadır. Bundan dolayı da alanda tek bir üst örtü yerine her bir dükkânın kendine ait bir güneşliği olacak şekilde yeni düzenlemeler yapılmalıdır.

Alandaki sorunlardan bir diğeri ise Şekil 5.1'de görüldüğü üzere yapıların yüksekliklerinin birbirlerinden farklı olmasıdır. Bu da görsel estetik açıdan oldukça rahatsız edici bir durumdur. Özellikle alanda bulunan bazı tescilli yapıların yanına farklı yükseklikte yapılar yapılması tarihi yapının görüntüsüne oldukça zarar vermektedir. Bu sorunu ortadan kaldırabilmek için alanda yeniden kat yüksekliği düzenlemeleri yapılması gerekmektedir.

Şekil 5.1. Üzüm pazarındaki yapıların yüksekliği

Üzüm pazarı alanında göze çarpan başka bir sorun ise Şekil 5.2'de gösterildiği gibi cepheler arasındaki uyumsuzluklardır. Özellikle çarşıdaki tarihi tescilli yapıların mimari özellikleriyle uyumsuz birçok dükkân inşa edilmiştir. Bu

uyumsuzluklardan en göze çarpanlar; farklı pencere boyut ve şekilleri, birbiriyle uyumsuz tabelalar ve mimari malzeme uyumsuzluğudur.

Şekil 5.2. Dükkân cephelerindeki uyumsuzluklar

Cephedeki bir başka sorun ise Şekil 5.3'de görüldüğü gibi esnafın kullandığı klimaların motorları cepheye açık bir şekilde yerleştirilmesi, çarşının görüntüsüne oldukça zarar vermektedir. Bu gibi sorunlar, tasarlanacak yeni bir cephe düzenlemesiyle giderilmelidir.

Şekil 5.3. Dükkân cephelerindeki klima motorları

Bir de güneş ışınlarının denk gelmediği sokaklarda buzlanmalar meydana gelmektedir. Bunun için de bu kısımlarda zeminde buzlanmayı önleyecek malzeme türü kullanılarak bu sorun da ortadan kaldırılmış olacaktır.

Son olarak ise, çarşıda alt yapıdan kaynaklanan yağmur suyu tahliye sorunu yaşanmaktadır. Yeni yapılacak bir yağmur suyu kanalı projesi sayesinde bu sorun çözülecektir.

5.2. Üzüm Pazarı Kentsel Sit Alanında Öneri Projesi

Üzüm pazarı alanı öneri projesinde ilk olarak mevcut üst örtü kaldırılmıştır. Bunun yerine Şekil 5.4'de görüldüğü üzere her bir işyerinin cephelerine güneşlik uygulaması önerilmiştir.

Şekil 5.4. Üzüm pazarı öneri projesi, yeni güneşlik uygulaması

Ancak Üzüm pazarı alanının ara sokaklarının oldukça dar olması ve bununla beraber sokağın kuzey kısmında kalan alanlarının gölgede kalması gizli buzlanmalara yol açacaktır. Bu sorunu azaltmak için alanın kuzeye bakan cephelerinde Şekil 5.5'deki gibi diğer dükkânlardan farklı olarak tam geçirgen cam güneşlikler önerilmiştir.

Şekil 5.5. Üzüm pazarı öneri projesi, iki farklı tip güneşlik uygulaması

Öte yandan bu bölgelerdeki buzlanma etkisini gidermek için Şekil 5.6'da görüldüğü üzere zeminde pürüzlü malzeme olan andezit karo taş önerilmiştir.

Şekil 5.6. Üzüm Pazarı Öneri Projesi, zeminde karo taş kullanımı

Üzüm pazarı alanında bulunan yapıların kat yükseklikleri Şekil 5.7, 5.8, 5.9, 5.10, 5.11 ve 5.12'deki rölöve çizimlerinde görüldüğü üzere birbirlerinden oldukça

farklıdır. Bu durum görsel algı ve estetik açıdan çarşının görüntüsüne oldukça zarar vermektedir.

Şekil 5.7. 114. cadde Atatürk bulvarından Üzüm Pazarına bakış, rölöve çizimi

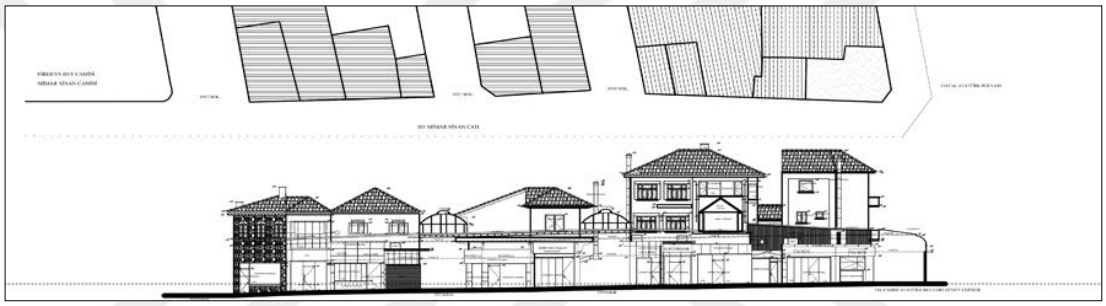

Şekil 5.8. Mimar Sinan caddesinden Üzüm Pazarına bakış, rölöve çizimi

Şekil 5.9. 1012 Sokaktan kuzey cephesine bakış, rölöve çizimi

Şekil 5.10. 1032 sokak cephesi, rölöve çizimi

Şekil 5.11. 1031 sokak cephesi, rölöve çizimi

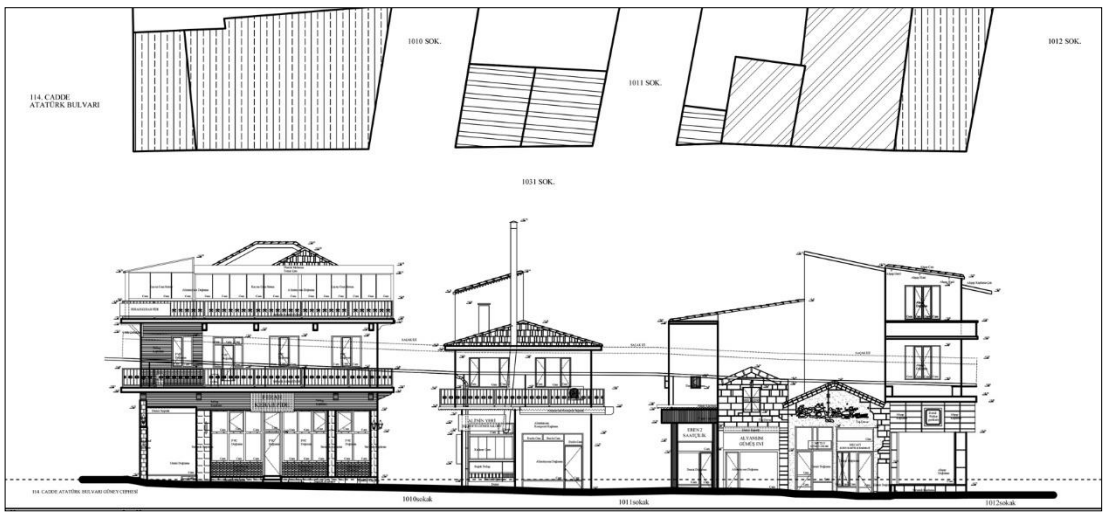

Şekil 5.12. 1031 sokak cephesi, rölöve çizimi

Bu görsel estetik bozukluğunu gidermek için alanda bulunan tescilli yapıların yükseklikleri baz alınarak diğer yapılarda yeni kat düzenlemeleri önerilmiştir. Şekil 5.13, 5.14, 5.15, 5.16 ve 5.17'deki gibi 2 katlı tarihi yapıların yanında bulunan dükkânlardan 3 katlı olanlar 2 kata düşürülüp, tek katlı olanlar ise 2 kata çıkarılmıştır.

Şekil 5.13. Üzüm Pazarı öneri projesi, yeni kat düzenlemeleri

Şekil 5.14. Üzüm Pazarı öneri projesi, yeni kat düzenlemeleri

Şekil 5.15. Üzüm Pazarı öneri projesi, yeni kat düzenlemeleri

Şekil 5.16. Üzüm Pazarı öneri projesi, yeni kat düzenlemeleri

Şekil 5.17. Üzüm Pazarı öneri projesi, yeni kat düzenlemeleri

Bu düzenlemelerle birlikte Üzüm pazarında bulunan yapılar birbirleriyle görsel estetik açıdan Şekil 5.18, 5.19, 5.20, 5.21 ve 5.22'deki gibi bir genel yapı yükseklik uyumuna kavuşmuştur.

Şekil 5.18. Üzüm Pazarı öneri projesi, alanın genel görünümü

Şekil 5.19. Üzüm Pazarı öneri projesi, alanın genel görünümü

Şekil 5.20. Üzüm Pazarı öneri projesi, alanın genel görünümü

Şekil 5.21. Üzüm Pazarı öneri projesi, alanın kuşbakışı görünümü

Şekil 5.22. Üzüm Pazarı öneri projesi, alanın kuşbakışı görünümü

Üzüm pazarının görsel algı ve estetik sorundan bir diğeri de Şekil 5.23'deki gibi yapılar arasındaki cephe uyumsuzluklarıdır.

Şekil 5.23. Üzüm pazarındaki dükkânların cephe uyumsuzluğu

Bu uyumsuzlukları ortadan kaldırmak için dükkân cephelerinde birkaç düzenleme önerilmiştir. Alanda tescilli yapılar dışında bulunan yapılar Şekil 5.24'de görüldüğü gibi tescilli yapılarla uyumlu hale getirilmiştir. Tescilli yapıların üst katında kemerli pencereler bulunmaktadır. Bundan dolayı diğer dükkânların zemin kat pencerelerinde tarihi yapılarla uyumlu olması açısından kemerli pencereler tasarlanmıştır. Bu kemerlerin üst katta değil de zemin katta kullanılmasının nedeni tarihi yapıların farklılığının anlaşılması içindir. Üst katta ise, tarihi binaların sadece ½ oranındaki pencere boyutları kullanılmıştır. Ayrıca üst kat pencerelerde tescilli yapılardaki demir pencere ve kepenklere benzer ahşap malzemeli pencere ve kepenkler önerilmiştir.

Şekil 5.24. Üzüm pazarı öneri projesi, cephe tasarımı

Üzüm pazarındaki tarihi yapılar dışındaki dükkânlarda, alt katla üst katı ayırmak için tuğla kaplamalar önerilmiştir. Tuğla kullanma nedeni ise tarihi yapılardaki çelik putrellerin arasındaki volta döşemeyi dışa yansıtmaktır. Çarşıdaki yapıların görsel algı ve estetik açısından diğer bir sorunda tabelalar arasındaki uyumsuzluklardır. Bu sorunu ortadan kaldırmak için dükkânlarda sabit tabela yerleri tasarlanmıştır. Bu yerler Şekil 5.25'deki gibi vitrinin üst alınlıklarında ve hemen önündeki zemin andezit taşının üzeridir.

Şekil 5.25. Üzüm Pazarı öneri projesi, dükkânlardaki yeni tabela yerleri

Üzüm pazarı alanındaki diğer bir sorun da Şekil 5.26'daki gibi klima motorlarının gelişi güzel yapı cephelerine mont edilmesiydi. Dükkânların alanlarının oldukça küçük olması dolayısıyla doğalgaz ısıtma siteminde kullanılacak olan kombinin mekânın işleyişine zarar veriyor olması ve doğalgaz kombi bacasının sokağa doğru uzantı yapmak zorunda olması, sokağın algısını etkileyeceği ve doğalgaz dükkânların cephelerinde estetik görüntüyü bozacağı düşüncesi ile kullanılmamıştır. Bu nedenle mekânda klima kullanımının devam ettirilmesine karar verilerek buna yönelik cephe tasarımı yapılmıştır.

Şekil 5.26. Dükkân cephelerindeki klima motorları

Bu sorunu ortadan kaldırmak için Şekil 5.27'de görüldüğü üzere klima motorlarını cephenin belli bir bölümüne yerleştirilen demir ferforjelerin içine gizlenmesi önerilmiştir.

Şekil 5.27. Üzüm Pazarı öneri projesi, dükkânlardaki klima motor yerleri

Son olarak Üzüm pazarı alanında yeni bir zemin proje tasarımı yapılmıştır. Buradaki zemin tasarımının amacı mevcut üst örtünün kaldırılmasıyla birlikte oluşabilecek sorunlara çözüm bulmaktır. Çünkü Şekil 5.28'deki gibi mevcut pürüzsüz andezit zemin kaplamasından dolayı sokaklarda kar ve yağmur suyu don etkisi yapacaktır.

Şekil 5.28. Üzüm pazarının mevcut andezit zemin kaplaması

Bunun için zeminde Şekil 5.29'da görüldüğü üzere yine aynı malzeme türü olan pürüzlü andezit zemin kaplaması önerilmiştir.

Şekil 5.29. Üzüm Pazarı öneri projesi, pürüzlü andezit taşı zemin kaplaması

Üst örtünün kaldırılmasıyla birlikte oluşabilecek diğer bir sorun da yağmur suyu problemidir. Bu sorunu ortadan kaldırmak için Şekil 5.30'daki gibi zeminde su kanalları tasarlanmıştır.

Şekil 5.30. Üzüm Pazarı öneri projesi, zeminde su kanalı uygulaması

Eski dönemlerde şehirlerde genelde bir adet alışveriş mekânı bulunmaktaydı. Ancak günümüzde ise AVM dediğimiz birçok modern alışveriş mekânları yer almaya başlamıştır. Günümüzde inşa edilen yeni alışveriş mekânlarıyla birlikte insanların alışveriş mekânlarından beklentisi sadece alışveriş yapmak değil aynı zamanda orada iyi vakit geçirmektir. İnsanlar artık daha konforlu, daha kullanışlı, daha güvenli, göze hitap eden alışveriş merkezlerini tercih etmektedirler. Haliyle Isparta Üzüm Pazarı mevcut sorunlarıyla yeni modern alışveriş mekânlarıyla rekabet edemez durumdadır. Ancak Isparta Üzüm Pazarı tarihi yapısıyla turizm açısından şehrin tarihi açıdan değerli olan tek turistik alışveriş yapısıdır. Isparta Üzüm Pazarının yeniden kentin önemli bir alışveriş mekânı olması amacıyla öneri projesinde üst örtünün kaldırılması, cephelerde yapılan yeni düzenlemeler, doğru malzeme seçimi, kat yüksekliği düzenlemesi ve yeni alt yapı projesi tasarlanması oldukça önemlidir. Şehrin en önemli noktası olan Kaymakkapı meydanında yer alan Üzüm Pazarı öneri projesi sayesinde yerli ve yabancı turist için tekrar bir cazibe merkezi olacak ve Isparta esnafına ve şehire önemli katkısı olacaktır.

KAYNAKLAR

Akar, T., 2009. Osmanlı Kentinde Ticari Mekanlar: Bedesten- Han- Arasta- Çarşı Mekanları Literatür Değerlendirmesi. Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, 7(13), 267- 292.

Akdemir, S., 2004 XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Isparta'da Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Hayat (170 ve 171 Numaralı Şer'iye Sicillerine Göre) SDÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Doktora Tezi, Isparta.

Ataman, A., 2000. Bir Göz Yapıdan Külliyeye, Mimarlar Tasarım Yayınları, 171s, İstanbul.

Ayhan, S., 1987. Alışveriş Merkezleri, Çok Amaçlı Ticaret, Çarşı Yapılarının Gelişimi ve Tasarım İlkeleri, DEÜ Müh.-Mim. Fak. Yayını, İzmir,213s.

Büyükçaylı, B., Sözlü görüşme, 28-04-1999. Tarihinde çarşı esnafı ile yapılan röportaj.

Can, Y., 1995. İslâm Şehirlerinin Fizikî Yapısı. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 244s, Ankara.

Cansever, T., 2010. İslâm'da Şehir ve Mimari. Timaş Yayınları, 236s, İstanbul.

Cezar, M., 1985. Tipik Yapılarıyla Osmanlı Şehirciliğinde Çarşı ve Klasik Dönem İmar Sistemi. Mimar Sinan Üniversitesi Yayını Milli Eğitim Basımevi, 422s, İstanbul.

Çakır, N., 1998, Sözlü görüşme, 28-04-1999 Tarihinde çarşı esnafı ile yapılan röportaj.

Çelebi, E. 1998, Eski Üzüm Pazarı Analiz Çalışmaları, SDÜ Mimarlık Bölümü Şehircilik Projesi Dersi, Isparta.

Dehkhoda, L., 2011. İran ve Türkiye'deki Tarihi Çarşıların Doğal Aydınlatma Açısından İrdelenmesi. Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 126s, Ankara.

Demirgil, S., 2007. Mazideki Isparta -1, Isparta Belediyesi Yayınları, Isparta.

Doğru, H., 1995. XVIII. Yüzyıla Kadar Osmanlı Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Görüntüsü. Anadolu Üniversitesi Yayınları, 279s, Eskişehir.

Ergenç, Ö., 2010. Osmanlı Şehri'nde Çarşı Sistemi: Bursa Örneği "Suk-i Sultanı". Osmanlı Coğrafyasında Çarşı Kültürü ve Çarşılar, 01-04 Temmuz 2010, Bursa, 31-35.

Foto Rekor Arşivi

Google Earth Uydu Görüntüleri

Hasol, D., 1995. Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü. Yem Yayınları, 500s, İstanbul.

Haştemoğlu Arşivi

Isparta Valiliği, 2001. Isparta 1880-1980, İl Özel İdare Müdürlüğü Yayını, Isparta.

İnan, K., 1996. Bedestenlerin Türk Ticari Mimarisindeki Yeri ve Trabzon Bedesteni. Osmanlı Tarih Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, 07, 119-133.

İntepe, N., 2005. Osmanlı'da Bedestenler. Erişim Tarihi: 16.05.2017. http://www.bedesten.net/makaleler/139-osmanlida-bedestenler.pdf.

Karpuz, H., 2010. Konya ve Akşehir Çarşılarının Tarihi Gelişimi ve Koruma Sorunları. Osmanlı Coğrafyasında Çarşı Kültürü ve Çarşılar. 01-04 Temmuz 2010, Bursa, 115-125.

Kartal S., 2013. Alışveriş (Çarşı) Yapılarının Tarihsel Süreç İçerisindeki Gelişimi Üzerine Bir İnceleme; Çankırı Örneği. Karabük Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 120s, Karabük.

Kılıç, S. E., Aydoğan M., 2006. Alışveriş merkezleri kent ilişkisinde kronikleşen sorunlar, toplu ulaşım ve yaya ulaşımı ilişkileri: Forum (Bornova) alışveriş merkezi örneği, Planlama Dergisi, 3, 89-95.

Kollektif, 1997. Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi Cilt 1. Yem Yayınları, 672s, İstanbul.

Konur, A., 1997. Ankara'daki Alışveriş Merkezlerinin Gelişimi İle Program ve Tasarım Kriterlerinin Değişimi. Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 160s, Ankara.

Küçükkömürcü B., 2005. Geleneksel Türk Osmanlı Çarşı Yapıları ve Günümüzdeki Alışveriş Merkezleri Üzerine Bir İnceleme. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 203s, İstanbul.

Mortan, K., Küçükerman, Ö., 2007. Çarşı, Pazar, Ticaret ve Kapalıçarşı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 69s, 108,111.

Isparta Kutlubey Mahallesi Mimar Sinan Çarşısı Koruma Yaşatma Restorasyon ve İmar İşleri Düzenleme Derneği Başkanlığı.

Öncel, F., 2014. Osmanlı Bedestenleri Bağlamında "Kayseri Hançerli Sultan Vakfı Bedesteni". Megaron Dergisi, 9(1), 55-69.

Özbalcı, N., 1998. Sözlü görüşme, 28-04-1999 Tarihinde çarşı esnafı ile yapılan röportaj.

Özdeş, G., 1998. Türk Çarşıları. Tepe Yayınları, 208s, Ankara.

Özgen, M., 2009. Hayatın Aktığı Yer: Osmanlı Çarşıları. Santigrat, 6, 23.

Pakalın, M.Z., 1993. Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 870s, İstanbul.

Sami, B.S. 1983. Isparta Tarihi, Serenler Yayınevi, İstanbul.

Sargutlu, K., 1998. Sözlü görüşme, 28-04-1999 Tarihinde çarşı esnafı ile yapılan röportaj.

Sezgin, H., 1979. Türk ve İslam Ülkeleri Mimarisine Toplu Bakış. Mimar Sinan Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Yayınları, 214s, İstanbul.

Sözen, M., Tanyeli, U., 2001. Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü. Remzi Kitapevi, 291s, İstanbul.

Şahin, F., 2005. Alışveriş Merkezlerinin Biçimlenmesinde Önemli Boyutlardan Kamusal Mekan ve Kamusallık Olgusu. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 191s, Trabzon.

Şahin, F., 2012. Ticaret Yapılarında Tarihsel Gelişim ve Tipolojiler: Trabzon Üzerine Yansıyış Şekilleri. Erişim Tarihi: 31.05.2017. http://www.ayk.gov.tr.

Şahinalp, M.S. ve Günal, V., 2012. Osmanlı Şehircilik Kültüründe Çarşı Sisteminin Lokasyon Ve Çarşı İçi Kademelenme Yönünden Mekânsal Analizi. Milli Folklör, Yıl:24, Sayı: 93, 149-168.

Şatıroğlu, A. ve Okan, O., 2011. Çarşı - Esnaf Kapalıçarşı. İstanbul Ticaret Odası Yayınları, 120s, İstanbul.

Taş, H., 2010. Bursa'da Yakın Mesafeli Ticaret Faaliyetlerinin Mekânı Olan Çarşılar. Osmanlı Coğrafyasında Çarşı Kültürü ve Çarşılar, 01-04 Temmuz 2010, Bursa, 11-17.

Tunalı, S., 2011. Yiyeceğe Dayalı Satış Çevrelerinde Sosyo-Kültürel Etmenlere Bağlı Değişimlerin Mekânsal Yansımaları: 1980 Sonrası Kadıköy Çarşı Örneği. Marmara Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Sanatta Yeterlik Tezi, 115, İstanbul.

Vakıflar Genel Müdürlüğü, 1980, Firdevs Bey Cami ve Bedesteni Rölöve Çizimleri.

Yardımcı, İ., 1998, Sözlü görüşme, 28-04-1999 Tarihinde çarşı esnafı ile yapılan röportaj.

Yurdalan, Ö., 2011. Çarşılarla Anadolu. Halkbank Yayınları, 381, Ankara.

İnternet Kaynakları:

Url-1 http://ilginarastirmalari.blogspot.com.tr/2014/11/ilgn-osmanlı-doneminde-sag-kol.html.

Url-2 http://bulutserhat.blogspot.com.tr/2014/06/bursa-kapal-cars.html

Url-3 https://www.muratdinc.com/bursa-ulu-cami-ve-carsi-fotograflari/bursa-tuz-pazari-carsisi/

Url-4 http://www.edirnekulturturizm.gov.tr/TR,76565/bedesten-carsisi.html

Url-5 http://kayseriden.biz/icerik.asp?ICID=220

Url-6 https://www.panoramio.com/photo/64961503

Url-7 https://tr.pinterest.com/pin/490329478153168772/

Url-8 http://www.gazete32.com.tr/wp-content/uploads/2015/11/Isparta.jpg.

Url-9 http://www.otelkurdu.com/gezilecek_yerler/261/isparta.bedesten.1.jpg

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Süleyman Cevat ÇEVRİMLİ

Doğum Yeri ve Yılı : Denizli-Kale, 1988

Medeni Hali : Bekar

Yabancı Dili : İngilizce

E-posta : cevat.cevrimli@hotmail.com

Eğitim Durumu

Lise : Ortaca Lisesi, 2006

Lisans : SDÜ, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü

Mesleki Deneyim

SDÜ Yapı İşleri ve Teknik Daire Başkanlığı	2013-2013
Haştemoğlu Mimarlık	2013-2014
Mesart Mimarlık	2014-2015

Yayınları

Çevrimli, S.C., Haştemoğlu, H.Ş., 2017. Isparta Üzüm Pazarı in terms of Cultural Sustainability. International Congress of the New Approaches and Technologies for Sustainable Development, 21-24 September 2017, 720-721, Isparta.